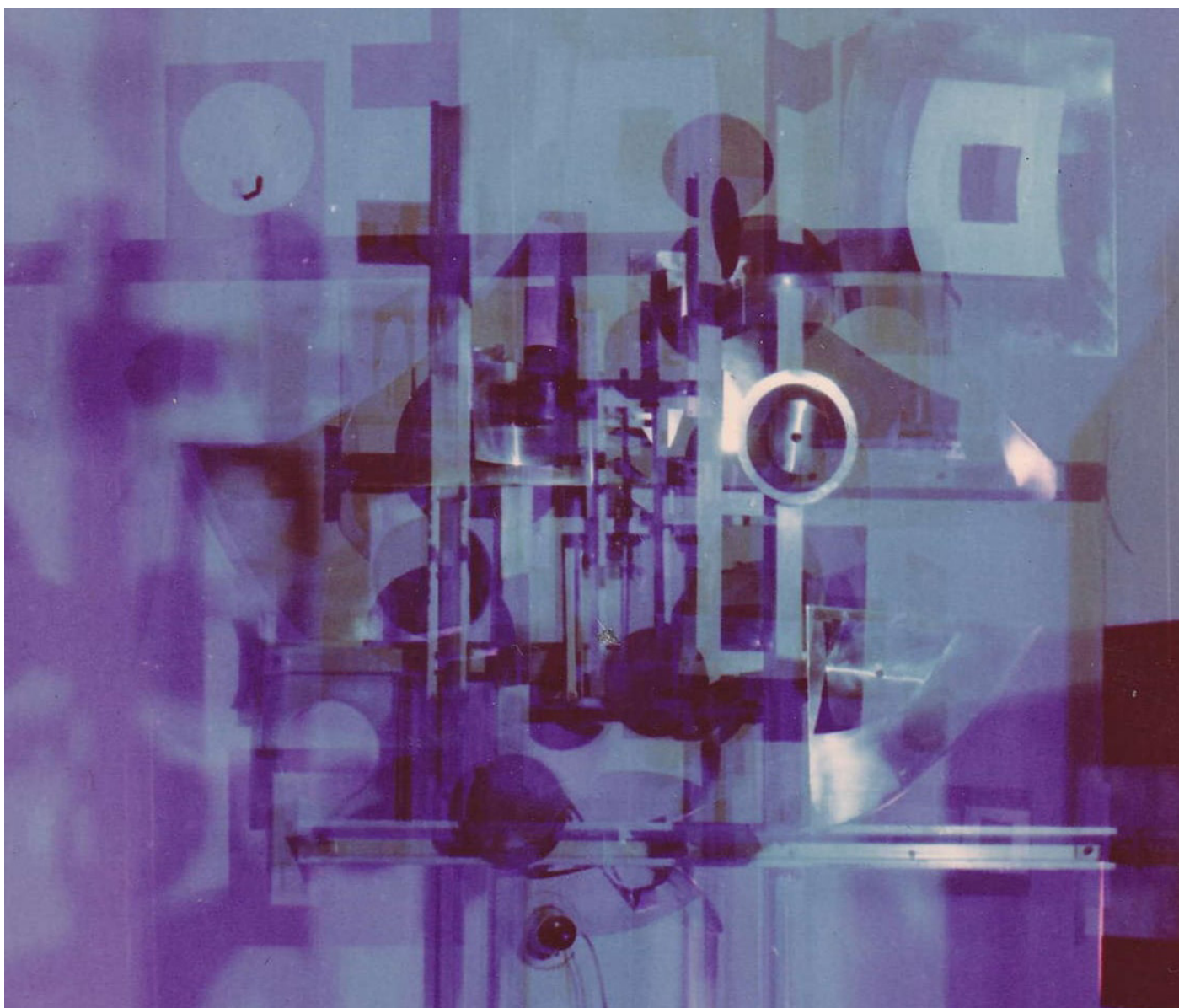

VIZUÁLIS KULTÚRA

2021. 1/5.

1. MŰVÉSZET ÉS ÉLET / 2. KÖRNYEZETKULTÚRA ÉS DESIGNKULTÚRA / 4. MÚZEUMI TANULÁS
8. JÓ HAGYOMÁNYAINK / 9. INSEA HÍRMONDÓ

 MŰVÉSZET ÉS ÉLET	Király Fanni: Művészeti gyerektáborok a Corvin Rajziskolában	3
	Kustánné Hegyi Füstös Ilona, S. Bujdosó Tünde, Zewde Eszter: Valóságos mese a Skanzen Mesetáborában	4
	Petró Zsuzsanna: Lazíts és alkalmazkodj! <i>Változások időben, térben, képzeletben, a Zebegényi Ifjúsági Művésztelepen</i>	8
	Sinkó István: Táborok változó korokban <i>1976–80 NYIK tábor II. kerület Marczibányi tér-Hűvösvölgy</i> <i>1999–2017 Zebegényi Szőnyi István Baráti Kör Ifjúsági Képzőművészeti Tábor</i> <i>1999–2008 GYIK tábor Szanticska</i>	15
 KÖRNYEZETKULTÚRA ÉS DESIGN KULTÚRA	Eplényi Anna: Nyaralás a selyemúton <i>Kultúrtörténeti, tájépítészeti és kertművészeti alkotófeladatok</i> <i>Kínából és Belső-Ázsiából</i>	20
	Páncsics Edina: Indigó csoport, avagy a Titkok Kertje <i>komplex művészeti tábor</i>	25
	Törőcsik Katalin: Beszámoló a Tükröződések alkotótáborról <i>A MOKKA Alkotócsoport 2021. évi nyári tábora</i>	31
 MŰZEUMI TANULÁS	Dabi-Farkas Rita, Joó Julianna: És mégis mozog... <i>Animációs nyári táborok az Iparművészeti Múzeumban és a Ludwig Múzeumban</i>	39
	Somogyi-Rohonczy Zsófia: Mit is csináljon nyáron a gyerek? <i>Félnapos nyári táborok és családi programok</i>	43
	Székely Ágnes: Ha nyár, akkor tábor(oztatás)! <i>Egy múzeumpedagógus gondolatai a vakációról</i>	48
 JÓ HAGYOMÁNYAINK	Bakos Tamás: Bálványos Huba, a tanár 1. rész	54
	Hangyel Orsolya: „Arány, irány, tónus” <i>Egy kinetikus szobrászművész a közoktatásban</i>	60
 InSEA HÍRMONDÓ	Klima Gábor: InSEA Hírmondó <i>2021. ősz/tél</i>	69

Művészeti gyerektáborok a Corvin Rajziskolában

Király Fanni, Corvin Rajziskola

Rajziskolánk közel harminc éves tapasztalattal rendelkezik a rajzoktatás területén, fő profilunk a művészeti egyetemekre való rajzi és szakmai felkészítés. Mindig volt délutáni gyermek és tini csoportunk, így igény mutatkozott nyári gyerektáborok megszervezésére is. Nyolcadik éve indítunk természetjáró rajzos alkotótáborokat a 7-14 éves korosztálynak változatos tematikával. Tanáraink professzionális alkotóművészek, mindenki a saját területének aktív szereplője, festő, grafikus, animációs, textil és ötvös iparművészek vezetik a foglalkozásokat.

Mivel az iskola a Gellért hegy lábánál található, adott a lehetőség a szabadterei alkotómunkára. Délelőttönként bebarangoljuk a környék hegyi ösvényeit, megnézzük hogyan láthatják Budapestet felülről szárnyas barátaink. Meglátogatjuk a Budai Arborétumot különleges növények után kutatva, amelyek aztán textilminták inspirálói lehetnek. Távlabbi célpontjaink a Budapesti Állatkert, a Margitsziget és a Duna part a Kopaszi-gátnál. A séták során szénnel vázlatokat készítünk, majd délután a Corvin Rajziskolában színes technikákkal alkotunk síkban és térben. Festünk, rajzolunk, mintázunk, vágunk és hajlítunk, építünk, örülünk. Az állatos tematikájú táborainkban egyéni és csoportmunkában készülnek nagyméretű közös munkák, térbeli varázsdobozok, madarak, papír és agyag állatok. Képregény táborunkban karakter tervezést, történetfűzést tanulnak a résztvevők, míg divattáborunkban megismerhetik

a különböző korok szépségideáljait, textiles díszítőtechnikákkal ismerkedhetnek.

Célunk az, hogy a kevésbé ügyes gyerekek is megismerjék a szabad alkotás örömét, bátran nyúljanak új anyagokhoz, merészen használják a színeket, képesek legyenek látni, térben gondolkodni. Évről évre visszatérnek hozzánk a gyerekek. Mindenkit arra biztatunk a szünidő minden napján folytassa a rajzot.

Kreatív gyerektáboraink 2021 nyarán:

3 nap – 3 kaland – 3 napos rajzos kalandozás: 2021. június 16-18. (7+)

Éltre kelt képregények – Rajzos mesetábor: 2021. június 21-25. (8+)

Szárnyalj! – Kreatív felfedezőtábor: 2021. június 28- július 2. (7+)

Állati kalandok – Rajzos felfedezőtábor: 2021. július 5-9. (8+)

Dobd fel a pólódat! – Divattábor: 2021. július 12-16. (8+)

Valóságos mese a Skanzen Mesetáborában

Kustánné Hegyi Füstös Ilona, Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre

„A mese az EMBER története, akinek hőssé kell válnia, hogy emberségét megőrizze.” (Nagy Olga)

A Skanzen népmesei környezete kiváló terepasztal ahhoz, hogy a nyári táborokban a mesék világa és a valóság közti kapcsolatot játékos, dramatikus tevékenységekkel dolgozzák föl a táborozók. A több évtizedes múzeumpedagógiai múlttra visszatekintő, elhivatott szakmai alkotó közösség, a gyönyörű természeti környezet, a hiteles néprajzi kiállítások, a pihenés ideális hely a hőssé válás megélésére. Nem véletlen, hogy a kikapcsolódás és a szórakozva tanulás miatt is nagyon közkedvelt a gyerekek és szülők körében egyaránt.

Visszapillantó

Minden az Izeg-mozog táborral kezdődött 2005-ben, amikor egy fiatal, lelkes házaspár saját tábori programját valósította meg a Skanzenben több héten keresztül. A helyszín és a programok tekintetében is sok tenni valónk akadt múzeumpedagógusként, hiszen az alkalmazkodáson, társas kapcsolatok csiszolásán túl igyekeztünk a múzeum hiteles, szabadtéri kiállításait is érzékletessé tenni a gyerekek számára. Több külső táborszervezőnek is megtetszett a szép természeti és néprajzi környezet, és kézműves mester, művész tanár is tartott 1-1 hetet a mi csűrjeinket tekintve bázisul. Azóta is sokan élnek a múzeumpedagógiai foglalkozások tábor gazdagító erejével. Született egy versbe szedett, humoros „regula a táborban” című rendtartás is - a falusi oskolák házirendje alapján -, ami érvényes a mindenkori táborokra:

REGULA A TÁBORBAN 2021.

Kitört már a vakáció, ezt fütyüli minden rigó.
 Jó izegni, mozogni, lótni, futni, labdázni.
 A piszkos kéz ma nagy vétség, tisztaság fél egészség.
 Fertőtlenítsd kezedet, aztán minden jól mehet.
 Csapatokban barangolunk, kellő távolságot tartunk.
 Hapci, kuckuc, orrfújás, zsebkendő kell, nem vitás.
 Rajzolás és táncolás, bábozás, és testmozgás,
 Vidám ének, virágos rét, nem az online ad most leckét.
 Úgy siess a táborodba, mint kisbárány az akolba!
 Ugrándozzál, játszadozzál, de sohase káromkodjál!
 Figyelmezz ott a felnőttre, s az ikszesek* intésére!
 Addig tanulj, míg időd van, előveszed nagy korodban!
 A szemetet ne dobáld el, erre csak a kosár jó hely!
 Enni-inni támad kedved, kezedet jól csutakold meg!
 Törülköző, szappan, az ajtózár kattán.
 Kicsi dolog, nagydolog, papír csörren, víz csorog.
 Ügyeskedj a kezeddal, amit csinálsz, rakd jól el!
 Társaidtól is tanulj, ötlet, játék, visszahull.
 A műhelyek hűvösében viasz, fonál, gyöngy a kézben.
 Csavarintás, formázás, csomókötés, csattogás.
 Játékuvar, lúdtalpacska, gólyalábra fiú, fruska!
 Papírsárkány, terménykép, szólj, ha ez még nem elég!
 A természet lágy ölén, sétálgatunk, te meg én.
 Mesebeli régi házak, fedezd fel és ne légy fáradt!
 El is röpült ez a hét, jó volna maradni még!
 Barátok és tanárok, jövőre is rám vártok?

* ikszes = iskolai közösségi szolgálatos középiskolás diák

2007 óta már maga a Múzeum kínálja a felejthetetlen táborozás lehetőségét a *Heted7 nyári napközis táborban*. Kezdetben csak a júliusi turnusokat hirdettük meg, majd közkedveltségének köszönhetően már a nyár 9 hetén átívelve, hogy a 6-12 év közötti gyerekek a természetvédelmi terület lankás dombjain, rétjein, a Sztaravoda patak forrásánál és galériaerdőjében, valamint a nemzetközi viszonylatban is egyedülálló Szabadtéri Néprajzi Múzeum 8 tájegységi kiállításában

Izeg-mozog tábor 2007 – Tibi bá'-val feltarisznyázva

Heted7 tábor 2012 – A három leány vándorútja

tölthessék szünidejüket, naponta 8-17 óra között. A paraszti kultúra épített és tárgyi világa hiteles terepasztal ahhoz, hogy élményeken keresztül, játékosan ismerkedjenek meg elődeink gazdálkodó életmódjával, a természetes anyagok leleményes felhasználásával, a valahai gyerekek egyszerű, de nagyszerű játékaival. A népmesei környezet minden alkalommal felidéz valamilyen népmesét, mondókát, népdalt, szokást, hiszen itt kézzelfoghatóvá válnak a népköltészet mára funkciójukat veszített szavai. A nyári táborok profilját minden esetben az illető táborvezetők karaktere, szakterülete határozza meg. Sok gyerek a szülők elfoglaltságához igazodó időpontban jön, mások a táborvezetőkhez ragaszkodnak, vannak, akiket viszont az adott téma vonz. Szerencsére

Integrált tábor 2015. – A megtalált királylány

Integrált tábor 2018 – Közösen könnyebb – ikszesek és fogyatékkal élők együtt

sokan visszatérnek évről évre, míg „ki nem öregszenek”. Utána középiskolásként az iskolai közösségi szolgálat 50 óráját is szívesen teljesítik nálunk, mint rutinos, beavart táborozók.

Valamilyen módon mindig is előbukkant a népmese, nem csak az ebéd utáni pihenéskor, hanem például a *Mesekincs*, vagy a *Mesebolt* táborban is. Ebben a tündérmeseik segítőivel ismerkedtünk meg földön, vízben, levegőben, összehasonlítva a valóságos és csodás elemeket, majd „mese-motyót” készítettünk, amibe a saját összeállítású, meseboltbeli „árlap” alapján tudtak egymástól is „vásárolni” a gyerekek. A „*Mindentároló*” boltocskában a szatócsbolt változatossága szerint varázseszközök, csodálatos tárgyak cseréltek gazdát. (pl. a *Terülj, terülj, asztalkám, az üssed, üssed, botocskám, vagy a láthatatlanná tévő kalap*.) A Bábszínházban egymásnak bábozták el rögtönzött meséiket az alkotók, melyek végki-csengése természetesen - a segítőknél köszönhetően -, a „jó tett helyében jót várj!” volt. Sokszor bizonyíthatták a gyerekek cselekedeteikkel is, hogy hőssé tudnak válni például, amikor a roskadozó almafát megszabadították édes terhétől, vagy a kemencét a piruló cipóktól. A tárgyak és a növények - hasonlóan a hálás állatokhoz - viszonzták a jótettet, és megvédelmezték a hőst az őt üldöző boszorkánytól. A varázsló készítése sem maradhatott el (zokniból©), hiszen a táltos paripán olyan sebesen tudtunk szállni, mint a gondolat.

Az integrált tábor égisz éri – égisz fája

2014 óta 2 turnusban integrált táborokat is tartunk - 2015-ben, mint legjobb múzeumpedagógiai kezdeményezés, Múzeumpedagógiai Nívó díjban is részesült az integrált tábor - melynek célja, hogy a tinédzser korú értelmi fogyatékkal élők és az iskolai közösségi szolgálatos középiskolások kortársaikkal együtt tapasztalják meg a paraszti világ érdekes, szokatlan, egyszerű tevékenységeit, helyeiket, miközben egymást is naponta váltott párokkal még árnyaltabban megismerik, és megértik. Célunk, hogy az értelmi fogyatékkal élők társadalmi elfogadását erősítsük, a fiatalok empátiáját és problémamegoldó intelligenciáját fejlesszük, az intézeti körülmények között, család nélkül élő értelmi sérültek egyhangú életét élményekkel töltsük meg. A fogyatékkal élő gyerekek meglévő ismereteit is elmélyítik az életszerű szituációk a mozgáson, mesén, játékon és az éneklésen keresztül. Különösen emlékeztető a 2015-ben tartott integrált táborunk, amikor „Az égisz éri” fa című népmesét dolgoztuk föl napról napra haladva és közelebb jutva a királylányt elraboló sárkányhoz, különféle próbákat kellett közösen kiállniuk a fiataloknak, egymást segítve minden helyzetben. A visszatérőknek nagy biztonságot jelent az állandó, ismerős környezet és az állandó táborvezetők. Egy

Mesetábor 2021. – A színtársulat

gondolatmenet - a mese íve- szerinti cselekmény, személyi kapcsolatokat érintő, feladatok végrehajtására vonatkozó logikai sor követése, a kitűzött cél állandó ébrentartása, a kínáló lehetőség és módszer kiaknázása nagyban hozzájárul a boldogság megtalálásához a mese világában és azon keresztül a valóságban is.

Mese – táborok 2021-ben

Az idén elsőként tartott *Mesés mesterségek* tábor vezérfonala a mesterségbeli tudáshoz kapcsolódott, hiszen számtalan népmesében kell bizonyítania a szerencsét próbáló hősnek tudását, rátermettségét. Egyik nap például Gulyás Anna (a HolddalaNap Zenekar vezetője) interaktív, zenés mesemondása arra készítette a táborozókat, hogy mesehősök bőrébe bújjanak, feltalálják magukat, énekükkel varázsolva el a többieket. A tábor végére mindenki kiérdemelte az „ezermester levelet”, amit ünnepélyes keretek között osztottunk ki.

Az idén augusztus első hetében zajló *Mesetábor* turnusvezetője és ötletgazdája évek óta S. Bujdosó Tünde, aki külsős múzeumpedagógusként már több éve tart tábori turnusokat is a Skanzenben. Hagyományos népmesemondóként (HaHá végzettséggel) elkötelezett híve az eredeti, adatközlőtől gyűjtött, nem átírt, nem „kigyomlált” népmesék feldolgozásának.

Így nagy hangsúlyt fektet a mese kiválasztására, figyelembe véve az adott tájegységet, a gyerekek létszámát, a fiú-lány arányt, az életkort, a meséhez kapcsolható kézműves tevékenységeket, ami gyakran kiegészül a témába vágó múzeumpedagógiai foglalkozásokkal is. Mindig a mese sokoldalú feldolgozása, kellékeinek elkészítése, dramatiszálása, majd a záró napon a szülőknek, családtagoknak tartott előadás áll a középpontban. Az idei 35 fős táborban Tünde mellett Zewde Eszter (Színház-, és Filmművészeti Egyetem drámainstruktur szakán végzett, a Vígszínházban sűgőként működő) fiatal szakember és Kustánné Hegyi Füstös Ilona, aki a Skanzen elhivatott múzeumpedagógusa immáron 39 éve, navigálta a kisebb csoportokban „forgószínpaddal” cserélődő, tevékenykedő gyerekeket. Ezen a nyáron a *Palkó és a varázserejű tölgyfa* című mesét dolgozták föl a természethez és a mese szereplőihez, helyszíneihez tárgyaihoz kapcsolható tematikus és kézműves foglalkozásokon, a kalandozások, izgalmas helyzetgyakorlatok során. Nagy hangsúlyt fektettek a gyerekek verbális és kommunikációs készségének, társas kapcsolatainak, érzelmi és szociális hozzáállásának fejlesztésére, amit speciális, színházi, és játékos gyakorlatokkal értek el.

A magas létszám miatt kettős szereposztásban játszották el a mesét,

Mesetábor 2021. felkészülés a bajvívásra

így mindenki szerephez jutott, megcsillogtathatta színészi képességeit. A mesék még nagyon közel állnak a kisebb gyerekek fantázia-világához, amiben örömet, problémát, katartikus élményt egyaránt fel tudnak dolgozni a „kijátszás” eszközével, ami egyben a konfliktuskezelésben is segíti őket. A szerepváltást Eszter szakavatott - a gyerekek egyéniségét gyorsan kiismerő - látásmódja segítette, ami az egyszerű mozdulatokban, színpadi mozgásban, hangeffektusok kelletésében, a karakterek jellemének megnyilvánulásaiban és a hagyományos nemi szerepek erősítésében is kifejeződött. A főhőssel és a főbb szereplőkkel történő azonosulást nagyban előre lendítette, hogy minden fiú készített fából (saját faragással, ráspolyozással, csiszolással) egy fejszét, ami itt nem csupán a favágók eszköze volt, hanem a megoldhatatlan feladatok jelképévé is vált a mesejátékban. A „boszorkányság”, a gyógynövényismeret a gyapjúval is töltött, „bolyhos” levendulás párnáskák varrásával tárgyiasult, és változtatott mindenkit igazi jó boszorkánnyá, aki nem szeret másoknak ártani, hanem inkább a világ jobbítását szolgálja. A dramaturgia a mese lényeges elemeire, helyszíneire, fordulópontjaira összpontosította a szereplők és a nézők figyelmét, miközben a mesélő kötötte össze saját megfogalmazásában a jeleneteket. A szereplői csoportokat a Skanzen demonstrációs ruhatárából a gyerekméretű, egyszerűsített viseleti

darabok (pl. bő szoknya, kötény, kalap) és eszközök (pl. söprű) tették látványosan megkülönböztethetővé.

A magyar népmesék általában jól végződnek, így a mostani mese is a lakodalmi mulatsággal zárult, ahol mindenki táncra perdült (az egyik ikszes diáknak köszönhetően) a citera muzsikájára. Fantasztikus érzés, hogy minden évben visszatérő és új gyerekek is érkeznek, esetenként vegyes házasságokból, külföldről is azért, hogy a magyar népi kultúrával, gyökereikkel érzékletes módon, hiteles néprajzi közegben ismerkedhessenek, még ha távolabbi kulturális hatások közt is élnek.

Augusztus, és egyben a nyár utolsó Heted7 nyári tábori turnusa az idei második *Mesetábor* augusztus utolsó hetében zajlott, ami még inkább

pozitív kicsengést ad a Skanzen összes nyári táborának. Népmeséi lezárásként „itt a vége, fuss el véle!” – de csak a jövő nyár elejére.

Október utolsó hetében, az őszi szünetben is tartottunk napközis tábor. Ez a hét egybe esett az *Állati küldetés* című tematikus héttel, amit a Múzeumok Őszi Fesztiválja keretében szerveztünk. A gyerekek többek között pásztorbotot faragtak, botos táncot tanultak, fonal-pulit készítettek. Úgy érezhették a hét végére, hogy nem csak az „állatok nyelvén tudó juhász” és a „kiskondás” rendelkezik csodás tudással, hanem ők is ennek birtokosává válhattak.

Lazíts és alkalmazkodj!

Változások időben, térben, képzeletben,
a Zebegényi Ifjúsági Művésztelepen

Petró Zsuzsanna, kerámiatervező művész, design- és vizuálművészet-tanár

Ahogy számunkra kezdődött

Izgatottan vártam 2017 nyarát, amikor Sinkó István felkérésére az első Ifjúsági Művésztelep folytatásába kezdtünk volt férjemmel, Parlag István szobrászművésszel.

A Szőnyi kert, a színházterem, a faházak már mind ismerősek voltak. Középiskolás éveim alatt egy alkalommal jártam a művésztelepen (akkor kéthetes volt az ifjúsági szekció). Azt gondolom, hogy az itt szerzett élményeim nagyban meghatározták, hogy művészeti pályán maradjak, valamint, hogy a művészet szerves része legyen a mindennapjaimnak.

Sinkó István szavait idézve „a tábor egy kreatív, de némileg hagyományos technikákkal való munkálkodás a tájban”, „talán jót is tesz neki egy kis vérfrissítés”. Ezt a gondolatmenetet folytatva, de a saját személyiségünket, gondolatainkat a táborba építve kezdtük el a munkát.

A tábor inspiráló adottságai, helyszínek

Zebegény csodálatos. A kis síkator-szerű utcáktól a központi parkig, a Dunakanyar csodálatos látványa, a hegy, a sík, a víz, a domb, az emberek, a házak mind-mind az alkotás iránti vágy echoját zengik. Nyugalom van. Itt az egyszerű hétköznapiakban is megélheti az ember, hogy művészettel foglalkozik. Bármerre indul, alkotásra inspirálja az egész Dunakanyar.

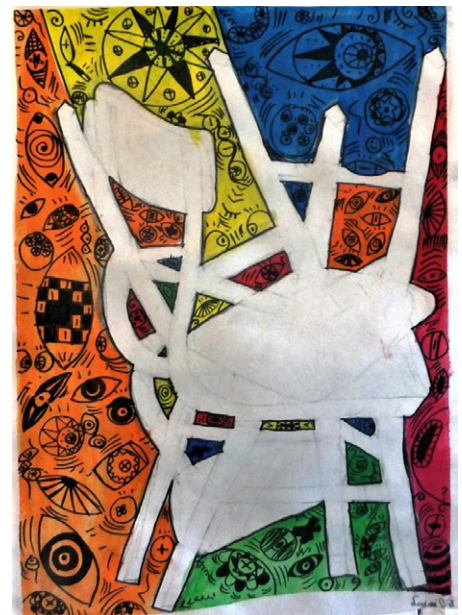
Az első évben - a klasszikus helyszínen - teljesen a miénk volt a tábor területe, a színházterem, a nagy

kert, a tanári szállás, a kerámiaműhely. 2018-ban a zebegényi általános iskola aulájában, 2019-ben a régi Kenderesi hotelben dolgoztunk. Tavaly a járvány miatt, a gyerekek védelmének érdekében elmaradt a művésztelep ifjúsági programja. A folytonos változások ellenére azonban Szőnyi István szellemiségével teleszippantva magunkat, ezen a csodás helyen szeretnénk ezután is megélni az alkotás örömét és az Ifjúsági Művésztelepre látogató fiataloknak ezt évről-évre megmutatni.

Tervezés, motiváció

Parlag Istvánnal már jóval az aktuális év művésztelepe előtt megtervezzük a tematikát, sokszor az előző év zebegényi élményeinek és tapasztalatainak hatására. Így a flyereken és a honlapon az aktuális év feladatait finom burokba helyező témacím hívogatja a jelentkezőket. Pl: Kevesebb sok, több kevés. Szerettük volna ezzel a témánkkal a „világ zajában” megtalálni azokat a szinte lényegtelennek, vagy elvesztettnek tűnő részleteket, melyek mellett a gyerekek a hétköznapi során, a felfokozott digitális világgal teli életükben talán már egyszerűen elsétálnak, esetleg egyáltalán nem töltenek időt a megfigyelésükkel. Mindezt ötvöztük az egyszerűsítéssel, redukálással és az egyszerű formákból való építkezéssel.

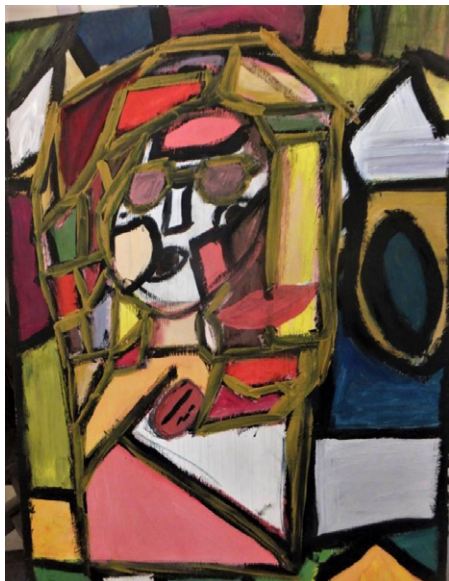
A témacímhez illesztjük a napi feladatokat, melyeket rugalmasan kezelünk. Pedagógusként a mindennapi munkámban is azt vallom, hogy hiába találunk ki egy tematikát szeptemberben egész évre, ha görcsösen ragaszkodunk hozzá

1. kép

és nem figyelünk a gyerekcsoport összetételére, érdeklődési körére, dinamikájára, aktuális problémáira, akkor az egész nyögvenyelőssé válik tanárnak és diákoknak egyaránt. Ezzel ellentétben, ha nyitottak vagyunk, és az ő világukon keresztül próbálunk kapcsolódni hozzájuk, tartva a tematika vázát, nagyon gyakori, magától értetődő lesz a flow élmény. A művészeti oktatás keretében erre kimondottan több lehetőségünk van, mint a kötöttebb, közismereti tárgyak esetében.

A mi esetünkben - tábori környezetben - a tematika legyen inkább egy segítő szál, mint egy merev elv. Elengedhetetlen, hogy a terv megfelelően illeszkedjen az adott év csapatához, ezért a tábori feladatok véglegességét mindig befolyásolja a gyerekek kora, összetétele, érdeklődése. Mindezek mellett

2. kép

számos olyan tényező van, amit kevésbé tudunk befolyásolni, de nagyban kihat a heti munkára. Ilyen például az adott évben aktuális helyszín (sajnos az utóbbi években minden alkalommal változó), az, hogy milyen sokáig vannak fenn éjjel a gyerekek, mennyire kipihentek, milyen az időjárás. Utóbbi hol segíti, hol megghiúsítja a kültérre tervezett feladatok megvalósítását. (Ezzel minden tábor esetében számolunk, és B, C feladatokkal is készülünk.) Befolyással van továbbá a munkára a beszerezhető alapanyagok milyensége, mennyisége, minősége, a helyszínnek és a tábor aktuális bázisa közötti távolság.

Ismerkedés, napirend adta alkotási keretek

A tábori hét vasárnap kezdődik és szombat délelőtt zárul. A táborozók érkezése, szállásfoglalása, majd a közös megnyitó és programismertető után a fiatalok szabadon barátkoznak a helyszínnel, foglalkozáson vesznek részt az animátorral.

Míg a heti feladatok esetében van némi szabadság, a tábori napoknak viszonylag kötött rendje van. 7 körül ébresztő, 8-kor reggeli, majd 9-12-ig a délelőtti alkotómunka folyik. Az időjárás és persze feladata válogatja, hogy épp terepen vagyunk vagy bent a műteremben. A lehetőségekhez mérten igyekszünk

3. kép

sok időt a szabadban tölteni az inspiráló környezet miatt. Dél körül ebéd, utána szabadidős foglalkozások, játék, szieszta várja a fiatalokat. A délutáni munka 3-6-ig tart, amit vacsora és ismét szabadidős tevékenység követ.

A hétfői közös bemutatkozás és egy játékos „ismerd meg a tábor vezetőit” feladat után az első munka során általában párban, kisebb csoportokban dolgoznak a gyerekek, hogy a feszengős időszak mielőbb elkezdjen oldódni. Ilyen volt többek között a „Negatív tér” rajz (1. kép), amikor a háttérret a saját kis világuk, érdeklődési körük bemutatására használták vagy a „Negatív portré”. A kép ebben az esetben nem egy egyszerű portré, ugyanis a társuk sziluettjének megfigyelése és annak minél pontosabb megrajzolása után, szabadon választott festészeti technikával olyan háttérret kellett elkészíteniük, amely visszatükrözi azt a kommunikációt, mely egymás megismerésére irányult. Az egymásról megtudott információkat írhatták, illusztrálhatták a képen, a sziluetten belül pedig üresen kellett hagyniuk a lapot. Így az ábrázolt portrén szereplő személy megismerése sokkal részletesebb, alaposabb a néző számára, mint egy egyszerű tanulmányrajz esetében.

„Kubista szemüvegen keresztül látlak” (2-3. kép) szintén egymás megfigyelésén alapuló, ismerkedést segítő portréfestészeti feladat. Ezek a „mini” bemutatkozások az ismerkedésnek is nagyszerű alapjai, a vizuális megjelenítés pedig nagyon érdekesen alakul azokban az esetekben, amikor valami olyat kellett ábrázolniuk, ami első gondolatra nehezen ábrázolható. A közös feladatmegoldások során kommunikálniuk kell, így az első ebéd idejére már nagyon jó hangulat alakul ki. A munkák során mi is egyre jobban megismerjük őket. Már ekkor elkezdnek kirajzolódni az első benyomások, ki az, aki csendesebb, ki a nyitottabb, aki könnyedén kezd el dolgozni, kinek kell kis segítség és további inspirációk.

Napi, heti alkotói feladatok, munkaformák, technikák, ismeretszerzés, zárókiállítás, értékelés

A Duna-part mindig meghatározó helyszín a munka és a szabadidő során is. Az a tapasztalat, hogy ez ejti leginkább rabul a táborozóinkat. Szinte az első tábor óta van igény az esti alkotásra is, amíg le nem megy a nap. (4. kép) Ebben az időszakban az érdeklődőkkel még visszasétálunk a folyóhoz. Itt eszténként akvarellezünk, vagy más, gyors munkát támogató eszközt választunk. A diákok témaválasztása ebben az időszakban teljesen

4. kép

szabad. Gyakran beszállunk mi vezetőik is a rajzolásba, festésbe. Krokizunk, portrét, Duna-partot festünk. Van, aki kisebb landart munkába kezd, vagy egyszerűen csak élvezzük, hogy a hasonló érdeklődésünk összeköt minket egy kis időre kortól, nemtől, lakóhelytől függetlenül. Beszélgetünk, tapasztalatokat cserélünk, a gyerekek rengeteget mesélnek, sokat

5. kép

nevetünk. Ezek az alkalmak segítenek abban, hogy jobban megismerjük egymást és a napközbeni feladatok során könnyebben menjen a közös munka.

Egyes önálló feladatokat első nap kiadunk és az utolsó, kiállításrendezés előtti napon, pénteken gyűjtünk össze. Például: készítsenek miniatúrákat, emlékképeket - a

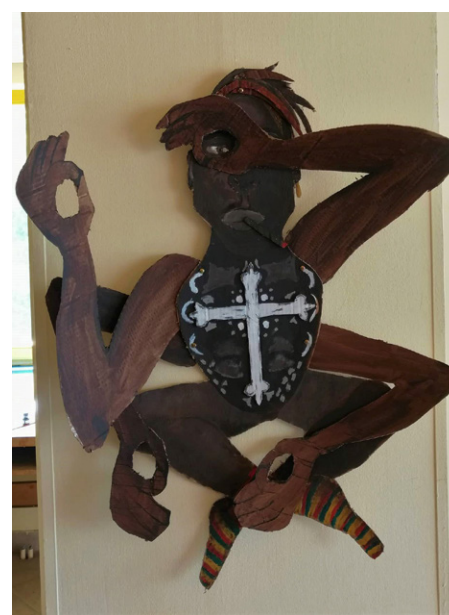
napi feladatok mellett - a legkedvesebb tábori élményeiről 10 x 10 cm-es méretben, fekete-fehér technikával + 1 szín felhasználásával. (5. kép) Más esetben gyűjtsenek zebegényi karaktereket, emberekről, állatokról, növényekről (6. kép), amit a későbbi „Zebegénylány” feladatban gyúrjanak össze egy képzeletbeli alakká. (7-8.kép) Szakmáink, a kerámiatervezés és a szobrászat

6. kép

7. kép

8. kép

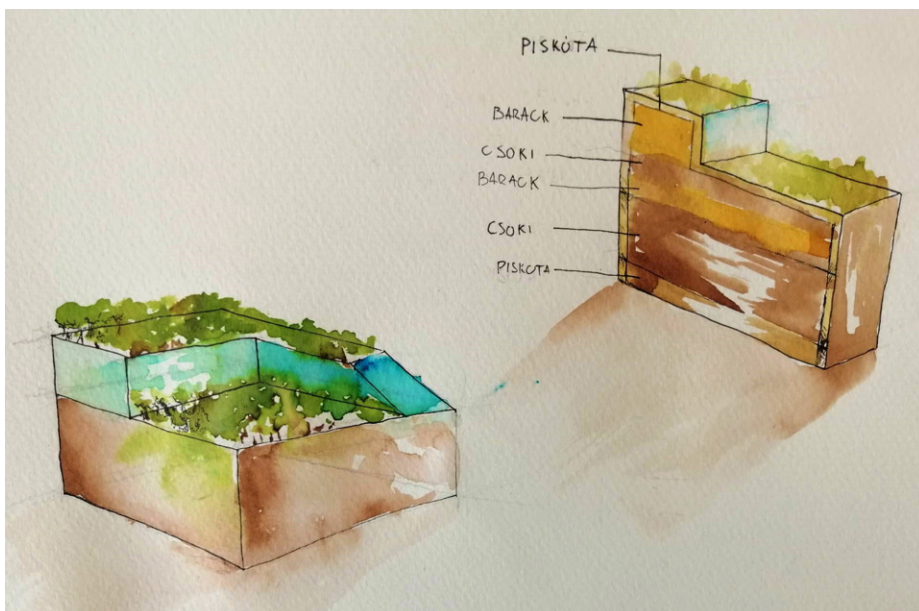

9. kép

miatt nem csak a síkban, hanem a térben gondolkodásra is bátorítjuk őket, egyszerű plasztikák, papírszobrok (9. kép), mozgatható kartonbábok készítésével, térbeli installációk létrehozásával. A térábrázolást is próbáljuk kevésbé szárazon átadni nekik, és a szemükön kívül más érzékszerveikre is hatni. Ilyen volt a „Sós karamell és szilvazselé” tematika során, amikor a két szín felhasználásával a heti gyűjtésből inspirálódva, megtervezték, hogyan nézne ki Zebegény tortája, milyen íze lenne, mi a recept, esetleg a titkos hozzávaló. A

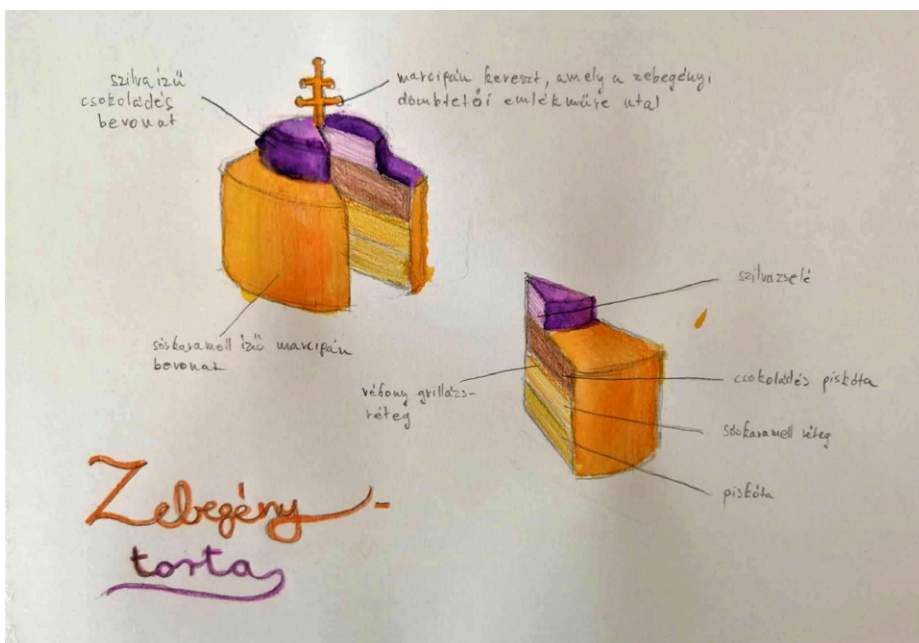
torta „dekorálásához” többen felhasználták a helyi látványosságok formavilágát, színeket inspirálta őket a táj. (10-11. kép)

Hallással összekapcsolt térábrázolási feladat esetében a táborozónak ki kellett fülelniük egy hangot a zebegényi Főtéren, ami nekik valamiért érdekesebb volt, mint a község alapzaja. Azt is ki kellett találniuk, hogy mi adhatja ezt a hangot és az honnan jöhet. Ha megtalálták a hang forrását, el kellett képzelniük, hogy ott ülnek a hangot adó élőlény vagy tárgy mellett. Ebből a perspektívából kellett elképzelniük és fekete-fehérben megjeleníteniük Zebegény Főterét. Lehetett ez egy fán ülő madár, vagy a lent zizegő bogarak látószöge. (12. kép)

10. kép

Máskor lesétáltunk a Dunához, ahol háromfős csoportonként kapták meg az aktuális témát, a csoport által választott tájképrészletbe való minimalista építmény bekomponálását. (13. kép) Az épülettípusok közül húznia kellett a csoport kiválasztott emberének egyet, és közösen ki kellett találniuk, hogy a látott dunai szakasz melyik részére tervezik az építményt. Ezután a tagok önálló terveket készítettek A/4-es méretben. A témák között volt híd, nyaraló, biciklis étterem/pihenő, kilátó, vasútállomás stb. A

11. kép

12. kép

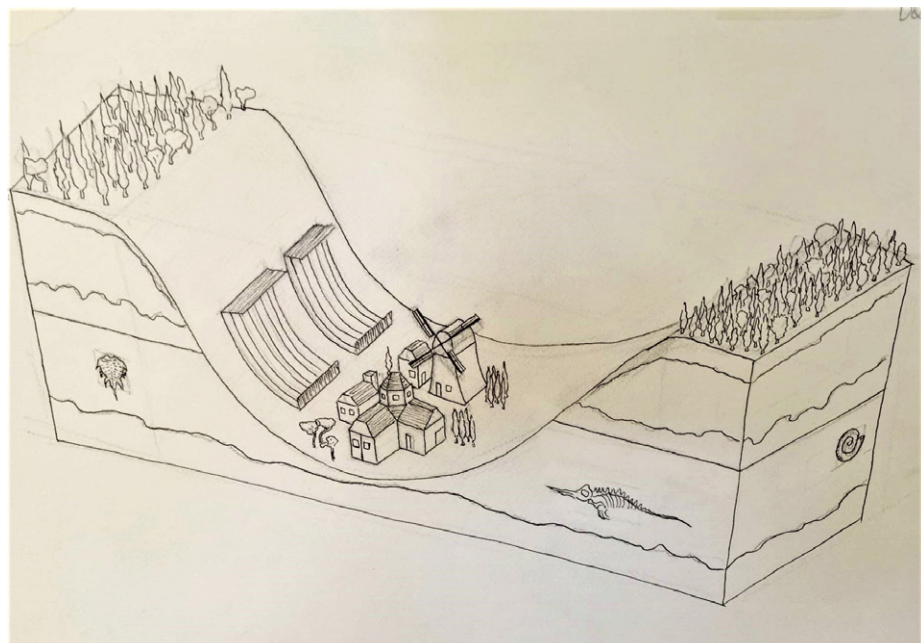
13. kép

14. kép

15. kép

16. kép

grafittervek elképesztően sikerültek, és utánuk az A/3-as méretben elkészült látványrajzok is, melyekhez többnyire túfilcet és akvarellt használtak. Délután, amikor már a táj nagyobb részeit jól megfigyelték, elkezdtünk a részletekre koncentrálni. Lehetett ez egy ág, vagy egy göcsörtös törzs, egy csónak, vagy az épp kikötött kenu. Mindent a három alapszínnel (kék-sárga-piros) kellett megvalósítaniuk. A kisebbeknek, akik még nem ismerték az akvarellt, új ismeretként választottuk ezt a technikát (14. kép), de dolgozhattak színes tussal is. A kiemeléshez túfilcet és fekete tust használhattak. A nagyobbaknak egyszerű formájú színes papírdarabot kellett az A/3-as lapjukra ragasztaniuk szintén az adott három színből választva. A forma itt lehetett egyszerű geometriai vagy egy nagyobb árnyék, vagy tárgy esetleg tájrészlet formája is. (15. kép) Erre fekete tussal és túfilcellel került a részletgazdag rajz. Rengeteg laza, könnyed akvarellkép és részletes tusrajz készült, így a kisebbek és nagyobbak is ki tudtak teljesedni az általuk szeretett vagy újonnan megkedvelt technikákban.

Frottázs technikával a korábban említett részletekből inspirálódva különböző kompozíciókat hoztak létre. Ilyenkor a kezüket, a tapintást, különböző felületeket kellett használniuk a megoldáshoz. Máskor a községben készített gyors tus-vázlatok mellé, hozzájuk illő haikukat kellett írniuk. Esetenként megjelentek inkább iparművészethez vagy építészethez kapcsolódó feladatok. Érdekes megoldások születtek a Kelj át a Dunán! témánkra, amikor a hidaktól kezdve a különböző járművekig mindenféle szerkezeteket terveztek, de volt olyan fiatal is, aki elképzelte, hogy milyen furcsa helyszín lenne a Duna medre szárazon vagy épp mik laknak a Duna alján. (16-17. kép)

A Szőnyi Múzeum minden évben kihagyhatatlan, ahol részletes tárlatvezetést kapunk. Az ehhez kapcsolódó feladatunk volt pl.: a Részletek

17. kép

lényege. Itt a tárlatvezetés során vagy után a Szőnyi által festett képeknek hat olyan részletét kellett megrajzolniuk 10 x 10-es lapokra, melyek nem kaptak a képeken központi szerepet, a gyerekeknek viszont mégis érdekes volt valami miatt.

A témák mellett nagyon élvezik a táborozók a különböző anyagok megismerését. Festékek közül leginkább akvarellt, temperát és akrilt használunk. Megjelenik a szén, az olajpasztell, a különböző kréták használata is, a tusok, páccok, grafitok. Nagyon szeretjük kimozdítani őket az iskolában jól megszokott A/4-es méretből. Erre nagyszerű példa a Sinkó Istvánék táborigazgatóinak közös nagy zárómunka, vagy az, amikor egy nagyobb eső elöl a tábor kertjében lévő fedett teraszra menekültünk be az alapanyagokkal, ahol az eső elálltát várva óriási kartonokra kezdtünk készíteni önálló témájú képeket.

A tábor zárófeladata pénteken, az egyéni értékelésekkel, a kiállításra kerülő munkák kiválogatásával egyidőben zajlik. Az első nagy méretű közös feladat egy óriási Szőnyi portré elkészítése volt stencil technikával, amikor is Szőnyi István

arcát egy fotó alapján pixelekre bontottuk. Az alak fehér maradt, a háttérrel viszont a táboros élmények és szabad fantázia keveréke tette színessé. Máskor egy óriási, plafonról lelógó papír Möbius-szalagot festettek tele a saját portréikkal (18-19. kép), körképet készítettek a legszebb helyszínekkel, legutóbb pedig a hotel egyik falára került fel a tábor környékén élő vaddisznók alakja közül egy, és különböző furcsa, képzeletbeli lények keveredése.

A zárókiállítás az utolsó napon várja a táborozókat és szüleiket, ismerőseiket. Ennek megnyitóján Köpöczi Rózsa köszönti a szülőket, vendégeket, diákokat. Hagyomány, hogy a kiállítás berendezése után titkos szavazás útján kiválasztjuk a tábor legeredményesebb kis művészt, aki kisebb alkotói jutalomcsomagban részesül a megnyitón.

A kiállítás után a munkák leszedésre kerülnek, amiket a gyerekek természetesen hazavisznek. Ilyenkor gyakran beszélünk a szülőkkel, érdeklődnek, hogy milyen volt a hét, hogyan viselkedett a gyermekük, milyennek látjuk akár továbbtanulási szempontból az esélyeiket egy középiskolai művészeti intézményben.

Pedagógusként nagyon érdekesnek találom a táborozók csoportjának összetételét. Van, aki az aktuális nyáron már a harmadik táborát kezdi, és annyi szünete van a táborok között, amíg kimossa a ruháit. Ezek a gyerekek néha szinte kifacsarva érkeznek, jónéhány napba telik, mire sikerül „életet” venni beléjük, és elkezdnek dolgozni, kicsit ellazulni, élvezni az egész alkotói folyamatot. Van olyan diák, aki kimondottan tudatosan érkezik, célja valamelyik művészeti középiskola bekerülése, és minél több tudást szeretne itt magába szippantani, gyakran konzultál, érdeklődik, önállóan is sokat és bátran alkot. Mások évek óta tábori barátok, vannak, akik évközben is tartják a kapcsolatot, mások a tábort várják, hogy újra láthassák egymást. Nagyon szimpatikus számomra, és azt hiszem, ilyenkor jön elő a felnőtt művésztelpek életérzése, amikor egymást is tanítják a fiatalok a táborban. Mindenki különböző technikákhoz, eltérő képalkotói módszerhez ért jobban, más az erőssége, különböző dolgok érdeklik a világból. Ezeknek az eszmecseréknek és közös tudásátadásoknak van igazi flow élménye. Az a tapasztalatom, hogy évenként van egy erős mag, akik jobban összetartanak, a tábort is komolyabban veszik, akármilyen fáradtak. Általában az ő segítségükkel építjük meg a táborzáró kiállítást, ami esetenként túlórázást is jelent a megszokott munkarendhez képest. Ők azok, akik az esti szabadprogram ideje alatt is festenek, rajzolnak még.

Formálódás, jövőkép

Nagyon érdekes a gyerekek jellemfejlődése. Többen mindhárom évben a tábor résztvevői, vagy már Istvánék táborainak aktív tagjai voltak. Mások 16. életévüket betöltve még mindig visszavágnak ebbe a közegbe és csak később csatlakoznak felnőtt művésztelpekhez.

A tábor ideje alatt nemcsak valami féle alkotói szemléletet, szakmai tudást, vagy anyagismeretet adunk át a táborozóknak, hanem egy olyan

18. kép

19. kép

közösséget is próbálunk formálni, ami alkalmas arra, hogy évről-évre összejöjjön, együvé tartozzon. Nagyszerű érzés olvasni a közösségi oldalakon a volt táborosok hozzászólásait, akik 5-10 vagy akár 20 éve töltöttek itt egy-egy nyarat. Ez a tábor sokkal több, mint egy nyári tábor. Az ideérkező fiatalok közül azoknak, akik valóban szeretnének a művészettel foglalkozni, vagy vannak ilyen irányú továbbtanulási céljai, ez a hely a legjobb „gyakorlóterep” a későbbi felnőtt művésztelepekre.

Ez a tábori hét már a mi három-éves tapasztalatunk alapján is több esetben lett vízváltató egy-egy diák életében, akik tábori élményeik után döntöttek végül úgy, hogy művészeti képzésben folytatják tovább a tanulmányaikat. A hely szelleme, a tábori légkör megerősítette őket abban, hogy ezzel

foglalkozzanak hosszútávon is. Azt gondolom, hogy ilyen szempontból az Ifjúsági művésztelepnek fontos szerepe lehet a középfokú művészeti intézmények utánpótlás-nevelésében is.

Érdekes figyelni a tábor körül zajló eseményeket, a helyszínek folyamatos változását, a pandémia időszakát és az ebből adódó nehézségek kreatív megoldásait. Bízom benne, hogy hamarosan újra egy hétre vagy akár még több napra is birtokunkba vehetjük Szőnyi István méltán híres kertjét és annak minden zugát.

Táborok változó korokban

1976–80 NYIK tábor II. kerület Marczibányi tér-Hűvösvölgy

1999–2017 Zebegényi Szőnyi István Baráti Kör Ifjúsági Képzőművészeti Tábor

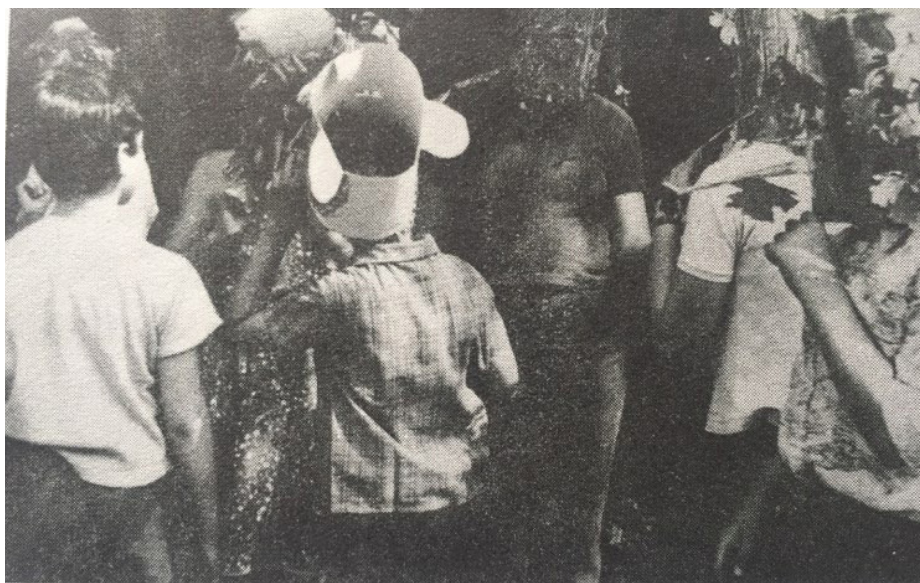
1999–2008 GYIK tábor Szanticska

Sinkó István, képzőművész, művészeti író, rajztanár

1. A NYIK tábor

Pedagógus pályám kezdete igazán mozgalmasan indult. Alig kezdtem tanítani a XII. ker. Városmajori Általános (később Kós Károly zene tagozatos) iskolában, szinte az első tanév közepétől Budafokon szakkört indítottam, s a tanévzárást követő nyáron beleszőpöntem egy akkorra már működő tábor komplexumba, a II. kerületi tanács és a Marczibányi téri Művelődési Ház által szervezett Nyelvi és Képzőművészeti Táborba. Itt csoportvezető tanár voltam egy kurzuson keresztül - talán két hét volt ez az idő. Érdekes, ám számomra kaotikus és épp a rajzi (vizuális) vonalat nagyon másodrendűnek tekintő vállalkozás volt. Ugyanakkor érdekesnek tűnt, mint hosszú távú lehetőség, ezért felszólaltam egy táborzáró vezetőségi ülésen és elmondtam mit érzek hiányosságnak, miben változhatna a tábor. 24 éves kezdő pedagógusként - visszatekintve - elég nagy merészség volt ez, nulla tapasztalattal. Ötleim és talán vakmerőségem megtetszett Szabó Tamás József táborvezetőnek, s felkért a képzőművészeti al-tábor szervezésére, vezetésére. Így négy éven keresztül minden nyáron június-júliusban egy, másfél hónapig vezettem nem csupán csoportot, de az utolsó vezetői évemben már husz rajztanárt is a táborban.

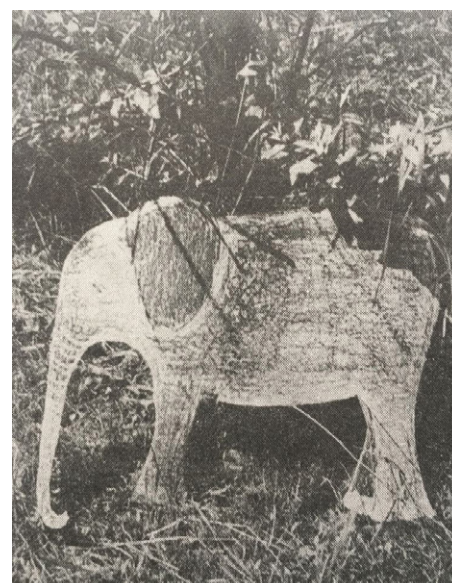
A tábor felépítése nagyjából a következő volt: a két al-tábor, a nyelvi és a képzőművészeti egymástól független tematikával és helyszínen - de nem messze egymástól - működött. Közös programjaik az

étkezések, az egynapos szentendrei kirándulás, illetve az egy-két alkalommal megszervezett strandolás voltak. Én bevezettem a két hetes kurzusok végén egy kiállítás-munkabemutató programot, ahol közönségként a nyelvi táborosok is megjelentek.

Tapasztalatlan, kezdő pedagógusként az első két év inkább ösztönös, mint tudatos programépítéssel telt. Fontosnak tekintettem a szabadban való munkálkodást, a sokféle anyaggal való ismerkedést, érdekes technikák bemutatását és az egyéni és csoportos feladatok változatos alkalmazását. A tematikákat a csoportvezetők maguk alakították ki, de volt közös konzultáció a programépítésben.

A tábor két helyszínen működött: a Pesthidegkúti Petőfi Művelődési házban - ahová minden reggel a Marczibányi térről buszok vitték ki

Képek a NYIK táborból

a csoportjainkat - illetve a Hűvösvölgy is szerepelt, mint állandó alkotó helyszín. A kis művelődési ház színpadtermében, illetve a jókora kertben elfért vagy ötven gyerek. Nem volt teljesen korosztályos

elkülönülés, de igyekeztünk úgy szervezni a munkát, hogy a kisebbek és nagyobbak külön-külön tudjanak dolgozni. A felszereltség a kezdeti, meglehetősen primitív anyagellátottság után évről évre javult, rengeteg festék, ecset, kisebb-nagyobb papírok, tekercsek, színes anyagok kerültek a kezekhez.

1978-ban a táborvezetés megrendelt tőlem egy módszertani programtervezetet, melyet Sz. Vida Mária ajánlásával adott ki a II. kerületi tanács vb. művelődési központja. E programfüzetben a három korcsoport vezetői számára igyekeztem összefoglalni azokat a módszertani lehetőségeket, melyek a két hét alatt a korcsoportok munkájában megjelenhetnek.

Alaptételként a természetben és a természettel való játékos feladatokat jelöltem meg. A 6-8 évesek, a 10-12 évesek és a 12-16 éves korosztály hasonló feladattípusokkal, de más módszerekkel - és természetesen más eredményekkel - foglalkozott. Például a legkisebbek a „szél” hívószóra szélkelep, sárkányt építettek, lefestették a szelet, a szél és erdő kapcsolathoz egy mesét írtak közösen és azt játszották el maszkban, jelmezben. Ugyanígy a „minden mozog” jeligére - még a strandon is - a víz, szél, állatok, emberek mozgásának megfigyelése, rögzítése volt egy kijelölt feladatsor. A nagyobbak a növényekkel foglalkoztak két hétig. Az „átváltozás” volt a nagyok tematikus feladata. Ezt két hétig az arc átalakítástól a strandon elkészítendő vízi szörnyön keresztül a fiktív átváltozás történet dramatizálásáig terjedt. A művelődési ház udvarán kisebb csoportokban életnagyságú bábokat, faágak és papír, spárga, festék segítségével monumentális alakokat is készítettek a gyerekek.

Lelkesen ajánlottam módszerként az eleven szemlélet - megfigyelés - variációk - analízis - szintézis-kollektív feldolgozás módszertani fontosságát. Ma már kicsit megmosolyogtató ez a direkt nevelési

Nap	1.korcsoport. (6-8)	2.korcsoport. (9-11)	3.korcsoport. (12-14)
II. hét 1.nap	Mi is mozgunk (csoportos)	Préselünknyomtatunk	Az állat és az ember - montázs (egyéni és csoportos)
2.	Rálépünk - leszakítunk. Akció és papírszobor (csoport)	Gyűjtött anyag kevert felhasználása, dombormű (csoport)	Az állat - ember montázs szobor (egyéni)
3.	Strand - a mozgó víz (csoport)	Strand - a cseppel játszunk (csoport)	Strand - a viziszörny (csoport)
4.	Bábtervezés és mozgatás (csoport)	Szobor a vizről (csoport)	Diszlet- és jelmezkészítés a megszemélyesített környezetről (csoportos)
5.	Kiállításrendezés (csoport)	Kiállításrendezés (csoport)	Kiállításrendezés (csoport)
6.	Közös játék vagy kirándulás	Közös játék vagy kirándulás	Közös játék vagy kirándulás

Egy oldal a NYIK tábor programjából

forma - az elsajátíttatás, a képzés kissé merev formája. Ugyanakkor a füzetben leírtak - most, hogy a cikk írásakor átnéztem - 43 év távlatából is még mindig hasznosak lehetnek egy nem túl nagy igényekkel, speciális szándékokkal szervezett nyári képzőművészeti táborban.

2. Zebegény, Nyári Ifjúsági képzőművészeti tábor

A zebegényi táborba való meghívásom, s vezetővé avanszálódásom már huszonegynéhány évnyi pedagógusi-szakmai tapasztalattal a hátam mögött ért el. A zebegényi amatőr képzőművészeti tábor

1969-től működött, és elsősorban a középiskolás vagy annál idősebb ifjú alkotók számára adott szakmai képzést. Az ifjúsági tábor valamivel később alakult meg,

1999-ben szervezték át. Ekkor lettem a tábor tanára s egy évvel később vezetője. A tábor karaktere már körvonalazódott korábban - több, egymástól elkülönülő szakmai csoport, keramikus, tűzomanánc, festő és rajz-grafikai csapat alkotta a mintegy hatvanfős létszámot, (mely a későbbi években a felére csökkent) és 14 napos táborstruktúrában ott alvós (faházak)

formában működött. Szőnyi István egykori háza és kertje volt a centruma a tábori életnek. A Szőnyi Emlékmúzeumot minden évben meglátogattuk, a ház mellett húzó-dombokon, réteken folyt a munka. Jellegzetesen többoldalú volt ez a tábori módszertan. Volt egy tipikus mesterséget bemutató - el-sajátító része (tűzzománc, kerámia, festő) és volt a rajz-grafika. Én ezt a „szakot” vezettem. Zetorként azt az elképzelést igyekeztem megvalósítani a négy - majd később a festő és grafika összevonásával három - kollégával, hogy a szakirányok között legyen átjárás, ne különüljenek teljesen el az egyes technikák. Ebben kitűnő partnerekre találtam Kiss Mihály festőművész-grafikus művésztanár, Csikós Tibor festőművész, Ujj Zsuzsa keramikus és Mártonffy Mandula ötvös személyében. Közös munkánk eredményeképp a kezdetben 14 majd 12, később 9 napos tábor végén a kiállításokon minden gyerektől voltak a választott szakokon kívül más szakon készített munkák is.

A tábor a klasszikus képzéseken túl egy friss, kreatív vonalat is képviselt. Nem csak a megtanulható, el-sajátítható, hanem a spontán, a táj, az alkalom által is irányított alkotói munka is jelen volt. A grafikai szekcióban is készültek gipszes gézzel, fonállal alakított, úgynevezett land-art művek, a festők is nyomtattak (esetleg a kép felületére) nyomdafestékkel grafikai lapokat, és a kerámián is készültek színes szobrok, a tűzzománc tervek között is volt festői igényű munka.

A csoportok a saját „életterük”, azaz a termük, műtermük mellett belakták a domboldalt, a Dunapartot, a falu utcáit. Az előzetesen megvitatott és közösnek mondható tematikai terv mellett sok lehetőség nyílt az improvizációra: esős idő esetén lehetett téma az eső, a pocsolya, a vízfolyás, a Duna parton „víz-festés” azaz akvarell-festékkel színezni egy-egy kis vízmosztá partszakaszt. Épültek komoly építmények anyagokból a fák között. Használtuk a testünket:

Képek a zebegényi táborokból (2007-20014)

arc, kézbe festéssel, talpnyomattal is készítették munkákat a kisebbek és nagyobbak is. Az utolsó 7 évben a festő és grafika szak összevonásával, Csikós Tibor távozása után egybemosódott a festői és grafikai feladatok rendje (illetve változva követték egymást a festészeti és grafikai feladatok a héten belül). A feladatokat a csoportok a csoportvezetővel minden reggel munkakezdekor átbeszélték, s így indult a nap. A feladatok gyakran átnyúltak a következő napra napokra is (különösen a 14 napos táborozás idején). A záróakkord egy, a teljes csapat által közösen tervezett és megfestett nagyméretű tekerescsfestmény elkészítése volt. Ezek a záró kiállítások díszei voltak, melyeket az odalátogató szülők is megcsodáltak. Munkáinkból az évek során két nagyszabású kiállítást rendeztünk a Szőnyi Emlékmúzeumban.

3. GYIK tábor Szanticskán

1999-ben Szanticska polgármestere meghívta Szemadám György festőművészt, Vörösváry Ákos műgyűjtőt és engem, hogy láto-gassunk el a kis Borsod megyei zsákfaluba, ahol ő nagy kulturális tervekkel kezdett „életet lehelni” az elnéptelenedett falvacskába. Korábban már kortárs művészeket hí-vott, hogy fessék ki a katolikus ká-polna-templomot, és tőlünk újabb ötleteket várt. Szemadám, aki korábban a Gyermekek és Ifjúsági Képzőművészeti Műhely (GYIK Műhely) vezetője volt (tőle vettem át a mű-vészeti vezetést 1993-ban) javasolta, csináljunk itt GYIK tábort. 1999 nyarán indult a tábor 10-16 évesek számára mintegy húsz fővel, mely később 25-27 főre emelkedett (akkor még középiskolások is jártak a GYIK-ba.) A tematika a klasszikus képzőművészeti táboroktól eltérő, egységekre, akciókra és spontán, egyéni ambíciók megvalósítására épült. A hely adottságai, a „min-dennel, mindenhol és minden-re lehet alkotni” varázsával óriási lehetőségeket kínált a 8 év alatt (ebből én az utolsó tábori évben már nem voltam jelen) fantasztikus csoportmunkák születtek. A falu

Képek a zebegényi táborokból (2007-20014)

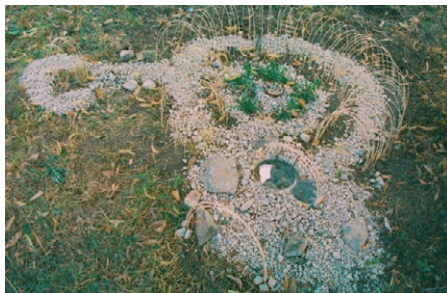
kocsmájának falára egy GYIK Fő-nix seccót festettek a gyerekek, az egész csapat, váltott felállásban. Ez egy kb. 8 m hosszú és másfél méter magas falkép volt. A falu templomának ablakait színes üvegfesté-
téssel festették át. A falu közepére az egyik évben betonból elkészült az Ismeretlen Szanticskai szobra másfeles életnagyságban. Az évek során a falu hozzászokott jelenlétünkhöz, a polgármester minden kívánságunknak eleget tett, élvezete a velünk történő közös munkát. Egy kis erdősávot megkaptunk a GYIK liget kialakítása számára, mely területen a fákra, földre szobrokat, land-art műveket készítettek a gyerekek. Ezek legalább a követ-kező táborig épen meg is maradtak. Több alkalommal tematizáltuk a tábori feladatokat a videó készítésre. Volt laptop, vágó program,

néhány kamera, lámpa, így szinte mindenki tudott kisfilmeket forgatni. Az egyik évben már az elutazás előtt kiadott zenékre klipeket kellett forgatni felhasználva minden, a faluban található lehetőséget. Így például a kis, erdei temetőben is készült két-három klip. A gyerekek egész nap szabadon kószálhattak, kereshették a legalkalmasabb helyszíneket, anyagokat. Ez a szabadságérzet volt Szanticska legfontosabb hozadéka. A falu fölötti kilátót, illetve annak lábát is kifestettük. Volt egy visszatérő tematikus nap, a Tűzrajz készítése. Ez komoly – és tudomásom szerint soha, sehol gyerekcsoportok által másutt el nem készített hatalmas land-art mű volt. A falut körülvevő, és messziről is jól belátható dombok egyikének oldalában egy jelszerű vonalat rajzoltunk faforgácsból egy

általunk kialakított árokba szórva a forgácsot (kb. 2-3 mázsa volt az anyag). A vonalrajz hosszúsága mintegy 50 méter körül volt, hol egy korona, hol egy fönix madár, hol csak egymásba futó körök. A forgács vonalakat gázolajjal és benzinnel locsoltuk, majd meggyújtottuk több ponton. Ez a több száz méter távolságból is látható égő vonal maga volt a csoda. A résztvevők, felnőttek és gyerekek egyaránt bámulták a fényes rajzt - persze naplemente körül gyújtottuk meg. A rajz kialakításában, az anyag kiszállításában, a tűzvédelem biztosításában a polgárőr - polgármester Pál István segédkezett.

A tábor különleges hangulatát szolgálta a reggeli taicsi gyakorlatok szabadon választott elvégzése (melyet Nagy István grafikusművész, csoportvezető kollégánk vezényelt le). Volt néptánc tanulás Eplényi Anna kollegina vezetésével. Lehetett famunkákat készíteni az asztalos műhelyben, vályogvetést tanulni autentikus vályogvetőtől és tésztát gyúrni a „szanticskai pizzához”. Ez a komplex élményanyag tökéletesen beleilleszkedett a GYIK Műhely alapeszméjébe, a tematikába és remek lehetőségeket kínált a tanárok és gyerekek együttműködésére. (A kollégák, akik ezekben az években ott vezettek csoportot: Eplényi Anna, Kalmár István, Keserue Zsolt, Nagy István és Sinkó István)

Képek a szanticskai táborokból

Nyaralás a selyemúton

Kultúrtörténeti, tájépítészeti és kertművészeti alkotófeladatok Kínából és Belső-Ázsiából

Eplényi Anna, Gyermek és Ifjúsági Képzőművészeti Műhely (GYIK Műhely), Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem (MATE), Tájépítészeti-, Településtervezési és Dísznövénytermesztési Intézet

Bevezető - útra kelés

Rendhagyó nyaralásra indulunk, hiszen a GYIK-Műhely történetében még nem volt olyan útinaplónk, amelyben kiléptünk volna az európai művészet-, és kultúrtörténet számunkra otthonos témaköreiből. 2016 őszén és 2018 nyarán nagy vállalkozásba fogtunk: kulacsainkat feltöltöttük, tevéinket megrakodtuk, térképeinket megrajzoltuk és nekiindultunk a Keletnek! Arra voltunk kíváncsiak, hogy lehet-e a távoli vidékek hegyeit, embereit, érdekességeit, szellemi és tárgyi kincseit a „hagyományos pedagógiák” mellett (másoljuk át, egészsítsük ki, csináljunk olyat, mint...) máshogy is átélhetővé tenni a gyerekek számára. Komolyan vettük küldetésünket és szakkönyvek, leírások, útinaplók alapján tájékozódunk, utána olvastunk minden helyszínről, épületekről, hagyományokról...

De mi mégsem másolni akartunk... Mi fel akartunk fedezni valami mást, valami izgalmasat! Ezért a Selyemút mentén új fogódzókat kerestünk: olyan alkotás-szelenecéket, amelyekből eredeti ötletek születtek. A Selyemúti-Társ könyvünkben bemutatott művészeti feladatok egyrészt szólnak kultúrtörténetről, másrészt (főként) a gyerekek saját gondolatairól, egyéni látásmódjáról. Így teljesedik ki a könyvben a Selyemút kalandja és az Alkotás felfedezésének élménye egymással.

A nyári táboros GYIK-szokásokról, általában

Mielőtt keleti témánkba elmélyednénk, szeretném kiemelni a nyári táboraink néhány olyan sajátos aspektusát, amelyekkel elkülönülnek az évközi GYIK-foglalkozásoktól: ilyen az a tény, hogy vegyes a korosztály, a testvérek miatt néhányuk kilóghat a csoport-kohézióból; sokan közülük évközben nem járnak, így nem rendelkeznek az alapvető GYIK-os eszközhasználattal; vagy éppen a fáradt szülők csak késve hozzák a náluk is álmosabb gyerekeket, akik közül többen is félnek az új csoport-helyzettől. Mindezek ellenére azt tapasztaljuk, hogy a GYIK-módszertan ezeket a - minden nyári táborban előforduló - nehézségeket is könnyen felülírja és két napon belül éppen a

különleges, szokatlan és izgalomba hozó GYIK-élményeken keresztül feloldódik a hangulat és remek alkotások születtek.

Hogyan lehet ezt az felszabadító alkotói légkört elérni? Milyen módszereink, tapasztalataink vannak erre? Az alábbiakban erre mutatunk néhány aspektust és példát. (A zárójelben található példák kiadványainknak feladatszámjai, melyek a honlapunkon keresztül megrendelhetők: <http://www.gyikmuhely.hu/konyvrendeles>).

1. Jó tematika: ahogy évközben, a táborra is fontos egy ütős, egyértelmű, de szerteágazó témakör kijelölése, amely megadja az alaphangulatot, amit az alkotásokkal körbejárunk.

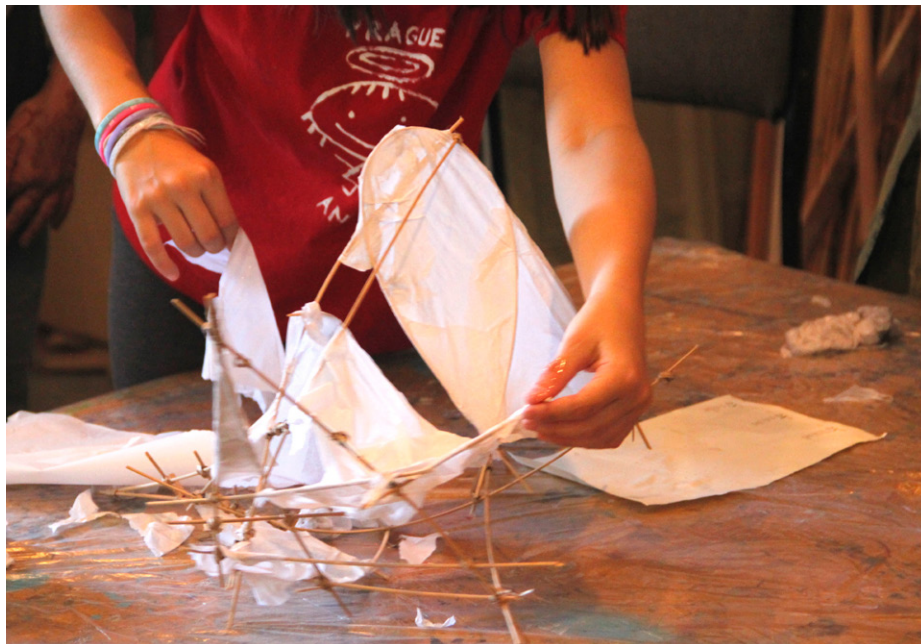

2. Az első feladat fontossága: a legelső feladatot úgy kell kitalálni, hogy mindenki, saját tempójában, de sikerélménnyel tudja megoldani, és közben vegyes anyag/eszközhasználatra tegyen szert; ilyenek a kollázsok, assemblage-ok, egyszerű térbeli installációra ráragasztós, vágós-, gyűjtögetős, „műhelyt-felfedező” feladatok. (Táj Tér Tár+ 6, vagy éppen Tabáni kisvendéglő-montázs, Régi-Strandfürdős-képes-lapkollázs, Selyemúti-Társ 13, 33)

3. Kirándulással alkotás - séták: a tábor során egy-két délelőtt egy szokatlan helyre sétálunk, ahol alkotunk is (egyszerűbb feladatot), vagy éppen ott vízre tesszük a kész munkát, lelógatjuk, felakasztjuk, kifeszítjük, stb... A kis séta helyszíne, építészete, részleteinek megfigyelése inspirálhat egy későbbi benti munkát.¹ (Alkotás Élmény Tér 33, Selyemúti-Társ 32).

4. Teraszunk panorámája: nyáron használjuk csak igazán a teraszunk varázsát, változatos panorámaképek festése, légköri és városképi megfigyelések minden évben előkerülnek. Ezeket is irányítjuk némi képp technikában, de nagy papíron – akár egymással kooperálva (átfestés, belefestés, lap-, vagy ecsetadással) születnek meg.

5. Nagy közös munkák: annak ellenére, hogy a gyerekek „haza akarják vinni alkotásaikat”, a heti 15 feladat közül mindig van 3-4 közös, nagy alkotás, amelyben egyenlően részt vesznek. Ezek mellett jó talonban tartani egy jó témára elkezdett, egész heti, állandó rajzfeladatot (külön asztalon, falon – filccel pl.), amihez bárki-bármikor odamehet, folytathat, ha unatkozik, vagy éppen hamarabb befejezte ebédjét. (Alkotás Élmény Tér 22, 35, vagy Dzsungel-, Állatkert, Holdtérkép, Óceánjáróhajó-metszet rajzolása egész héten át több négyzetméteres papírlapon).

6. Egyéni, de összeilleszthető munkák: találunk ki olyan munkát, amelyek kezdetben egyéni – de végül mégis összerakhatók, összefűzhetőek, összeépíthetőek – mert e pillanatban a gyerekek munkája új értelmet nyer, miközben erősödik a közösségi összetartozás élménye. (Selyemúti-Társ 26)

7. Folyamatsorok: az év közben zajló 1-1,5 órás alkalmak rövidek, és hétről-hétre kiesnek a ritmusból a gyerekek; de ilyenkor nyáron végig lehet futtatni egymásra épülő

feladatrészeket, amelyek komplex folyamatsorokká húzhatók. Az iskolai projektfeladatokhoz hasonlóan akár több kisebb dolog összeépül, vagy éppen egy nagy lapon több technika jelenik meg. (Táj Tér Tár+ 16, Alkotás Élmény Tér 08, 44, Selyemúti-Társ 31)

8. Maszátolás, koszolás, gipszelés - vizezés: a könnyed nyáriruhák hamar megszáradnak, így bátrabban lehet fröcskölős, ragasztós feladatokat kitalálni; gipszszel textilt merevíteni, batikolni,

¹ TERBE Rita - EPLÉNYI Anna Téri környezetünk megismerésének és elemzésének főbb módszerei, in: 4. Művészetpedagógiai Konferencia, 2021., ELTE TOK

vizes tusképeket festeni vagy éppen olyan könnyű, de nagy bambuszvessző-konstrukciókat készíteni, amelyből mindenhol csöpög a gipsz vagy tapétaragasztó. (Selyemúti-Társ 14). Mivel nagy a meleg, a gyerekek örömmel mosák fel akárhányszor is földet, asztalt, székeket. Gondolataik a Balatonon, strandokon járnak, ezért mindig kitalálunk vízzel, vízben készülő alkotásokat, vagy akár olyanokat, amelyek a vízről szólnak. (Alkotás Élmény Tér 32. és 50. old.)

Alkotás-módszertani kérdések a Selyemúton

Évközi és nyári táboros tematikában dolgoztuk ki ennek a különös utazásnak a vizuális feladatait. Alapvető kitételünk volt, hogy mi nem másolni akarunk kész műalkotásokat, nem csupán leutánozni, vagy „olyat csinálni, mint a kész műkincsek”. Mi fel akarunk fedezni valami mást, valami izgalmasat! Ezért a Selyemút mentén új fogódzókat kerestünk: olyan alkotás-szelencéket, amelyekből eredeti ötletek születnek, és egyrészt szólnak kultúrtörténetről, másrészt (főként) a gyerekek saját gondolatairól, egyéni látásmódjáról és nem utolsósorban felfedezésélményéről. Így teljesedett ki a nyári táborban a Selyemút kalandja és az Alkotás felfedezésének élménye egymással.

Voltak azonban nekünk is megpróbáltatásaink és örömteli rácsodálkozásaink:

- Nehéz volt soha nem látott tájak között otthonosan mozogni, így többször is kivetítettük a panorámákat, a városképeket.

- Bajos volt művészettörténet előképek, vetített képek nélkül oktatni, de mégis ahol lehetett, megpróbáltuk *elmesélni* a múltat egy történettel, *megeleveníteni* egy-egy hangulat felidézésével, vagy éppen a régi képeket helyeztük új kontextusba.

- Nem könnyű a gyerekeknek más kultúrák szimbólumait, tárgyait értelmezni, és más-más szemüveget venni fel hozzájuk; de fontosnak tartottuk, hogy ez valóban megtörténjen, és a gyerekek megértsék a kínai elixírek, sárkányok és merengőkövek *alapvető* lényegét, és hogy az alkotás közben tudják, mit-miért csinálják, és ne csupán másolják azokat.

- Törekedtünk arra, hogy az érzékeinket is használjuk: kóstoltunk mazsolákat, kortyoltunk teákat, szagoltunk fűszereket, hallgattunk keleti zenétet és színes üvegekkel világítottuk meg magunk körül a műhely atmoszféráját, hogy

átélhessük a mecsetek belső világát.

- Megkerestük azokat a technikai, anyaghasználati pontokat, amelyekkel és ahol a téma kiszabadítható a másolás köteléke alól, és új kontextusba kerülve mégis annak lényegét tudja visszaadni: pl. keleti fűszerekből készültek a térképeink, amin elindultunk Kelet felé.²

Hét, táborban is jól adaptálható feladat bemutatása

A fent említett tábori szempontokat most néhány feladat részletes bemutatásával támasztjuk alá.

2 Felvétel a VIMM32-ről: <https://www.youtube.com/watch?v=aolYQD42yR4>

A Pekingi palotakert elveszett műkincs- kollázsa

(Selyemúti-Társ könyv 13-feladat)
A pekingi császári nyárikert, a Jüanming jüan nemcsak csodás palotakert, hanem hatalmas műkincsgyűjtemény is volt (porcelánok, kéziratok, fegyverek, szobrok), amíg a nyugatiak porig nem égették az ópiumháborúk idején. A kertben 40 látványra épülő tematikus pavilon-együttes készült el (1744), felidézve Kína különböző vidékeit, melyeknek izgalmas metaforikus, költői nevet viseltek: *A kegyes felhők védelme, Mennyei fény alatt és felett, Fák és vizek hangja...*

Feladat: Minden gyermek húzzon egyet a kerti-fantáziacímek közül, és annak inspirációjával készítsen assemblage-t, amelyhez kínai tárgyakat, apróságokat, reprodukciókat, rizspapírokat, teát, textildarabokat, eltört porcelánt használjon!
Konklúzió: ez a feladat kifejezetten alkalmas nyitó feladatnak, hiszen a sok tárgy között kutatni, matatni, vágni, illeszteni, ragasztani nagyon egyszerű – és sikerélményhez vezet.

Keleti hangulatú kerti elemek a tájképi kertek látványtengelyeiben (16)

A tájképi kertek orientalista esztétikáját meghatározták a Kínában térítő jezsuiták beszámolóí és W. Chambers mintakönyvei. Ezek alapján változatos keleti (indokínai, indiai, mongol) kerti elemek: pagodák, napernyők, hidak, pavilonok jelentek meg a kertek kiemelt pontjain egymással izgalmas összefüggésben.

Feladat: Képeslap méretben nyomtassunk ki kerti elemeket (7-9 db), majd körbevágás után helyezzük el nagy zöld kartonokon őket. Jancsiszöggel kifeszített zsinegekkel jelöljük ki a látványkapcsolatokat közöttük: mi honnan látszódjon össze? Kis, 3-4 fős csapatokban, festve tervezzük köréjük tavakat, folyót, ligetes facsoportot, magányos fákat, mezőket úgy, hogy a látványtengelybe ne kerüljön sűrű erdőség vagy domb! Konklúzió: A

csapatok közös tervezése jól összehozza a gyerekeket, akik egymásnak magyarázzák el a nem éppen egyszerű térbeli helyzet megértését, tervezői ötleteiket, és a feladat kevés tanári beavatkozást igényel.

Tussal festett kínai merengőkövek és pecséteik (16 és 10)

A hagyományos kínai sétakertek (pl. a dél-kínai Szucsouban) legnagyobb kincse a kő, abból is a legértékesebb a lyukacsos szerkezetű, felhőre emlékeztető természetes mészkőszobor, amelyet egykori gejzírek mostak rejtélyes alakúra a Taihu nevű tóban. Szabad asszociációi, csengése, aszimmetriája volt legfőbb erénye. A merengőkő

minden reggel új inspirációt nyújt azzal, hogy gazdája mikor mit pillant meg benne.

Feladat: Erősítsünk A2-es lapot a falra (takkerral többet is) és vetítsünk ki egy-egy követ, amelynek legjellemzőbb vonásait, íveit rajzoljuk át 3-4 percen. Majd vegyük le, és puhaszőrű ecsettel, hollótussal folytassuk a festményt: mi milyen formákat, alakokat, arcokat látunk bele? Konklúzió: akkor érdekes ilyen „sorban-állós” feladatba kezdeni, mikor az előző feladatot különböző időpontokban fejezik be a gyerekek. A megvizsgált nagy lapok könnyen száradnak a melegben, és földre fektetve nagy méretben tudnak dolgozni. Azután

krumpinyomdával készült vörös monogram-pecsétekkel láttuk el magunk és egymás munkáit, ahogy ezt Kínában is tették.

Stein Aurél képeiből készült sivatagi képregény-riport (25)

A magyar származású, angol régész, Stein Aurél volt Belső-Ázsia, a Taklamakán sivatag és a tunhuangi mokaói „1000 Buddha sziklaszentélyek” felfedezője. Kalandos útinaplói, régészeti leírásai izgalmas olvasmányok melyek megidézik nekünk az akkori kalandvagyó, vándorló kutató életet. Hol találunk szállást, hogyan szállítják csomagjaikat, kik a vendéglátók és milyen veszélyek leselkednek rájuk?

Feladat: Rajzoljunk képregényeket Stein Aurél régi fényképei alapján (Wikimedia Common angol oldalon): mindenki kapjon 3-4 fényképet, amelyet bárhogy sorba rendezhet, hogy közé saját esemény-képkockákat rajzoljon diópáccal, tusokkal, filccel. A képregényeket illesszük a falon egy óriás regénnyé – majd történetmeséléssel, kis drámajátékkal dolgozzuk fel a gyerekekkel!

Nagy ecsettel készült, dinamikus szivárványhegy-festés (21)

Szivárvány-hegyeket a világ több pontján is találni, talán a legszebbek a kínai Csangje Geopark területén láthatók. A különböző fém-tartalmú homokkőrétegek mint egy dobostorta rétegei rakódtak egymás mellé különböző vastagságban (tanhszia formáció). Idővel ferdén a felszínre kerültek, és tagolt, kedves dimbes-dombos mesetájú alakultak. Képzeld el, hogy az előbb megmutatott rétegzett kőzeteink a kontinensvándorlás hatására meggyűrődnek, feltorlódnak, mint ahogy az indiai szárazföld gyűri fel napról-napra magasabbra a Himalája hegyláncát. Vajon milyen tájak, domborzatok jönnek létre ekkor? Feladat: A palettánkra egymás mellé tegyük ki a színes temperákat, majd használjunk nagyon széles ecsetet (10-12 cm). Óvatosan mártsuk be az ecsetet és kezdődhet a tájtervezés

A1-es lapokon. Lassan mozgassuk az ecsetet, hogy ne keveredjen össze a színsor! Dolgozhatunk közösen is a falakon!

Ködös távlatba vesző karsztvidékek síkbeli nyomatai (22)

A dél-kínai Kuanghszi tartományban fekvő Li-folyó völgye a világ talán egyik legkülönlegesebb tája: a párás, gyakran köddel elborított lapályos völgyből olyan sejtelmesen emelkednek ki a karszttoronyok és mészkőképződmények (fenglin), mintha egy hegyekből álló erdőben bolyonganánk. Feladat: 1,5mm-es sörkartonból vágjunk ki karcsú hegyeket, majd panorámaszerűen ragasszuk egymás elé/mögé. Ecset végével karcolatunk is a puha sörkartonba sziklákat, fenyőket stb. Nyomdagépen olajfestékkel nyomtassuk át. Ennek hiányában kékes-zöld akrilfestékes szivacshengerrel is lefesthetjük, ill. pauszon dörzsölhetjük át pittel, szénnel. Konklúzió: a feladatot még egyetemistákkal is elvégeztük, és a tükröződés mentén illesztettük.

Bambuszrolóból készült kortárs lámpás-konstrukciók (13)

A Han dinasztia korára nyúlik vissza a lampion ünnep, amikor a császár rendeletére az 1. holdhónap 15. napján lampionokat gyűjtöttek. Minden évben ezen a napon a császárok kimentek az utcákra,

terekre, hogy az emberekkel együtt ünnepeljenek. A lampion ünnep ma is élő, művészeti hagyomány. Ai Weiwei ezt megújítva készít légi-es szobrokat, rizspapírral borított állat-lámpásokat kortárs környezetünkbe. Feladat: Kötözzünk szét-szedett bambusz rolóból, drót-kötözővel változatos, nonfiguratív térbeli szerkezeteket, majd tapétaragasztós skiccpausszal vonjuk be. Konklúzió: a kötözést kis egységekkel kezdjük, majd mikor bonyolódik, akkor a gyerek-párok segítsenek egymásnak – a feladat vége felé már az egész helyiség úszik a gipszben, tapétaragasztóban, de ne búsuljunk – hamarosan véget ér az nyári álmotázás, és kezdődik a rendszerető iskola! Aki mégis ott maradna nyaralni keleten, az szerezze be gyorsan a kiadványt és alkosson tovább!

Eplényi Anna PhD

Tájépítészmérnök, rajz szakos tanár, MATE - egyetemi docens MATE A GYIK-Műhely Alapítvány vezetője és a MROE főtitkára

Indigó csoport, avagy a Titkok Kertje komplex művészeti tábor

Páncsics Edina, Szolnoki Vizu

Absztrakt

Táborunk helyszíne a Szolnoki Művésztelep parkja volt. A művészeti ágazatok a dráma, tánc és képzőművészet voltak, 7-14 éves diák korosztályokkal dolgoztunk. A tábor szaktanárai Páncsics Edina (e cikk szerzője), Pádár Zsolt, Markóth Franciska és Bosnyák Zsuzsa voltak.

Ez az írás hézagos kivonata annak a prezentációnak, amit erről a gyönyörű hétről elő tudnék adni – szóban. Élőbeszédben valószínűleg tovább is tartana az előadás, mint maga a tábor, amiről az alábbiakban van szerencsém beszámolni – írásban...

Miből állítható fel egy komplex tábor?! Mi minden kell hozzá?! Az én receptem a következő: először is végy néhány kreatív, munkájáért rajongó, erős szakmai elhivatottságú, akár mániákus kollégát, adj hozzájuk önként jelentkező, csillogó szemű, mindenre elszánt gyerekeket, végül bolondítsd meg az elegyet izgalmas, meghökkentő témákkal! Fontos az inspiratív helyszín kiválasztása is, de ez relatív megítélésű elem.

Ha helyes arányban sikerül biztosítani a fenti recept összetevőit, akkor a komplex tábor igen intenzív együttlétet eredményez. Előfordul, hogy módosul a hagyományos időbeosztási rend, a munkafolyamatok közben olykor újabb ötletek születnek, s ezek átveszik egyes előre tervezett tematikák helyét és idejét. A különböző ágazatokban alkotó csoportok erősen hatnak egymásra, ezért még az eredeti „menetrendnél” is fontosabb az

agilis tanárok kiválasztása. Így került a legutóbbi komplex táborunk a „dráma-tánc-képzőművészet” összefonódásának mezsgyéjére.

Ez a metodika kiemelt figyelmet helyez a komplexitásra, a művészeti ágak közötti átjárhatóságra, nem utolsósorban a folyamatszerűsége, az egymásra épülő feladatsorok és projektek útján történő tanításra. Itt hangsúlyos a performance, a zene, a tánc és a különböző képzőművészeti ágak (festészet, szobrászat, grafika), valamint az eltérő stílusok összekapcsolása. A módszer a játékot és a közös alkotás során szerzett tapasztalatokat az oktatás fontos elemének tartja, alkalmasint a gyerekek fantáziavilágára támaszkodva hoz létre egy mesevilágot.

A hely szelleme

„Nem mindegy, hol táborozunk!” De máris ellent mondom magamnak, ugyanis akadhat bőven olyan hely, ahol olyan különleges impulzusokat kapunk, amelyek kifejezetten készítenek az alkotásra, viszont tartottam már ingerszegény, csupasz iskolai, akár üres tornatermi falak között is élménydús alkotói

tábort. Minden hely jól belakható, csupán képzelőerő, sugallat és ösztetartó társulat kérdése!

A *Titkok kertje* elnevezésű komplex tábor épp egy olyan elbűvölő környezetben valósult meg, ami nem nevezhető hétköznapiinak. A szolnoki művésztelep több, mint százéves múlttal rendelkezik, kertjében itt-ott szobrok, a régi vár romjai bukkannak fel, és a hatalmas gesztenyefák árnyékában hónok alatt képeket cipelő festők, zsákokat hurcoló szobrászok lófrálnak! Televény, bozót minden megnyírásgben, nem véletlen, hogy egy-két „tündérrel” is találkozhattunk.

A tábor a mindannyiunkban ott szunnyadó teremtőképessegre épült. Nagyon sokan nem tudják, hogy ez a bennünk lévő alkotóerő velünk született, és megjelenésre, megnyilvánulásra törekszik. Keresi a szépséget, amely harmóniával tölt el bennünket.

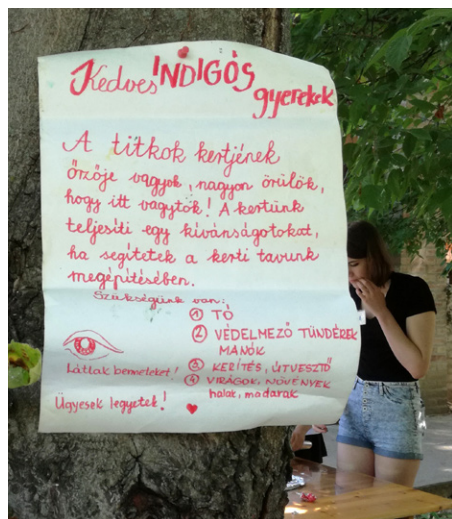
A cél olyan tevékenység, önkifejezés és kommunikációs képesség kibontakoztatása, olyan önismeret és önértékelés fejlesztése, mely szélesíti a tanulók a külvilág felé forduló érdeklődését, valamint új esztétikai élmények befogadására

és létrehozására egyaránt alkalmas ad. Az együttlét az élményközpontúságával különböző életkorú és előképzettségű diákok között úgy építsen az összhangra, hogy sok egyéb tevékenység mellett fejlessze a mozgást, a kreativitást, a kommunikációt és az intellektust. A kreatív műhelymunka az átlagos képességű gyerekek számára is úgy valósuljon meg, hogy a vizuális tevékenység, a drámajáték és a koordinált mozgás egy egész életre szóló élményt nyújtson.

A témaválasztás

Szándékosan törekedtünk a konkrétól az absztrakció felé történő elvonatkoztatásra. A titok mindenki számára egy rejtélyes valami, így már a belépő diákokat fogadó felhívás is a ráhangolódás jegyében fogalmazódott: „TITKOK KERTJE”. A megszólítás már a kapuban jelezte a gyerekeknek, mi-mindenre számíthatnak majd a tábor ideje alatt „a Kert Őrzőjétől” (tőkésítés, tündérek, fák őrzője, útvesztők, különleges lények, sámánbotok, maszkok, tánc és meseszöveg...).

A tanárok: nem minden tanár alkalmas a táboroztatásra. A „jól táboroztató” művésztanárokat a meghatározó személyiségük és különleges empátiájuk teszi alkalmassá arra, hogy ki-ki saját képességei és oktatói tapasztalatai szerint adjanak többtartalmakat a tábori munkához, miközben az alapvető cél persze közös: A megélt élményeken alapuló, művészi

önkifejezést tükröző, színvonalas alkotások létrehozása. A táborban a dráma- és táncfoglalkozásokat Pádár Zsolt és Markóth Franciska tartották, a képzőművészeti munkákat Bosnyák Zsuzsanna és Jóna-gam.

A metódus

A táborvezető szemével: „A tervezett tevékenységeket úgy fogalmaztuk meg, úgy szőttük össze, hogy a gyerekek könnyedén értelmezhesék azokat. A térbeli kompozíciós feladatok (például az Útvesztő) a gyerekek számára a már ismert konkrét képi alapfogalmak (fű, fa, virág...) térérzetéhez, tájtapasztalásához kapcsolódtak. Az inspirációt maga a kert (egy-egy természeti tárgy) adta, akár egy gally, egy levél, egy folyondárfű... A házak, kunyhók, sátrak összeállítását például megelőzte egy anyagismereti és funkciófeltáró beszélgetés. Itt szóba kerültek az anyagok, mit mivel lehet összeilleszteni, hol és mire fogják használni; és a festékek, milyen színnel mit szeretnének kifejezni. Építkezés közben ugyan szabad utat adtunk a gyermeki fantáziának, de folyamatosan emlékeztettük őket a funkció és a kifejezés kapcsán történt megbeszélésekre.” /Páncsics Edina rajztanár/

A drámatanár szemével: „Fontos megemlíteni, hogy ezek a gyerekek nem ismerték egymást. Meg kellett teremteni a bemutatkozás élményét - játékokkal. Az első napon mozgásos, csapatépítő játékok mellett, az erdő, a varázsvilág élőlényeit megidéző, a gyermeki fantáziára és kreativitásra épülő játékokat játszottunk („elvesztett állatok”, „esőerdő”, „a vadak befogása”, fogócska). A gyerekek jól reagáltak az ötleteinkre, egymással is szépen együttműködő, egymásért is alkotni, tenni hajlandó kis csapat állt össze. Arra kértük őket a nap végén, hogy este otthon, lefekvés előtt képzeljék el, hogy a játékokban megidézett erdőben milyen élőlények élhetnek. Másnap már kész tervekkel, ötletekkel, állatleírásokkal érkeztek. Megrajzoltattuk velük a lényeket, majd négy csoportba osztva őket, megszavaztattuk, hogy melyik négy élőlényt elevenítsük meg a mesejáték

során. Nevet is ők adtak ezek után a meselényeknek, a hangjukat, mozgásukat is ők találták ki. Teljes egészében ők keltették ezután életre a lényeket, a kellékeket, díszleteket, jelmezeket is ők hozták létre, kitalálták a táborhelyen, hogy melyik zug az adott lény élőhelye. A mese történetét is a gyerekekkel közösen alakítottuk, formáltuk. A pedagógusi „irányítás” mindössze annyi volt, hogy kolléganőimmal arra tereltük a történet szálait, hogy a négy „szörny” a végén egymással megbékélve, együttműködve találja meg a kincset és közösen tapasztalják meg, élvezzék a sikert. /Pádár Zsolt drámatanár/

A tánctanár szemével: A készülő alkotásokat figyelemmel kísértük az egész hét folyamán, így körvonalazódott a hét második felére az a performance, amely végül mozgással és drámajátékkal egybekötve ölelhetette körbe a produktumokat. A táborban töltött első nap igyekeztünk ismerkedni a gyerekek személyiségével, ez volt az alap, amiből kiindultunk az alkotási folyamat kezdetén. Fontos volt, hogy a táncra mint élvezetes, természetes mozgásra tekintsenek, és ne valami olyan távoli és megtanulhatatlan dologra, amelyet nehéz elsajátítani. Az ismerkedő délelőtt alatt a szabad, önálló mozgásra koncentráltam, olyan feladatokat adtam, amiket a pillanatnyi érzéseikből építkezve kellett megoldaniuk. Pl.: Képzeld azt, hogy egy labdát gurítasz végig a testrészeiden! Páros gyakorlatban: az egyik gyermek felvesz egy tetszőleges pózt, a pár másik pedig mintha befestene a kezével a párja testrészeit úgy, hogy közben nem ér hozzá. Vagy csoportban: haladás a térben mozogva és mindig az vezet, aki előre kerül. Ilyen kreatív mozgásgyakorlatokat fűztünk hozzá a performance alaptémájához, amely által a térben a nézőket stimuláltuk a képzőművészeti alkotások megfigyelésére. Mivel a gyerekek ösztönös mozgásvilágára alapoztunk, rendkívül egyedi és megismételhetetlen produkció jött létre, szimbiózist alkotva a drámajátékkal, a mesés környezettel és a képzőművészeti alkotásokkal. /Markóth Franciska tánctanár/

A festőtanár szemével: A tábor helyszíne kiváló lehetőséget adott arra, hogy a haladó csoport - akikkel főleg én foglalkoztam - betekintést nyerhessen az úgynevezett természet-művészet rejtelmeibe. A kert, a természet a kezdetektől fogva egyik legfőbb témája a művészetnek. De nemcsak lerajzolni, megfesteni, megmintázni lehet a téma által adott formát, hanem előbb kiragadni a tárgyat a környezetéből, majd át-
festeni, szétszedni, átalakítani, más anyagokkal vegyíteni, összeragasztani (egyszóval személyessé tenni), végül visszahelyezni azt a természetbe. Többek között ez a „land art” célja, amellyel közvetlenül ismerkedhettek meg a gyerekek.

A kert őrzői az alufóliából formázott arcokkal megszemélyesített fatörzsek voltak. A feladat abból a felvetésből indult ki, hogy a fák olyan különleges lények, amelyek még sajátos kommunikációra is képesek egymás között. S ha megvan ez a képességük, azzal hasonlóvá válnak az emberekhez, s akkor akár bizony arcuk is lehet. Először a természetet éltető napfény és az általa keletkező, csodálatos színvilág tiszteletére egy hatalmas, levelekből ragasztott napmotívumot készítettünk. Aztán a megfigyelt virágokból kiindulva, színes papírokat drótvázra tekerve saját tervezésű, egyedi virágformákat is alkottunk - többszörös méretarányban. A tábor utolsó napján különleges installációt telepítettünk: az elkészült alkotásokat visszahelyeztük abba az eredeti környezetbe, amely inspirált bennünket. Nagy élmény volt látni a gyerekeknek, hogyan válik egységgé az emberi kéz által alkotott mű a természettel.

A cél egy új, különleges szemlélet elültetése volt, amely rávilágít a művészet sokrétűségére, hogy a legapróbb, a közvetlen környezetünkben bárhol megtalálható dolgok is inspirálhatnak az alkotó, teremtő munkára. A természet és a művészet csodálatos titkokat rejt. A mi feladatunk a tanítás folyamatában, hogy egy ilyen közös, intenzív alkotó munka során közvetlen, egyéni tapasztalás útján, minél több titokra derüljön

fény. Összhangban a természettel, de teremtő folyamat által láthatóvá váljon a csoda. /Bosnyák Zsuzsa festőtanár/

Programjainkból

Táj a tájban - térrendezés

Nagy kihívást jelentett egy tavacska készítése. A drámajátékok során a kitalált mesében volt egy tó. Ezt a tavat töltöttük meg képzeletbeli lényekkel, mesebeli alakokkal, titkos lényekkel, tündérekkel. A megbeszélte munkafolyamatok (a mederásástól a vízzel való feltöltésig) komoly munkát igényeltek. Kitaláltuk a helyet, a fiúk vállalták az ásást, a bélelést, a tó vízzel való feltöltését, a lányok pedig gyűjtötték a köveket-kavicsokat, az élő növényeket és száraz ágakat, amelyeket a berendezéskor felhasználhatnak. Ezek után következett a tó benépesítése (a térrendezés): védelmező tündérek partra ültetése, tortalapok festése, botra rögzítése, szigetek kialakítása kövekből, épületek faágakból, különleges lények agyagból. Alaposan körbejártuk a témát, valaki valamit mindig hozzá tudott még tenni. Az önfelelt, izgalmas munkának mesés szép eredménye lett.

Az én házam az én várom! - transzformáció, konstrukció

A tó partján szükségünk volt házakra, épületekre. A vázakat gallyak adták, melyeket dróttal, papírszalaggal rögzítettek a gyerekek. Voltak, akik színekben is gondolkodtak. A feladat megjelölésekor nem kötöttem meg, hogy milyen léptékű térbeli szerkezetet kell létrehozni, így egyesek egészen kicsi, mások nagyobb méretben gondolkodtak. Ennél a témánál maradván festék tonerek izgalmas profilú papírcsomagolásainak kreatív átalakítása következett: egy-egy elképzelt épület modellezése, mint környezetalakító tevékenység. „Ki mit lát bele?” Valódi térformáló munka folyt, mely során elsősorban a forma és az épületfunkció kapcsolata, elemzése, a színhasználati jártasság és a festési technikák

Táj a tájban - térrendezés

Táj a tájban - térrendezés

*Táj a tájban - térrendezés**Táj a tájban - térrendezés**Tájkép: tér-kép-alkotás*

kaptak teret. Ha már lett városunk, akkor oda is kellett találnunk... Végül útjelző csíkok vezettek a titkos városhoz, amiken mi más lehetett volna a legautentikusabb jelrendszerrögzítés, mint kezeink, lábaink mintázatának lenyomata, és azok ritmikus sorba rendezése.

Tájkép: tér-kép-alkotás

A sok kimaradt papírcsíkból különleges, titkos, rejtélyes utakat készítettünk. „Alatta, felette, mögötte, egyenes, görbe, mintás, csíkos, piroskék...” - klasszikus fejlesztőjáték volt. A gyerekek nagyon élvezték a térkép elkészítését, itt mindenki önállóan dolgozott a papírplasztikáján.

Őrzők: maszkplasztika

Különleges lények ám az őrzők fái! Vajon milyenek lehetnek? Bogárfejúek, esetleg félelmetesek, van amelyiknek teste is van? A kiindulási pont az arc volt. A maszkszerrű figurák különböző anyagokból készültek, használtuk a papírmásé technikáját, de alufólia gyúrásával is alakítottunk ki arcokat. A síkból térbe való átírás viszonylag könnyen ment a diákoknak. A fejek és testek kifestése külön feladatként jelentkezett, itt alapvetően a színharmóniákkal, a szíkontrasztokkal és a színek érzelmi hatásával foglalkoztunk.

Őrzők: maszkplasztika

Mail art: kommunikáció

Aztán rájöttünk, hogy nyilván üzeni is lehetett a kitalált lényeknek, ezért végül különleges „postaládák” is kerültek a fákra. Textilek, fonalak és színes papírok szőtték körbe a fák törzseit, melyeken egyre több üzenet került a madzagok alá. Persze nemcsak az őröknek, hanem egymásnak is üzentek a gyerekek, melyekben kívánságaikat és érzelmeiket jelenítették meg.

Árnyékvadászat: vizuális észlelés

Játék az árnyékainkkal... Azok körbefestése, továbbgondolása, kitöltése színekkel. Rárajzolás, kiegészítés, absztrahálás, a gyerekek saját feldolgozásában.

Land art: tájművészet

A kertben talált levelek különböző árnyalatokkal való megfestése, mandala készítése. A land-art a természeti környezet elemi formavilágát és kellékeit (térszínformák, sziklák, kövek, növényzet stb.) monumentális szabadtéri installációk létrehozásához alkalmazó művészeti irányzat.

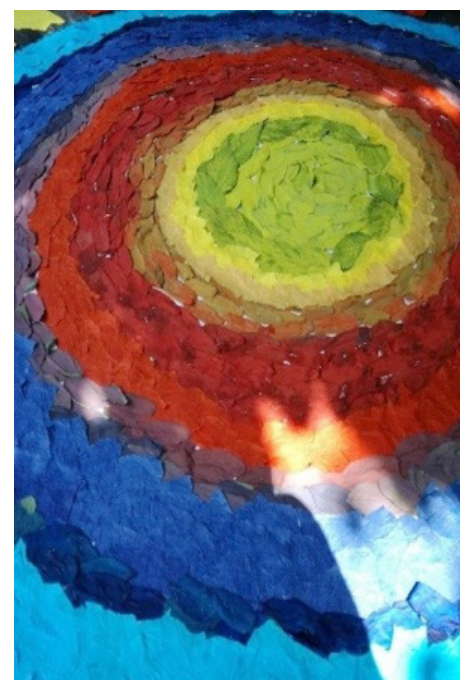
Mail art: kommunikáció. Különleges postaládák a fákon

Árnyékvadászat: vizuális észlelés

Land art: tájművészet

Lendület: tér-szín-pad

A tábor befejezéséhez készült egy installáció, egy spirálút, melyet sámanbotok, útjelzők egészítettek ki. A táborlakók az utolsó napon ősi törzssé átalakulva, ugyanakkor egy gyorsított filmhez hasonlóan járták be azt a spirituális utat, amelyen a hét elején elindultak. Minden nap minden pillanatát egyazon élménygömbbe zárva, a tanultak és tapasztaltak minden élményét összesűrítve járták el a mandalátáncot. Talán csak néhány percre, órára vagy napra, de egyé válva a természettel, melynek szerves eleme maga az emberi alkotóerő, a teremtő csoda.

Finisszás: döm-dö-döm

Azt találtuk ki, hogy a tábort elhagyva, hazamentében, mindenki írja, fesse le egy papírra a legfontosabb szót, ami az együtt töltött hétről eszébe jut. Ugyanis búcsúzóknak építettünk közösen egy kaput, amin aztán sorban búcsúzva mentek kifelé... A kapu elé egy bőrönd került, amibe elhelyezték a kincses szavaikat. Elpakolás közben szív-melengető rekvizitumokat találtunk a kofferben. Olyasmiket, mint „öröm”, „tündér”, „barátok”, még olyat is, hogy „jó volt”... Ennél jobb végszót magam sem találhatnék...

Lendület: tér-szín-pad

Finisszás: döm-dö-döm

Beszámoló a Tükröződések alkotótáboráról

A MOKKA Alkotócsoport 2021. évi nyári tábora

Törőcsik Katalin, Kocka Művészeti Egyesület és MOKKA Alkotócsoport

Absztrakt

Az alábbiakban röviden bemutatom a győri MOKKA Alkotócsoport közel 20 éves oktatói és alkotói tevékenységét, majd részletesen ismertetem a 2021-es művészeti tábor előkészületeit és megvalósítását. Az idei tábor a szimmetriákra és a tükröződésekre helyezte a hangsúlyt. Vizsgáltuk őket a természetben és az épített környezetben egyaránt. Megfigyeltük a délibáb jelenségét, a víztükör működését, az élőlények jobb és bal oldalának viszonyát, egy fa gyökérzetének és lombkoronájának hasonlóságát, a tengelyes- és a forgásszimmetriák rendszerét és a tükrözésekkel kialakítható térillúziókat. Bemutatom a témához kapcsolódó alkotófeladatokat és a gyerekek alkotásait. Természetesen képekkel illusztrálva.

Törőcsik Katalin munka közben
(Fotó: Tolnai Imre)

Bevezető

A Mokka Csoportot 2002-ben alapítottuk Győrben, és az akkoriban alakult Kocka Művészeti Egyesület részeként képzeltük el. Közösségi és oktatási programokkal foglalkozó civil csoportként határoztuk meg önmagunkat. Közösségünk fiatal művészekből állt, a pályánk elején voltunk, baráti szálak kötöttek össze minket, és valamilyen feladatunknak tekintettük a művészeti nevelést. És szerencsére mindig sikerült a 7-10 éves gyerekek alkotókedvét és érdeklődését felkeltenünk.

Módszereink azóta fokozatosan finomodtak, de elveink lényegében húsz éve ugyanazok. A világot sokrétűnek és összetettnek látjuk, és megpróbáljuk ezt a gyerekekkel is megérinteni. Foglalkozásaink egy-egy átfogó téma köré csoportosulnak, amelyet több oldalról is körbejárunk. Ezt többféleképpen is igyekszünk bemutatni és vonzóvá tenni a gyerekek számára, és többféle művészeti ág eszközeivel is megközelítjük őket. Nem húzunk éles határt a művészeti ágak közé: a képet, az éneket, a hangot, a mozgást a játék nyelvén összekapcsoljuk. A feladatokat a témához kapcsolódó, kreatív ötletekből indítjuk, az érzéki tapasztalatokat igyekszünk összekapcsolni a művészi folyamatokkal, mert az alkotást hermeneutikai körként fogjuk fel, melynek során az emberben a megfigyelés, a megértés és a továbbgondolás ciklusai ismétlődnek, és vezetnek egyre elmélyültebb tudáshoz, képességekhez.

Programjainknak lassan két évtizedes múltja van, hiszen az első foglalkozás-sorozatunkat 2002-ben, az első tematikus művészeti táborunkat pedig 2003 nyarán szerveztük meg. Mindkettőt a Győri Városi Művészeti Múzeum egyik épületében, a Borsos Miklós Múzeum hatalmas pincegalériájában és annak udvarán. Azóta az ország számos pontján véghez vittünk számos közművelődési, iparművészeti és közösségi művészeti projektet, dolgoztunk múzeumokkal, művelődési intézményekkel, oktatási projekteken, fesztiválokon, és valódi összművészeti együttműködéssel alakítottuk alkotócsoportunkat.

A tábor paramétereit

Táboraink helyszíne 2011 óta a Széchenyi Egyetem Építészeti Tanszékének a hallgatók gyakorlati képzését szolgáló épülete, az Építész Műteremház. Ezért, hogy táborainkat tíz éve a Széchenyi Egyetemmel közösen szervezzük meg.

Az épület alsó szintjének két műtermében és az épülethez tartozó udvaron dolgozunk a gyerekekkel. Ezek a terek semlegesek és minimalisták, némiképp ipari jellegűek, az objektum ugyanis valaha trafóházként szolgált. A kívülről teljesen zárt, fekete doboznak látszó épület belül nagyon világos, erről üveghomlokzata gondoskodik, meg a szinte átlátszó összekötő folyosók és a kiállítóteréből nyíló kertje. A faburkolatos, terasz-jellegű kertet magas falak veszik körül, így a belső kiállítóteret egy zárt és békés térrel tölti meg. Ezek a tágas, semleges, könnyen és

A Múteremház épülete a főút és a holtág felől nézve. A képek forrása: <http://hazai.kozep.bme.hu/hu/epitesz-muteremhaz-gyor/#jp-carousel-2517> (Fotó: Hajdú József) és <http://arc.sze.hu/muteremhaz/>

gyorsan átalakítható terek adják a bázisát nyári táborainknak.

A Széchenyi Egyetem épületei a Mosoni-Duna, illetve a Mosoni-Duna egyik holtágának közelében találhatóak, az úgynevezett Aranyparton, a Püspökerdő mellett, így a természet, a folyópart és az ártéri erdők pár perc sétával elérhetőek a táborból. Ezt a kivételes adottságot minden MOKKA-táborban igyekszünk kihasználni, és mindig rendezünk natural art vagy land art szellemiségű programokat az erdőben vagy a folyóparton.

A jelentkezők egyre nagyobb száma miatt 2014 óta a MOKKA tábor mindig két turnusban hirdetjük meg. A résztvevők számának megemlése nem lehetséges, mert sem a rendelkezésünkre álló helyszín, sem a projektek jellege nem teszi lehetővé. Néhány teltházas alkalom után úgy döntöttünk, hogy inkább két időpontban is megtartjuk a tábor. A két időpontra aszerint jelentkeznek a résztvevők, hogy a családoknak melyik a megfelelő. A két turnus tematikája azonos, de a program sosem ugyanaz, mert mindig hozzáalakítjuk a résztvevők életkorához, ötleteihez és érdeklődési köréhez.

A MOKKA-táborokba számos gyerek visszatér, idén is volt több olyan résztvevőnk is, akik már 6, illetve 8 éve rendszeresen részt vesznek ezen a nyári programon. Megfigyeltük, hogy ezek a gyerekek, illetve

kamaszok nagyon magabiztosan és rutinosan viszonyulnak a helyszínhez, a körülményekhez és a feladatokhoz, gyorsabban feltalálják magukat a tervezésben, könnyebben együttműködnek társaikkal, mint mások, a többiek örömmel követik őket, a felnőttekkel is jó a viszonyuk, meghatározó és felszabadító a jelenlétük.

Az idei tábor alapötlete, tematikája, megszervezése

Tavaly az alkotótábor címe *Lassulás* volt, ez a téma a digitális térben felpörgött világ ellenpontozásaként merült fel bennünk. Tavalyi táborunk záró megbeszélésén fogalmazódott meg az igény először, hogy foglalkozzunk tovább a harmónia gondolatával, de ne csak a belső harmóniával, hanem a láthatóval is. Csináljunk olyan tábor, amely a természetben megfigyelhető harmóniával, az élőlények lényegi szimmetriájával, az elemek működése során megfigyelhető tükröződésekkel foglalkozik. Elkezdett foglalkoztatni minket a víztükör jelensége, az élőlények jobb és bal oldalának viszonya, a gyökerek és a lombok rendezettsége. Sőt, a mesterségesen teremtett szimmetriák is: a tengelyes szimmetriák és a forgásszimmetriák rendszere, a szimmetria az építészetben, a tárgyakban, az élet bármely területén.

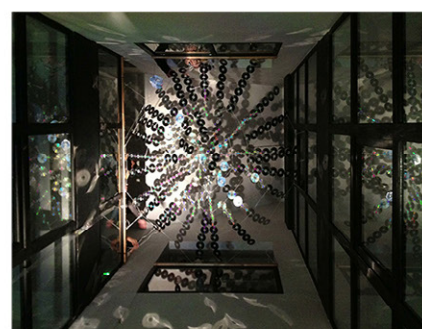
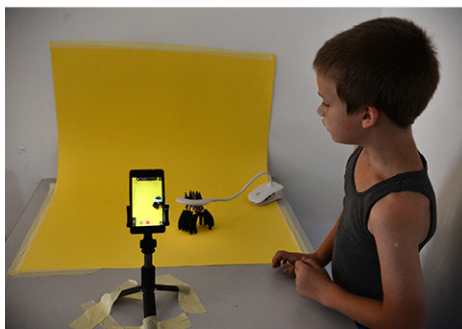
Így fogalmazódott meg a 2021-re tervezett téma és cím, a *Tükröződés*. Célként tűztük ki, hogy megfigyeljük a körülöttünk lévő

és változó világ szimmetriáit, és kulturális párhuzamok segítségével kalandozunk az irodalom, az animáció és a zene világában is. Ezt a mottót választottuk: "Gyere, és tükröződj velünk!"

A tábor helyszíne idén is a győri Széchenyi István Egyetem Épülettervezési Tanszékéhez tartozó Építész Múteremház volt. A tábor két időpontban rendeztük meg: az első turnust 2021. július 26-tól 30-ig, a második turnust augusztus 9-től 13-ig. A tábori program naponta 9 órától 16 óráig tartott, és gyermekfelügyeletet is biztosítottunk a tábor helyszínén reggel 7.30-tól táborkezdésig, majd táborzárástól 16.30-ig. A turnusokban résztvevő gyerekek maximális számát 26 főben határoztuk meg.

A MOKKA táborokra minden évben egy online kitölthető űrlappal lehet jelentkezni. A jelentkezések után részletes leírást és programismertetőt küldünk a szülőknek, és ebben arra is felhívjuk a jelentkezők figyelmét, hogy a MOKKA Csoport honlapján és Facebook-oldalán olvashatnak a korábbi évek MOKKA-táborairól. (A MOKKA csoport honlapja: <http://mokka.org.hu/galeria>, a csoport FB-oldalának elérhetősége: <https://www.facebook.com/mokkagyor>)

A tábor részben pályázati keretből finanszíroztuk, részben a résztvevők hozzájárulásából. Győr önkormányzata pályázati keretből

mokkatábor 2021 KOCKA Művészeti Egyesület MOKKA alkotócsoport SZE Építész Műteremház

A "Tükröződések" című MOKKA tábor felhívása az interneten (Szerkesztette: Váray Ibolya Anna)

támogatta. De részvételi díjat is kellett kérnünk a résztvevő gyerekek szüleitől. A helyszín bérlésére, az anyagköltségekre, az ebéd és az uzsonna biztosítására. A gyerekek maguk hozták a tízóarijukat, az ebédet az egyetem éttermében rendeltük meg, ami pár perc séta a tábor helyszínétől. A tábori foglalkozásokat idén is a Kocka Művészeti Egyesület és a MOKKA Alkotócsoport tagjai, valamint a Széchenyi István Egyetem Építész tanszékének tanárai, a Épülettervezési Tanszék oktatói és hallgatói vezették és koordinálták.

Ez a cikk az idei első tábori turnus eseményeit és tanulságait összefoglalja, ezért felsorolom, hogy az első héten a tábor megvalósításán kik dolgoztak: Váray Ibolya Anna (iparművész, a MOKKA Alkotócsoport alapító tagja, táborvezető,

művésztanár), Tolnai Imre (DLA, képzőművész és egyetemi tanár), Kecskés Teodóra (kézműves, szervező), Pozsgai Krisztina (kézműves, művelődésszervező) és Törőcsik Katalin (iparművész, a MOKKA Alkotócsoport alapító tagja, művésztanár).

Találkozások - a tábor első napja

Az első nap mindig ismerkedéssel telik: a gyerekek megismerkednek egymással, a felnőttekkel, a hét programjával és a helyszínnel is. Bemutatkozás közben játszottunk a nevekkal, gyakoroltuk egymás megszólítását, hogy mindez fesz-telenül és természetesen menjen egész héten. A tábor tervezett heti programját nem táblázatban, hanem egy rajzokkal kiegészített, nagyméretű gondolatterképen tettük közzé a terem egyik falán. Ezt

a gyerekek szívesen olvasták, nézegették.

Tolnai Imre kollégánk előadásában megismerkedtünk a tükröződés jelenségével a természetben és az ember alkotta világban. Szimmetriákat fedeztünk fel az állatvilágban és a tájakban, megbeszéltük a vízben tükröződő tükörkép és a délibáb okát és fizikai magyarázatát, és egy régi mesterség, a tükörkészítő munka lépéseit és fejlődési folyamatát is megismertük. Megbeszéltük, mi a tükör szimbolikus jelentése, mit mondtak róla az egyes kultúrákban a mítoszok és a babonák. Számos művészettörténeti vonatkozást is megismertünk, és olyan műalkotásokról beszélgettünk, melyek témája vagy anyaga maga a tükör.

Délelőtt saját kézírásunk felhasználásával ismétlődő betűkompozícióit alakítottunk ki tükrírással, több tükrötengelyt meghatározva. A munkához világító asztalként használtuk az épület nagy ablakait. Később egy másik kísérleti munkába kezdtünk: befestékezett fonalakat húztunk végig egy félbehajtott papírlap két fele között, vagyis szimmetrikus fonalgrafikát készítettünk, majd szabadkézzel kiegészítettük. Volt hogy utólag felerősítettük, volt hogy utólag gyengítettük a festékes fonalak színes nyomát és szimmetriáját a papíron.

Délután belevágtunk a hét egyik legnagyobb alkotómunkájába: úszó szobrok megtervezésébe és elkészítésébe. Inspirációként szolgált számunkra Farkas-Pap Éva iparművész Hiányjel című land-art installációja (vö. <https://farkaspapeva.hu/2021-hianyjel/>), ez a vörösre festett faágakból összeállított kompozíció, amely már pár hete ott állt a holtág túlsó partján, A vörös ágak a sötét vízben tükröződtek, és a látomászerű kompozíció egyik oldala folyamatosan fodrozódott, ahogy a víz hullámozott. Csakhogy mi nem a folyómeder alá rögzített, helyhez kötött szobrokat szeretnénk volna készíteni a gyerekekkel, hanem olyanokat, amelyek hajóként vagy uszályként lebegnek a víz felszínén. Ehhez falapokat gyűjtöttünk jó előre: kb. 90 cm hosszú és 15 cm széles fenyőfa deszkák voltak mobil szobraink talpazatai.

Vajon mi legyen rajtuk? Minden tárgyalkotó feladatot tervezéssel kezdünk, különösen akkor, ha csoportban dolgoznak a gyerekek, hiszen közösen kell kialakítaniuk és rögzíteniük azt az elképzelést (tömegvázlatot vagy konstrukciót), amit majd együtt valósítanak meg. A tervektől természetesen eltérhetnek a munka során, de fontos, hogy legalább a kiindulóponton legyen egy egyeztetett és rögzített elképzelésük. A terveket ugyan eléggé vázlatosan elkészíteni, de felületben és előlnézetben is kértük.

Szimmetria tengelyekkel történő síkfelosztás és a fonalgrafikák kiegészítése

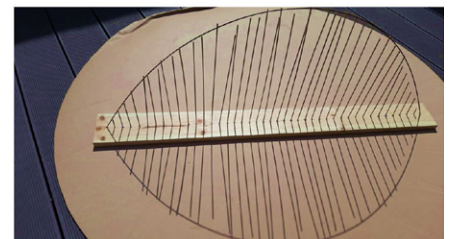
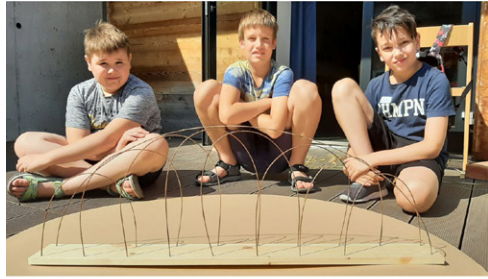
Vízreszállás - a tábor második napja

A tábor második napján megépítettük a víziszobrokat. Kisebb csapatokban dolgoztunk a közösen elkészített, kompromisszumok árán kialakított tervrajzok alapján. Ezek - ahogy már említettem - előlnézetből, felülnézetből és méretezéssel is ábrázták úszó szobrainkat. A fenyődeszkákra tervezett rögzítési pontokat vonalzóval kimértük, számos helyen kifúrtuk, ezekbe a lyukakba illesztettük a hajlékony bambuszpálcákat, faágakat és egyéb alkatrészeket. Egyenes és ferde lyukakat is fúrtunk az alapdeszkákba, a szobrokat bambuszpálcákból, botokból, CD-lemezekből építettük, csomópontjaikat kötöttük, bandázsoltuk, felületüket kifestettük, az építményeket szövással és ragasztással egészítettük ki. A nap folyamán kétszer is megálltunk tervtanácsot tartani, mint az igazi tervezők, elvégre egy építész iskolában dolgoztunk. Ezek a megbeszélések nagyon tanulságosak és szórakoztatóak voltak, a kis alkotócsoportok bemutatták a tervet és a kész munkát, elmondták tapasztalataikat, néhány kudarcot és sikeres újra tervezést is megismertünk.

Kora délután elkészültek a kiegyensúlyozott, látványos szobrok, és elindultunk a Mosoni-Duna holtágához, hogy vízre bocsássuk őket. Az úsztatás, a víztükör szükséges volt ezeknek a szobroknak a kiteljesedéséhez, hiszen a nyugodt, sötét víz felszínén a tükörképükkel kiegészülve valósult meg a tervezett látvány. A szobrok vízrebocsátása a fürdésre is remek alkalom volt, az uzsonnát a folyóparton ettük meg, miközben megszáradtunk. Ez a nap kivételesen jól sikerült!

A mobilszobrok vízrebocsátása előtti stratégia megbeszélése és az úsztatás

A víziszobrok tervezése és készítése, és egy remek megoldás: a szobor saját árnyékával imitált tükröződés

Tükörcarcok - a tábor harmadik napja

Ezen a napon önarckép-készítéssel foglalkoztunk. Párokba rendeződtünk, és előkészítő, ráhangoló játék gyanánt tükrös pantomimet játszottunk. Aztán 15 cm-es kis tükrökben hosszasan tanulmányoztuk saját arcunkat, miközben megbeszéltük az emberi arc szimmetriáját, szerkezetét és arányait. Mindenekelőtt gyors vázlatot készítettünk az önarcképhez, majd egy részletesebb rajzon rögzítettük saját arcvonásainkat. Aztán geometriai formákra egyszerűsítettük a rajtot: egy olyan változatot készítettünk, ami síkidomokból is összeállítható. Végül el is készítettük ezt a geometrikus változatot: tükrőfólia-mozaikokból kiraktuk az önarcképeinket. Reményünk szerint azok, akik ezeket a törésvonalakkal szabdalta, tükrőfólia-önarcképeket nézik, egyszerre fogják látni az alkotó vonásait, és - az apró, tükröződő felületeken - a saját arcukat, vagyis az alkotó és a néző kettős portréját.

Nagy kalandok - a tábor negyedik napja

Csütörtökön reggel elmentünk sárkányhajózni. Csaknem az összes táborlakó belefért egy nagy sárkányhajóba, a nagyobbak közül néhányan egy kenuban biztosították a felvezetést a sárkányhajónak. A Rába folyó közepesen magas vízállással és zöldes vizének nagyserű tükrözőképességével vett részt az akcióban. Ezután egy rövid városi sétára mentünk a Dunakapu térre, ahol megnéztük a hatalmas, krómacélból készített mobil tükröt. Ez a mindkét oldalán domború, 4 méter átmérőjű forgatható tükrő Pál Zoltán, Munkácsy-díjas pécsi szobrászművész 2015-ben készült, *Pulzus* című, köztéri alkotása. A nagy szoborban az egész csoport tükröződött, ebben az expresszív helyzetben hirtelen kétszerannyian voltunk. Természetesen lefotóztuk a látványt.

Délután egy tükröpalota szobáit és termeit modelleztük. Három összetolt asztalt tükrölapokkal fedtünk,

Tükrös pantomim játék és tükrönarcképek készítése közben, és a kész sorozatok villámátlata a falakon

és olyan dobozokat helyeztünk rájuk, melyek alját eltávolítottuk, belső falait pedig tükörfóliával vagy CD-lemezekkel borítottuk. Almát, pénzt, fadarabot, kavicsot helyeztünk el alattuk. A dobozokra egy kukucskalónyílást is vágtunk - ha valaki ezen keresztül benézett, az almát, pénzt, fadarabot, kavicsot végtelen számban megsokszorozva látta. Mindehhez felhasználtunk maradék kartonokat, mindenféle dobozokat, színes pauszpapírokat, tükörfóliákat, CD-lemezeket, hagyományos lámpákat és ledes izzókat, és gyakorlatilag bármit, hogy a látvány minél összetettebb legyen. A létrehozott kis tárgyak 5-15 cm oldalhosszúságúak voltak.

Este aktívan, énekelve, dalátíratokat kitalálva részt vettünk a Belvárosi Betyárok együttes koncertjén a Múteremház udvarán. A gyerekek még saját hangszereiket bevetették.

A táborzáró - a tábor ötödik és egyben utolsó napja

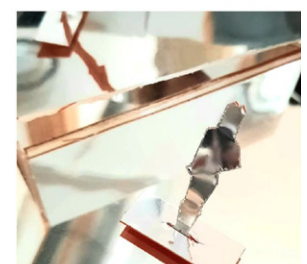
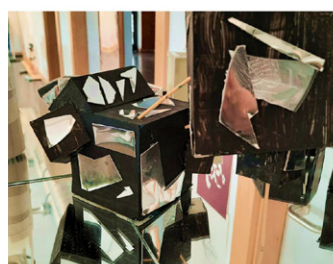
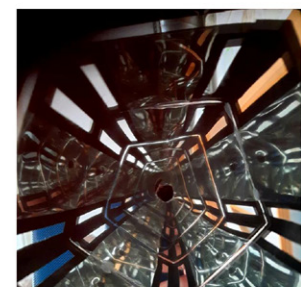
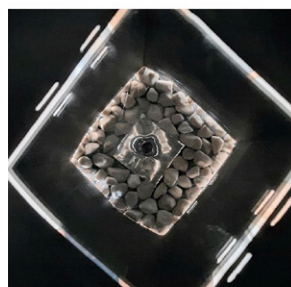
2021. július 30-án, a TÜKÖR-MOKKA-tábor utolsó napján, még belevágtunk két alkotómunkába, és közben felkészültünk a táborzáróra. Dél előtt egyedi tükörkereteket terveztünk és készítettünk. Ehhez mindannyian egy 12x12 cm-es tükörlapot használtunk, de a keret formáját, színeit, részleteit és rétegeit egyénileg terveztük meg, a megvalósítás is főleg a gyerekek ötleteire és eddigi kézműves és designer tapasztalataira épült.

Délután pólókra és textilzsákokra nyomattuk stenciltechnikával az ideai tábor címét és logóját, ezt a négy szót variáltuk: MOKKA, TÁBOR, TÜKÖR, 2021. Annyira belefeledkeztünk a munkába, hogy elfelejtettünk fotózni! Erről a feladatról tehát nem tudok képeket mutatni.

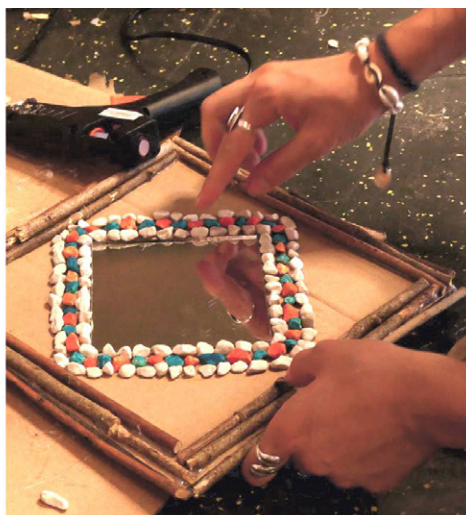
Délután 16 órakor megtartottuk a táborzáró kiállítást. Erre az alkalomra mindig meghívjuk a szülőket, a rokonokat és a barátokat is, így ez a fél óra a saját egész heti munkák tükrére is volt. A hét során készült műveinket kiállítottuk,

A táborlakók a sárkányhajózást imitálják a városi óriástükör előtt

A tükörpadlóra épített tükörszobák, színes és végtelen térillúziók

rendezetten bemutattuk, szóban is összefoglaltuk, és azokat a fotókat is levetítettük, amelyek az alkotófolyamatok és a játékok közben készültek. Mindenki boldog és elégedett volt.

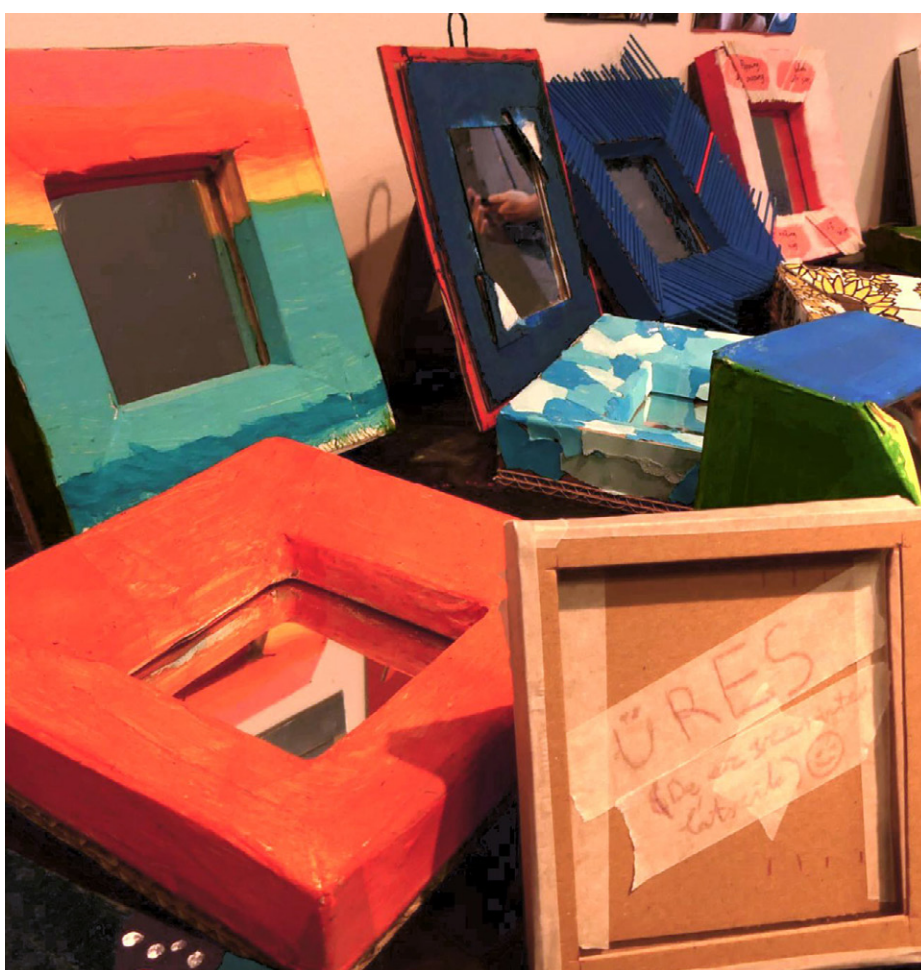
Összegzés

A tábor két turnusa közt egy hét pihenőt tartottunk, majd augusztus második hetében következett a második turnus. Az első hét tanulságai és tapasztalatai alapján ilyenkor valamennyire módosul a program, de változást hoz az is, hogy más gyerekek, más érdeklődéssel és más tempóban dolgoznak a feladatokon. Másként, mint az első, de a második felvonás is jól sikerült.

Minden évben tartunk egy értékelő és visszatekintő megbeszélést a táborban dolgozó kollégákkal és segítőkkel. Rengeteg tanulsággal és sok jó emlékekkel zárult a tábor, összességében elmondhatom, hogy még napokkal később is hosszan gondolkodtunk az élményeken, a felvetődő szakmai és emberi kérdéseken, a gyerekek által kitalált és elkészített műveken. Örülök, hogy ennek a folyamatnak a részese lehettem.

Képek forrása

A MOKKA tábor életét bemutató és a cikkben felhasznált valamennyi fényképet a táborban dolgozó alkotóművészek és szervezők készítettek, név szerint: Váray Ibolya Anna (iparművész, a

Beindult a tükörkeret-készítés, de csak a kis tükörlapok mérete volt azonos, a keretek egyéni ízlés szerint készültek

MOKKA Alkotócsoporthoz alapító tagja, táborvezető, művésztanár), Tolnai Imre (DLA, képzőművész és egyetemi tanár), Kecskés Teodóra (kézműves, szervező), Töröcsik Katalin (iparművész, a MOKKA Alkotócsoporthoz alapító tagja, művésztanár).

A cikk elején a Múteremházat bemutató két fénykép az internetről származik, ezek forrása: <http://hazai.kozep.bme.hu/hu/epitesz-muterem-haz-gyor/#jp-carousel-2517> (Fotó: Hajdú József) <http://arc.sze.hu/muteremhaz/>

És mégis mozog...

Animációs nyári táborok az Iparművészeti Múzeumban és a Ludwig Múzeumban

Dabi-Farkas Rita, Ludwig Múzeum-Kortárs Művészeti Múzeum
Joó Julianna, Iparművészeti Múzeum

Nyári animációs táborok az Iparművészeti Múzeumban

Joó Julianna beszámolója

Az idén harmadszorra rendezett az Iparművészeti Múzeum Múzeum-pedagógiai Osztálya nyári animációs tábort. Ki jelentkezik és milyen megfontolásból múzeumi animációs táborba?

Tény, hogy a jelenlegi digitális világban, amikor a gépek majdnem átveszik a hatalmat az emberek felett, trendinek számít gyermekeinket digitális eszközökkel foglalkozó táborba vinni, arról nem is szólva, hogy sok esetben nem is a szülő, hanem a gyermek igényli az ilyen kikapcsolódási lehetőséget. Többször látjuk és halljuk, hogy a gyerek jobban tudja használni a digitális eszközöket, mint szülei, hiszen „digitális bennszülöttként” együtt nőttek fel a mobil kütyükkel, számítógépes játékokkal, internettel stb., ennek köszönhetően nem meglepő módon rendkívül tájékozottak az új digitális technológiák világában. Az Iparművészeti Múzeum animációs táborába jelentkezőknél sem volt ez máshogy, a táborozó 9-14 év közötti korosztálynál. De a modern eszközökön kívül a résztvevők jellemzően jól tudtak rajzolni, ez egyfajta elvárás is volt. No, de ne szaladjuk ennyire előre!

Az első animációs tábort 2017-ben hirdettük meg a *Breuer újra itthon!* című időszak kiállításához kapcsolódva, amely a világhírű magyar származású építész és bútortervező Breuer Marcell munkáit mutatta be. A kiállítás apórája az

volt, hogy a Magyar Nemzeti Bank Értéktár programjának támogatásával 2016 őszén az Iparművészeti Múzeumba érkezett Breuer Marcell New York-i irodájának egykori berendezéséhez tartozó tárgyalóasztala. A hagyományosan berendezett kiállításban az egykori irodákat idéző fényképek, a tervrajzok és modellek között mozogva betekintést nyerhetünk a tervezési folyamatba, a tervezők mindennapjaiba és nem utolsósorban egy sztár-építész életterébe. Tudjuk, hogy az építészek élete általában nem túl izgalmas a gyerekeknek, legalábbis a képzőművészek színes életviteléhez viszonyítva, de Breuer élete ez alól kivételnek tűnt. Hiszen mégiscsak ő találta fel a csővázas széket, miközben biciklizett; ezen felül pályája jó példa is a fiatalok előtt, hiszen több csalódás is érte, de minden esetben tovább tudott lépni és „happy enddel” végződött a személyes története, miután Amerikában elismert professzor és sztárépítész lett belőle.

Tehát az animációs tábor ötlete azért is merült fel bennem, mert szerettem volna ezt a kiállítást izgalmasabbá tenni a gyerekek számára, illetve közelebb vinni hozzájuk Breuer alkotásait. Az a tapasztalat, hogy az animációs technikával a kiállítás könnyebben és gyorsabban befogadható, mint a hagyományos technikával, valamint ennek köszönhetően a gyerekek emlékezetében is tovább megmarad a múzeumi élmény.

Az első nyári táborunkat *Rajzoló kerestetik!* címmel hirdettük meg az

Iparművészeti Múzeumban. Ám a jelentkezés során is kiderült, hogy nem mindegyik szülő számára volt egyértelmű az, hogy a hagyományos animáció készítéséhez jól kell tudni rajzolni. A rajzoláson kívül persze a mobiltelefont, illetve a tabletet is majdnem szakszerűen használta mindenki, folyamatosan a hálón lógtak, néha talán túlzásba is vitték. Ebben a táborban nem meglepő módon engedélyezett volt a telefon használata, sőt... A tábor egyik célja az volt, hogy megtanítsuk a vállalkozó kedvű gyerekeknek azt, hogy hogyan lehet értelmesen használni a kütyüket, valamint a kézzel rajzolt, papírkivágásos, stop motion technikával is megismerkedhettek, mindezt nem utolsósorban egy kiállítás és egy építész életpályának felfedezésével egybekötve (vö. <https://www.youtube.com/watch?v=uf9AE7Elpn0>)

A tábor tehát nagy sikert aratott így két év múlva (közben bezárt az Iparművészeti Múzeum 2017-ben. szerk.) megrendeztük a második animációs tábort, a múzeum új helyszínén a Ráth György-villában. A korábbi táborhoz kapcsolódva *Ismét rajzoló kerestetik!* címmel hirdettük meg ezt a rendezvényt. Ennek a tábornak az volt a koncepciója, hogy a múzeum kertjéről készítsünk közösen egy szecessziós varázskertet. A villában látható *A mi szecessziónk* c. állandó kiállításához készült a 2019-es nyári táborunk, ahol az Iparművészeti Múzeum legjelentősebb szecessziós tárgyai kerültek bemutatásra és a kiállítás különlegessége az, hogy egy magyar fogadószoba, valamint egy

szecessziós ebédlő is megtekinthető, így ide belépve olyan érzésünk van, mintha időkapszulában lennénk.

Először az animáció történetével, típusaival ismerkedtek meg a táborozók, azután a rövid digitális animáció, azaz GIF készítésének technikájával; már a tábor elején sikerült egy „szellemjárós” filmet is forgatni. Ezt követően megnéztük *A mi szecesszióink* című kiállítást, ahol múzeumpedagógiai foglalkozáson vettek részt a gyerekek. Utána a gyerekekkel közösen írtunk egy történetet Ráth Györgyről és feleségéről majd elkezdődött a munka! A tábor animációs tanára Hadházi Kata (MOME animáció szak) volt, aki kiemelkedően jó ötleteitekkel és rendkívül magas szintű technikai tudásával emelte a tábor színvonalát. A film összeállítása előtt praxinoscoppal 10 fázisos animációt készítettetek a gyerekek, hogy ráérezzetek az animáció lényegére, aztán elkészültek a pörgettyűk is, amelyek működése szintén a mozgóképen nyugszik. A kis csoportok megnézték azt is, hogy hogyan készül a stop motion animáció, és ők maguk mozgatták a figurákat. Aztán a narrációt is a saját szavaikkal mondták fel, valamint a címet és a zenét is megszavaztattuk a gyerekekkel. Az utolsó nap elkészült a teljes film, a szülőknak bemutattuk.

A harmadik animációs táborot 2021-ben rendeztük meg a Ráth György-villában, *Legyél sztár-rajzoló!* címmel. Ennek a nyári tábornak a fókuszában az iparművészek álltak, akikből sztárokat faragtunk. Először elgondolkoztunk azon, hogy kikből lehetnek sztárok, kik tekintenek a gyerekek sztároknak, milyen tulajdonsággal bírnak a sztárok. Majd közösen kiválasztottuk azokat a művészeket, akikből sztárokat fogunk kreálni. Eljátszottunk azzal a gondolattal, hogy mi történne akkor, ha a szecesszió sztárjai egy napot a Ráth-villában vendégeskednének. Megismertük az alkotók (Zsolnay, Tiffany és Gallé valamint Moser) személyes élettörténetét, az életükből vett egy-egy érdekes

epizód segített elképzelni őket, és kitalálni azt is, hogy melyik tárgyat tervezték, majd a legszebbeket lerajzoltuk. A mesterdarabok dísziből, motívumaiból animált múzeumi GIF-et kreáltunk. Stop-motion technikával egy olyan filmet készítettünk, amelyben a szecesszió szuperhősei visszajönnek a villába egy vacsorára, azután a gyerekek rajzai „élre kelnek”. Ebben a táborban úgy döntöttünk, hogy beviszünk egy új elemet a filmbe, a szerepjátékot, így a kiállított művészek meglevenedtek. A gyerekek játszották el a művészeket és a múzeumpedagógusok voltak a riporterek, akik kérdéseket tettek fel a nekik.

Az elmúlt évek tábori abban erősítették meg, hogy az animáció technikával közelebb lehet vinni a gyerekekhez a művészetet és az átadott információ is jobban rögzül, mint a hagyományos technika használata során. Úgy tűnik, hogy ezzel nem ért véget az Iparművészeti Múzeumban szervezett animációs tábor; biztos, hogy lesz folytatás.

Öt nap a magyar film körül - A Ludwig Múzeum és a Nemzeti Filmintézet – Filmarchívum közös tábora felső tagozatos és középiskolás diákok részére

Dabi-Farkas Rita beszámolója

A Ludwig Múzeum minden évben szervez táborokat különböző korosztályok részére. A táborok alaptematikáját az aktuális kiállítások adják, a 2021-es évben a választás a *Nagylátószög. 120 éves a magyar film* című kiállításra esett. A kiállítás kapcsán nagyon sok pedagógiai vonatkozású program lett tervbe véve, amelyeket a Nemzeti Filmintézet – Filmarchívum munkatársa Erdős Emese, oktatási referens és a Ludwig Múzeum múzeumpedagógiai osztálya szervez. Ennek a programcsomagnak az első megvalósult tagja lett az Öt nap a magyar film körül című tábor, amit általános iskola felső tagozatos és középiskolás diák számára hirdettünk meg.

A Ludwig Múzeum táboraira általában 15 főt fogadunk, de idén a még mindig fennálló pandémia miatt 12 főben maximalizáltuk. A tábor meghirdetése után rövidesen be is telt minden hely, és a jelentkezők

1. kép: A Ludwig Múzeum és a Nemzeti Filmarchívum Öt nap a magyar film körül című táborának résztvevői a praxinoszkópba készült animációjukat nézik (SZABÓ Zsófia © Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum, Adattár és Digitális Archívum)

jelentős része idén is visszajáró résztvevőkből állt össze.

Ennek a korosztálynak meghirdetett táboraink általában kifejezetten alkotótábor jellegűek, egy, maximum két művet készítenek az öt nap alatt, majd a pénteki, utolsó napon egy kiállítást rendezünk az elkészült produktumokból, művekből. Idén más alaptermatikát használtunk. Nem a képzőművészeti alkotás, hanem az ismeretszerzés, az alkalmazott alkotói készség kibontakoztatása volt előtérben. Míg korábbi táborainknál leginkább egyéni vagy egy-egy esetben páros munkák születtek, az idei évben fontos volt a csoportmunka.

Az öt napot egy-egy filmműfajhoz kapcsoltuk. Hétfőn a némafilmmel, kedden a hangosfilm kezdetével, szerdán a pre-cinemával és animációval, csütörtökön a művészfilmekkel (képzőművészet és filmművészet kapcsolata), pénteken pedig a dokumentumfilmekkel foglalkoztunk. Az adott témákhoz minden esetben egy vagy több filmet megnéztünk, amit a Filmarchívum bocsátott a rendelkezésünkre. Így a gyerekek olyan különlegességeket láthattak, mint például az 1914-ben Kertész Mihály → Amerikában Michael Curtizként ismert rendező, a 'Casablanca' című világhírű, Oscar-díjas film alkotója, rendezésében készült elveszettnek hitt, majd 2006-ban a New York-i Magyar Ház pincéjéből előkerült némafilm. 'A tolonc', amelynek főszereplői Berkly Lili és Jászai Mari, apropót adott arra is, hogy régi nagy színészelegendákra csodálkozhassanak rá a gyerekek, akiket leginkább csak utcák, intézmények nevéként ismer-tek.

A régi néma és fekete-fehér filmek nagy kihívást jelentenek egy mai fiatal számára, akik sokkal gyorsabb vágásokhoz, vibráló színekhez, dinamikusabb cselekményhez szoktak hozzá. Így 'A tolonc' című egyórás némafilmet nem egyben, hanem többször megállítva néztük végig, a színészi játékot, a dramaturgiát, a cselekményeket egy-egy

2. kép: A Ludwig Múzeum és a Nemzeti Filmarchívum *Öt nap a magyar film körül* című táborának résztvevői a *Nagylátószőg - 120 éves a magyar film* című kiállításban feladatmegoldás közben (SZABÓ Zsófia © Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum, Adattár és Digitális Archívum)

adott résznél elemezve, hogy az esetlegesen lankadó figyelmet az elme a kiemelt szempontok alapján koncentrációra készítse, és a kevesebb és lassabb inger ellenére a diákok ne az unalom állapotába kerüljenek, hanem a nem megszokott megfigyelése felé terelődjenek.

A látottakhoz minden esetben feladatok csatlakoztak, ezek elsősorban a különböző megismert, elemzett műfajokhoz kötődő saját kisfilm készítése volt. Ezeket a feladatokat kiscsoportokban valósították meg. Ilyen feladat volt a némafilm készítés, a Hyppolit, a lakáj című film egy jelenetének kortársított újrateremtése, a művészfilm készítés és a dokumentum/áldokumentum/riportfilm készítés. A technika szempontjából a legegyszerűbb és legkézenfekvőbb megoldást választottuk, amivel minden kamasz rendelkezik manapság, vagyis a mobiltelefon videórögzítő funkcióját és a különböző mozgóképszerkesztő appokat használtuk.

A digitális technikát alkalmazó feladatokon túl a diákok abszolút manuális módon is alkottak mozgófilmet a pre-cinema történetének megismerésére alapozva. Így készítették a pörgetős animációs füzetet

(flipbook), zoetróp és praxinoszkóp szalagot, valamint igazi különlegességként 35-ös filmszalagra alkoholos filc használatával egy saját kis animációs filmet rajzolhattak Erdős Emese vezetésével, majd a kisfilmek nagyon művészen megrajzolt, legalább 50 darab álló képkockájába egy klasszikus kézzel tekerős vetítógéppel életet leheltünk. Hatalmas élmény volt mindenkinek, és a nagy filmbemutatókon megszokott tapsvihar önkénytelenül tört ki minden levetített kisfilm után. A gyerekek nagyra becsülték egymást a befektetett munkáért és a kiváló ötletekért!

A tábor a korábbi évekhez képest új eleme volt a meghívott előadók által tartott workshop, előadás, beszélgetés. A diákokhoz így még közelebb hozhattuk a, hogy a filmkészítés és archiválás, a filmtörténet megőrzése mennyi féle különböző alapterületekről érkező, a szakmáját szenvedélyesen képviselő szakembert gyűjt egybe. Így a némafilmekhez kapcsolódóan Pirisi László, filmzeneszerzővel; a forgatókönyvek kapcsán Hussein Evin, a Nemzeti Filmintézet – Filmarchívum munkatársával; a pre-cinemához kapcsolódóan Geréb Anna,

2. kép: A Ludwig Múzeum és a Nemzeti Filmarchívum *Öt nap a magyar film körül* című táborának résztvevői a Nagylátószög - 120 éves a magyar film című kiállításban feladatmegoldás közben (SZABÓ Zsófia © Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum, Adattár és Digitális Archívum)

filmesztétával ismerkedhettek meg a fiatalok.

A tábor öt napja a filmműfajok körbejárása körül zajlott, így sok új ismerettel bővült a résztvevők tudására, valamint a feladatok olyan felismeréseket adtak, amely egyes diákok életében lehet mérföldkő. Az egyik diáklányról kiderült fenomenális némafilm színésznői tehetsége – amiért a hét színészi játékáért kiosztható „Oscar-díjat” oda is ítéltük számára. Másnál a zseniális humorral megfűszerezett rendezői képesség került napvilágra, míg a hihetetlen türelemmel és jó dramaturgiával, grafikai tehetséggel párosult kézzel rajzolt animációk is visszajelzést adhattak több diáknak, hogy a film különböző műfajaival és szerepköreivel érdemes foglalkozniuk! Mindez a közönség részéről is megerősítésre került visszajelzésként, hiszen a zárónap délutánján egy órás vetítési

anyagban mutattuk be az érdeklődőknek mi minden készült öt nap alatt. Nagy siker volt, azt hiszem az egyik legjobb hangulatú bemutatónk lett az elmúlt tizenöt évben.

A táborban elhangzott ismeretek, mozgófilm készítő gyakorlati feladatok jól hasznosíthatóak a közoktatás különböző tantárgyainál, így a médiaoktatásban, illetve vizuális nevelés különböző óráin, valamint magyar és történelem órákon is a kultúrtörténeti összekapcsolódások miatt. Az említett témákban a pedagógusok munkáját könnyítheti a Nemzeti Filmintézet – Filmarchívum által kidolgozott oktatást kiegészítő tanári segédanyagok, az úgynevezett Klassz program, amelyeket [ezen](#) a linken érhetnek el. Ebben óratervek, tantárgyakhoz kapcsolódó összeállítások, kvízek, online játékok, feladatlapok állnak rendelkezésre egyre bővülő számban.

Mit is csináljon nyáron a gyerek?

Félnapos nyári táborok és családi programok

Somogyi-Rohonczy Zsófia, Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum

Absztrakt

A nyári szünet alatt nagy fejtörést jelent a szülők számára, hogy milyen elfoglaltságot biztosítsanak a gyerekek számára. Az igazán keresett nyári táborokra már korán felfognak a helyek és sok esetben a szervezés, a hirtelen jött változások miatt sem könnyű előre elköteleződni a programok mellett. Az idei nyári kínálatból három olyan szervezővel beszélgettünk, akik félnapos vagy akár a család által önállóan is véghezvihető programokat ajánlanak. A szakemberekkel a rövid időtartam előnyeiről és hátrányairól, pedagógiai háttéréről, valamint az általuk alkalmazott megközelítések iskolai használhatóságáról is kérdeztük.

Pszichodráma tábor a Piros kakaó csoporttal

Jogosan merülhet fel a kérdés, hogy milyen eredményeket lehet elérni a gyerekpszichodráma módszerével fél nap alatt. Természetesen a Piros kakaó csoport tagjai sem ígérnek, hogy a táboraikban olyan fejlődés érhető el, mint az egész évben folyó csoportfoglalkozásaikon.

Az egymást követő öt nap megvalósuló, félnapos programot ajánló tábor elsődleges célja, hogy a gyerekek megismerkedjenek a pszichodráma módszerével és így a család közös döntést tudjon hozni arról, hogy a későbbiekben is szeretnék-e a csoportfolyamatra járni. A nyári tábor foglalkozásai arra is alkalmasak, hogy segítenek megtalálni a gyerekek számára leginkább való és hatékony módszert és utat. A tábor vezetői rendkívüli

A **Piros kakaó csoport** (<http://piroskaka.hu>) pszichológusok, klinikai szakpszichológusok, szociális munkások, pedagógusok és drámapedagógusok szakmai közösségeként működik, közös értékrendjük és gondolkodásmódjuk köti össze a tagokat. A Piros Kakaó egy szakmai közösség, amelynek tagjai heti rendszerességű csoportokat, workshopokat, nyári táborokat tartanak 5-17 éves gyerekek számára. Tartanak mozis, meseíró, nyomozós és meseterápiás tábort is. Cikkünkben a Kende Hanna által Magyarországon meghonosított gyermekpszichodráma módszerével tartott félnapos táborairól lesz szó. Kende Hanna gyermekpszichodráma egyesület (gyermekpszichodrama.hu).

módon figyelnek a biztonságos tér megteremtésére. A heti rendszerességű terápiás folyamattal ellentétben a tábor nem megy terápiás mélységekig, mert ez nem lenne felelősségteljes, hiszen a tábor csak 5 napig tart. A piros kakaó rendszerén belül a tábor lehet egy egyszeri alkalom vagy akár egy nagyobb folyamat része is. A heti rendszerességgel pszichodráma csoportba járó és a nyári táborba visszajáróként részt vevő gyerekek mellett akár a módszerrel még csak ismerkedők is megtalálhatják a helyüket.

A tábor előtt egy írásos anamnézislapot kérnek a szülőktől, amely segít a foglalkozás tartóinak minél komplexebb képet kialakítani a gyerekről. A tábor zárásakor a szülők szóban kapnak visszajelzést és a táborvezetők javaslatot tesznek arra, hogy mi lenne a megfelelő módszer a látottak és tapasztaltak alapján a folytatásra. A csoportfolyamat elengedhetetlen része a szülőkonzultáció, hiszen a családnak együtt kell lépéseket tennie a változáshoz. A leggyakoribb problémák, amikkel

a gyerekek érkeznek a rendszeres csoportokba és a nyári táborokba is a szorongás, az énerősítés, a beilleszkedési nehézségek, a válás utáni érzelmi helyzet feldolgozása, a testvérféltékenység egy hozzátartozó elvesztése.

A csoportfolyamat alatt a csoportvezetők alapvető feladata, hogy biztonságos teret és keretet teremtsenek, amiben minden résztvevő egyre felszabadultabbá válhat. A gyerekpszichodráma csoportokon megtapasztalható a közösség ereje, a helyem van az egészben érzése. Fontos, hogy a csoporttagok saját maguk hozzák meg saját szabályaikat, melyet így könnyebben be is tartanak. A résztvevők egymásnak adnak és egymástól kapnak visszajelzést, mely megerősíti őket. Ebben a különleges és bizalmas közegben tud beindulni az öngyógyító folyamat, melynek kulcsa, hogy nem csak verbális módon, hanem szerepet átelve, helyzetekbe kerülve dolgoznak a gyerekpszichodráma módszerével. A pszichodráma csoportok maximum nyolc fővel

dolgoznak, a táborokba 9 fő vehet részt. Fontos a biztonságos, bevett viselkedési mintáktól és dinamikáktól mentes légkör, amelynek feltétele, hogy a csoport tagjai ne ismerjék egymást.

Maga a tábor forma hozza magával, hogy a heti csoportmunkában alkalmazott módszerek kissé módosulnak. Míg a rendszeres csoportokban a gyerekek saját történeteikkel dolgoznak, addig az ötnapos tábor délelőtti vagy délutáni foglalkozásain egy közös mesén belül keresi meg mindenki a saját helyét és bontja ki a szerepét. „A gyermekpszichodráma módszerében a gyerekek találják ki saját meséket, karaktereket és beöltözve játszókat ezeket el. A módszer nagyon szabad, sok improvizációval. Tehát úgy kell elképzelni, hogy nem szerepeket játszunk, nem egy betanult párbeszédet mondunk el, hanem abszolút spontán játszunk! Az ovisok, kisiskolások általában hatalmas harcokat folytatnak a gonosszal, a felsős korosztályban a fantázia és a valóság elemei keverednek, kamaszokkal pedig egyre több a reális történet, de itt is fontos a szimbolikus játék. Amúgy meg minden elképzelhető, hiszen annyi mese van, ahány résztvevő és ahogy fejlődnek a csoportfolyamat alatt új mesék születnek.” Itt következik egy példa a pszichodráma működéséről: „Vegyünk példának egy szorongó résztvevőt, aki a cica szerepet választja. Számára a legfontosabb az lesz a játékban, hogy biztonságban érezze magát, így épít magának egy házat, szimbolikusan saját védelmi falát építgetve ezzel. Majd beköltözik a számára biztonságos teret jelentő házába és megtapasztalja azt, hogy milyen úgy lenni egy hatalmas csata közepén, hogy ő érinthetetlen és biztonságban van. Aztán lehetséges, hogy egy másik csoporttagot vagy a csoportvezetőt beengedi maga mellé a következő napon. Majd a harmadik napon ki mer jönni a házából és egy fa mögül nézi a csatát, esetleg a negyedik napon már a hátsó sorból azt mondja, hogy nem is cica vagyok, hanem tigris és a kimeresztett karmaival a hátsó sorból küzd. Az ötödik napon pedig már az első

sorban harcol. Ez egy nagyon idealisztikus példa, mert egy táborban hatalmas elvárás lenne egy ekkora ívet leírni. Nem lehetetlen, de inkább egy 24 alkalmas csoportban reális.” (Soós Dóra)

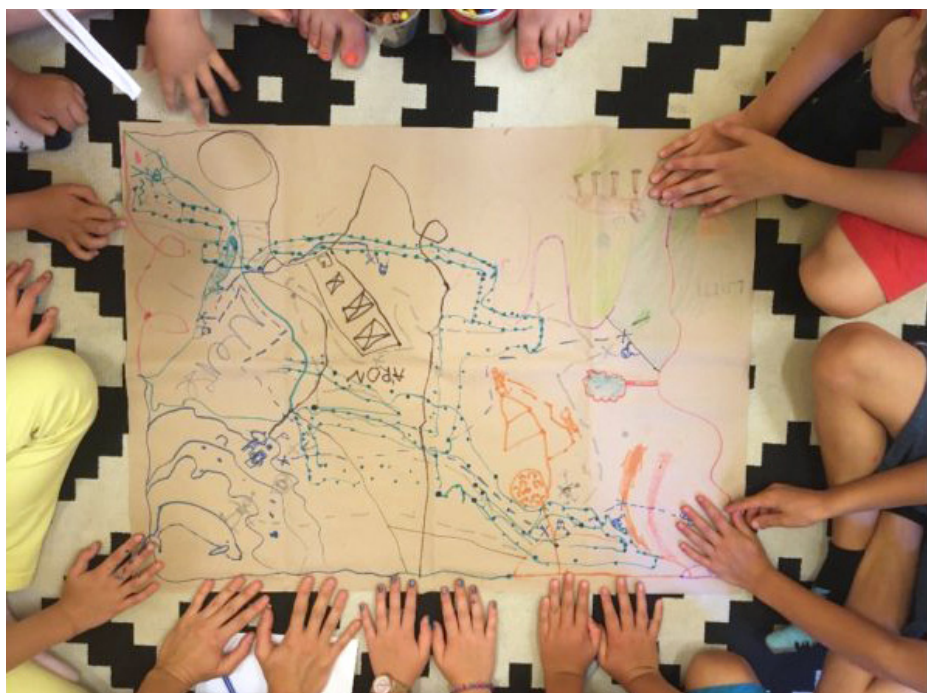
A nyári tábor nyújtotta további lehetőség a kreatív alkotó folyamatok nagyobb hangsúlya. Készülhet maszk az árnyékidentitás megjelenítésére vagy rajzolhat a csoport térképet az általuk kitalált mese vizualizálására és kereshetik meg benne a szereplők saját helyüket. A táborvezetők használják a zene, a tánc, a metamorphoses meseterápia, a képzőművészetterápia eszköztárát is táboraikban, melyek segítik a gyerekek által hozott témák feldolgozását.

A kilenc fős csoportok a játék során olyan témákkal foglalkoznak, amely fél napnál tovább tartott programnál már akár megterhelő is lehet. A félnapos időkeret lehetőséget nyújt az intenzíven megélt érzelmek és tapasztalatok feldolgozására és a megélt érzelmek kipihenésére is, így másnap újult erővel folytatódhat a játék – és a pszichodramatikus munka is.

A pszichodráma programokon tett megfigyelések és elért eredmények – akár a heti rendszerességű csoportmunkában, akár a nyári táborban – hasznosak lehetnek az iskolai munka során is. A gyermekpszichodramatista szülői engedéllyel konzultálhat a gyerek tanárával és észrevételeivel, tanácsaival segítheti őket egy-egy helyzet kezelésében, a gyerek fejlődésének támogatásában.

Léteznek iskolai csapatépítő foglalkozások, melyek módszertana tartalmazza a gyermekpszichodráma eszköztárát is.

A biztonságos és nyitott hangulatú közösség, az egyenrangú csoporttagok, a helyzeteknek a gyerekek szempontjából történő elemzése, olyan pszichodramatikus alapelvek, amelyeket bátran alkalmazhatunk a mindennapok során is.

1. kép: Közös térkép megrajzolása a pszichodráma foglalkozáson

Minden hétre új érzékszerv

A Magyar Műszak és Közlekedési Múzeum munkatársai is a rövidebb időt igénylő, workshop jellegű foglalkozások keretében várták az érdeklődő családokat az újonnan nyílt Északi Járműjavítóban adnak lehetőséget egy kis kreatív időtöltésre. A hétről hétre visszatérő látogatók vagy akár csak egy programon résztvevő gyerekek és felnőttek a közlekedési eszközöknek a különböző érzékszervekkel való megfigyelését, megismerését tűzték ki célul a múzeumpedagógusok. Hosszú út vezetett el idáig, hogy a rövidebb, de rendszeres nyári programok szervezése mellett döntöttek. Megfigyelték, hogy főként a nyári szünet ideje alatt egyre nagyobb igény van a minőségi együtt töltött időt ajánló félnapos családi program éppen ezért évről évre terveznek a múzeumhoz tartozó tagintézményekben nyári alkotóműhelyeket. Az elmúlt években az Aeropark és a Kossuth Múzeumhajó is otthont adott félnapos

A **Volt egyszer egy Északi... a történet folytatódik** című időszaki kiállítás a Közlekedési Múzeum a gyűjtemény leendő otthonában, az Északi Járműjavítóban kapott helyet. A tervek szerint 2026-ban elkészülő új múzeum tervei mellett régi járművek, illetve műemléki védettségű, ipari örökségi terület egykori történetét is megidézi az október 31-ig látogatható kiállítás.

nyári programoknak. A tematikus, az adott tárlatra koncentrálni családalkotóműhelyek célközönsége a kiállításra ellátogató általános iskolás gyerekek és az őket kísérő szülő vagy nagyszülő.

Már maga a kiállítás is bővelkedik a különböző aktivitásokra, érzékelésekre, élményszerzésekre alkalmas megoldásokban. Nemcsak a járművekre, illetve járművekbe való felmászás, hanem a kiállítási tárgyakhoz rendelt izgalmas feladványok és interpretációs szövegek is hozzásegítenek a mozdonyok, eszközök friss szemmel való megismerésében. Július 22. és augusztus 26. között, minden

csütörtökön 14-16 óra között tematikus alkotóműhely-foglalkozások segítségével, egyes érzékszerveik bekapcsolásával ismerhették meg a gyerekek és az őket kísérők a közlekedési eszközöket. A hangok, az ízek, a tapintás által érzékelhető tulajdonságok olyan új tapasztalatokat adhattak a már ismert közlekedési eszközök esetében, sőt még a kulisszák mögé is bepillanthatnak. Megismerhették egy múzeum működésének rendjét, egy kiállítás felépítéséhez hozzájáruló szakemberek munkáját. Mindez hozzájárul a múzeumi szocializációhoz, a későbbiekben a tudatos múzeumlátogató közönség felnövekedéséhez.

2. kép: Közös családi alkotások készülnek az Északi Járműjavítóban

A látványos kiállításban az óriási járművek között, a közlekedés mindenkit érintő témájához kapcsolódva sem feltétlenül gyerekjáték egy kétórás foglalkozás során fókusz adni. A gazdag témakört ezért könnyebb befogadás érdekében a múzeumpedagógusok kisebb heti témákra osztották és behívták az érzékszervi tapasztalás csatornáját. *„Az idei programsorozatunkon minden érzékszervünkkel foglalkozunk, így mindenki találhat magának egy olyan kapcsolódási pontot, amely őt is érinti. Például: ilyen fém szerszámot már fogtam – jó hideg; vagy a villamoson utazva éreztem már ezt a szagot, mi lehet ez? [...] Sokat segítenek azok a kis trükkös kérdések is, amelyek bevezethetik az adott foglalkozás, vagy alkalom tematikáját: volt-e valamilyen személyes élményed ezzel kapcsolatban? Nem nézzük meg ezt a problémát egy másik szemszögből? Gondoltál arra, hogy a közlekedés nem csak buszokból és villamosokból áll?”* (Bán András)

A rövid, kétórás nyári alkotóműhelyeknek éppúgy megvan az előnyük, mint a hátrányuk. Kevesebb szervezést igényelnek, mint az egyhetes programok. Kevesebb munkatárs munkáját kell precíz pontosan összehangolni, csak egy délután alkotói folyamatának lebonyolítása a cél. A rövid időtartam, a koncentrált folyamat, a folyamatosan változó közönség egyúttal nagyfokú rugalmasságot is igényel a múzeumpedagógusok részéről: a folyamatosan érkező családok és gyerekek eltérő munkafázisokat folytatnak. A rövid programok egyúttal nagyobb közönséget is szólítanak meg, hiszen az egyhetes táborokon résztvevő 20-30 gyerekkel ellentétben az alkotóműhely sorozatán hetente tudtak ugyanennyi gyereknek és kísérőiknek minőségi kreatív programot kínálni a nyári időszakban. A 1,5-2 órás időtartam megfelelő egy-egy téma kifejtésére, ám ez a rövid idejű együttlét magában hordozza a programforma hátrányát is hiszen *„nincs lehetőség, hogy a hozzánk érkező gyerekeket jobban megismerjük és akár*

egy hetes tábor folyamán személyre szóló feladatokat biztosítsunk a számukra.” (Elek Ágnes) A rövid nyári workshopok több ponton is kapcsolódhatnak az iskolai élethez: az osztálykirándulásokon, évközbenei múzeumpedagógiai programokon résztvevő diákok nyáron szüleikkel és nagyszüleikkel visszatérőként vehetnek részt a foglalkozásokon, míg sokszor előfordul, hogy egy pozitív nyári emlék motiválja a gyereket, szülőt és a pedagógust, hogy évközbene is visszatérjenek a múzeumba. A gyerekeknek a megszokottól eltérő környezetben való megfigyelése mind szülő, mind pedagógus számára tanulságos lehet és erre egy múzeumpedagógiai foglalkozás remek lehetőséget biztosít. Ebből a szempontból egy egyhetes vagy egy kétórás program is tanulságos lehet:

„Egy-egy ilyen program során nagyon jól megmutatkozik a szülő-gyerek kapcsolat, viszonyrendszer. Sokszor ilyen programok során döbben rá a szülő, milyen kreatív, ügyes, jó gondolkodású a gyermeke és - a legszerencsésebb esetben - milyen jól tudnak együtt is alkotni. Ugyanakkor az is szembetűnő, hogy a szülő milyen kontrollszemély, milyen befolyásoló és olykor hátráltató is tud lenni a gyermek (kreativitása, gondolkodása, hangulata) számára. A pedagógusok is szoktak olyan visszajelzést adni, hogy számára óriási meglepetés, egy-egy diák milyen elmélyülten tudott dolgozni, vagy jól helyt állt egy-egy munkaforma, csoportfeladat stb. során s mindez fontos információ, jelzés számára és közvetetten a szülő számára is, hogy az adott gyermek tud alkalmazkodni, komfortzónán túllépni, elmélyülni, bevonódni.” (Nagy Anikó)

Családi felfedező körutak a Fővárosban

A Deák17 Gyermek és Ifjúsági Művészeti Galéria 2014 óta mutatja be hazai fiatal képzőművészek és gyermekek munkáit, illetve szervez fiatalok számára múzeumpedagógiai programokat, pályázatokat. A pedagógusok számára szakmai programok, többek között a Vizuális Mesterpedagógus Műhely előadásainak helyet adó intézményként lehet ismert. Konceptiójának egyik hangsúlyos pontja a városi létező kapcsolódó művészeti tevékenység bemutatása. Múzeumpedagógiai tematikájában is szerepel a város mint téma, illetve a tudatos városi létre való ösztönzés mint cél.

A Városi Dekor Füzet a Budapest Brand Nonprofit Zrt.-vel közös gondozásban jelent meg, és ajánlót sétautvonalat Budapest belvárosának klasszikus és modern épület- és homlokzatdíszítési értékeinek és technikáinak felfedezéséhez. A Városi Füzet sorozat koncepciójához híven a Dekor Füzet is segítséget kíván nyújtani családok számára, hogy önállóan, saját igényeikre és lehetőségeikre szabva ismerhesék meg a Főváros értékeit. A füzet szerkesztői az egyes helyszínekre és műalkotásokra vonatkozó fontos információk mellett a gyerekek és laikusok számára is érthető formában magyarázzák el a művésztörténeti és technikai fogalmakat. A kiadvány 56 oldalon keresztül kíséri el a családokat vagy akár az iskolai csoportokat is Budapest utcáin, a háttértudás mellett pedig útközben vagy otthon elvégezhető feladatokkal fejlesztik a megfigyelőképességet, a kezűgyességet, a kreativitást. A füzet által kínált séták mellett érdemes megnézni a Galéria Budapest Street Archæology kiállítását is (nyitva: 2021.09.09. – 2021.12.17.), amely az utca művészetének elmúlt 20 évében készült alkotásai-ból mutat be egy válogatást.

A füzet-sorozat egy múzeumpedagógiai jellegű városismertető kiadvány, amely a gyerekek számára kézműves és írásbeli feladatokkal, feladványokkal segíti a város kreatív megismerését, de a szövegeiben található információk felnőttek számára is újdonságként szolgálhatnak. A kiadványok az iskolák által szervezett csoportos városi séták, budapesti osztálykirándulások, projektnapok, osztályok közötti városismereti versenyek során is alkalmazhatók, és számos további iskolai és csoportszintű programhoz adnak ötleteket. „A sorozat **legfőbb pedagógiai célja az, hogy felhívva a közönség figyelmét a lakókörnyezetnek a mindennapok rohanásában elveszni látszó értékeire, és megismertetve azok érdekességeit, történetét, a gyerekek felelősebb városlakóvá váljanak, és megértsék az ember és környezete kapcsolatának összefüggéseit. A kiadvány használata közösségi eseménnyé teszi a városi sétát. Családon belül növeli az összetartást, lojalitást. Iskolai csoportoknál a szövegértés mellett fejleszti a kooperációs gondolkodást, hiszen a közös tervezés, az együttműködés, a kommunikáció lehetőségét teremti meg a gyerekek között. Használatával a városi tájékozódás, a térkép olvasásának ismerete, és nem utolsósorban a vizuális nyelv értő befogadásának képessége is fejlődik. Összességében a kiadvány a múzeumpedagógiai alapvető célját tűzi maga elé: az élménycentrikus ismeretszerzéssel való tanítás és személyiségfejlesztés feladatát.” (Garami Gréta, a Deák17 Galéria SZMSZ szerinti igazgatóhelyettese) Érdeemes ellátogatni a Galériába, ahol a sorozat korábbi kiadványai, a Városi Titkos Füzet (2015), a Városi Zöld Füzet (2017) és a Városi Sport Füzet (2019) személyesen átvehetők, ill. a galéria honlapjáról digitálisan is letölthetők.**

A három program csupán csak íze-lítő a nyári szünetre kínált programok közül, a válogatás során szempont volt az eltérő hosszúság, pedagógiai és módszertani cél, a művészeti nevelés eltérő eszközkészletét és megközelítését

3. kép: Részlet a Városi Dekor Füzetből

alkalmazott programszerkezet. Legyen szó 2 órás vagy éppen egyhetes nyári táborról a szünidő alatt értékes programok várják a gyerekeket a Fővárosban.

Köszönjük Soós Dórának a Piros kakaó csoport alapítójának; Elek Ágnesnek, Nagy Anikónak és Bán Andrásnak a Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum múzeumpedagógusainak és Garami Grétának a Deák17 Gyermekek és Ifjúsági Galéria igazgató SZMSZ szerinti helyettesének válaszait, információit a programokról.

Ha nyár, akkor tábor(oztatás)!

Egy múzeumpedagógus gondolatai a vakációról

Székely Ágnes, MTM Mátra Múzeuma, Gyöngyös

Absztrakt

Kedves Olvasó! Neked mi jut eszedbe a nyárról? Ha az első gondolatod az, hogy „hurrá nincs sulii!”, akkor lefogadom, hogy még kis-korú vagy! A gyerekekbe belenevelődik, hogy a nyár a szabadság, a vidámság, az önfeledt kacagás és a szórakozás évszaka. És ez így is van rendjén. Elég, ha szülőknek fáj a fejük, hogy milyen tartalommal töltsék meg ezt, a végtelennek tűnő tíz hetet. Bár a nagyszülők szívesen vigyáznak az unokákra, azért nem egész nyáron át, és lássuk be a gyerekek is egy idő után keresik a velük egykorúak társaságát. Tehát, irány egy nyári tábor! (1. kép) De mi alapján választanak vajon a szülők? Ideális esetben elsősorban a gyermek érdeklődése lesz a meghatározó, és csak utána következik a tábor időpontja és az ára. A legtöbben már február végén, márciusban elkezdik felmérni a terepet (ellenőriztem a telefonomban, nálunk az első feliratkozás március 3-án volt). Nézzük meg, milyen lehetőségek vannak ma Magyarországon egy vidéki kisvárosban, történetesen Gyöngyösön!

1. kép

2. kép

Ó, mondd, Te mit választanál?

A paletta szerencsére, igen széles: vannak napközis jellegű iskolai- és önkormányzati táborok (az egyszerű „gyerekmegőrzőtől” kezdve a színvonalas, változatos programokat kínálóig), sporttáborok (kézilabda, labdarúgás, boks, birkózás, úszás, bújárkodás, lovaglás), tánc-táborok (klasszikus balett, moderntánc), angol nyelvi-, matematika-, számítástechnikai-, állatkerti-, versmondó-, dráma-, kézműves-, kosárfonó-, alkotó-, önismereti- és persze a múzeumi tábor. (Ha valamelyik helyi programot kifejejtettem volna, akkor ezúton is elnézést kérek!) Amilyen színes a kínálat, olyan változatosak az árak is. A pályázatok útján megvalósuló, általában iskolai táborok legtöbbször ingyenesek, vagy csak az étkezési díjat térítetik meg, a bentlakásos táborokért megközelítőleg 50 000 Ft-ot kell fizetni. Mi, a Mátra

Múzeumban a két véglet közé „lőtük be” az árainkat: az ötnapos tábor 25 000 Ft-ba került, a testvérkedvezmény pedig 2000 Ft volt. Ha ilyen sok lehetőség adott, miért pont a múzeumra esik a választás? Ki akar önként egy múzeumban táborozni? Szerencsére nagyon sok helyi és nem helyi gyerek, ez utóbbiak, azok, akik a nagyszülőknél töltik a nyarat. (Megfordultak már nálunk az Amerikai Egyesült Államokból, Németországból, Olaszországból, Szlovákiából illetve az ország minden tájáról.) A gyöngyösi és a környékbeli gyerekek óvodás koruktól rendszeresen részt vesznek múzeumpedagógiai foglalkozásokon, múzeumi programokon (ezek egy részét az önkormányzat biztosítja). Ismerik és szeretik a helyet, rendszeresen visszajárnak hozzánk, rajonganak emblematikus figuráinkért, a mamutért. (2. kép)

Büszkén mondhatjuk, hogy szinte alig kell meghirdetnünk a táborokat (idén, a pandémia miatt, sokáig csak feltételes módban adhattuk meg az időpontokat), mégis nagyon hamar kitehetjük a megtelt táblát. A gyöngyösi Mátra Múzeumban 2007-ben kezdődött a nyári táboroztatás. Akkor még csak próbaképpen egy turnust indítottunk, reggel nyolctól délután négyig, hétfőtől-péntekig. Bár egy évet ki kellett hagynunk, így is hamar híre ment a kisvárosban a színvonalas nyári időtöltésnek, 2009-ben már három csapat töltött egy-egy tartalmas hetet a kastély falai között. 2010-től kezdve pedig négy héten keresztül vártuk a gyerekeket, akkor már az újonnan megnyílt, az Év kiállítása díjjal büszkélkedhető Természettudományi Pavilonban. Átlagosan húszfős volt egy csoport, ami a megnövekedett igények miatt az évek során szép lassan huszonötöre bővült (ekkor a múzeumi oktatóterem befogadóképessége). A múzeumunk természettudományi profilú és ez természetesen a programokban is tükröződik. Az évek során a tematika mindig változik, de van két állandó programelemünk. Az egyik az ásványgyűjtés, főként környékbeli külszíni bányákban, a másik egy kirándulás. Kezdetekben más múzeumokba illetve a jászberényi állatkertbe tettünk látogatást, de az utóbbi években gazdasági okokból (a buszos kirándulások rendkívül költségesek) áttértünk a túrázásra a Mátrába, igazából ez jobban is illeszkedik hozzánk. A programok összeállításánál mindig több tényezőt veszünk figyelembe. A múzeum a nemformális oktatás színtere, így a tudás megszerzése, a képességek fejlesztése kötetlen formában, élményeken keresztül valósul meg, hiszen egyszerre vagyunk oktatási- és információszerző hely, ugyanakkor a szabadidő eltöltésére és szórakozásra (szórakoztatásra) is alkalmas terep. Míg a kiállítóterekben „a múzeum nem azért van, hogy megfogjuk, hanem, hogy felfogjuk a dolgokat”-elv érvényesül, addig az oktatóteremben, a múzeumkertben, a kiránduláson

3. kép

és az ásványgyűjtésen Konfuciusz mottóját követjük: „Mondd el és elfelejtem, mutasd meg és megjegyzem, engedd, hogy csináljam, és megértem.” A két látszólagosan ellentétes elv együttes alkalmazása a gyakorlatban kiválóan működik és alkalmas észrevétlen tanulásra, érzékenyítésre (akár autizmus spektrumzavaros gyermekeknél is, akik szintén megfordultak nálunk nem egyszer a táborokban is). A tematika kialakításánál évről-évre ügyelünk arra, hogy a „feszesebb”, tudományosabb foglalkozásokat kézműveskedés, kinti programok vagy aktív keresőjáték váltsa. A múzeumunk nagyon szerencsés, hiszen a két épületét egy kéthektáros zárt park öleli körül, mely mindig hangos a madárcsicsergéstől, kiváló színtere a kikapcsolódásnak, focizásnak, bújócskának, játszótérzésnek. A kerti tónál teknősöket (3. kép), halakat, békákat, rovarokat lehet tanulmányozni, a mediterrán gyíknapozón rendszeresen találkozhatunk hüllőkkel, sőt tavaly óta egy mókus család tagjai is fel-felbukkannak nálunk. Nem csoda, hogy a foglalkozások közötti szabadidőt a gyerekek nem kutyüzéssel töltik, hanem játékkal, kinn a friss levegőn. Egy természettudományi múzeumban nagy hangsúlyt kap a környezet-és természetvédelem.

Sajnos, idén a világvárvány sorra ellehetetlenítette a tavaszi *Zöld jeles napok* megtartását! Sebaj! A nyári táborokban többszörösen bepótoltuk mind az ötöt. A pandémia miatt már tavaly is két párhuzamos csoportot indítottunk hetente, a két épületben elkülönítve, és bár kevesebb, tizenhat-tizenhat fővel működtünk, de gyakorlatilag megnöveltük a létszámot, az eredeti huszonöt helyett harminckettő lett a maximum. (A tizenhatos létszám tulajdonképpen az oktatóterem elrendezéséből adódott: négy darab négyfős asztalt jelent, így mindenkinek van párja illetve saját csapata.) A csoportokat korosztályok szerint próbáltuk kialakítani (alsó- és felső tagozatosok, persze nem mindig tudtuk élesen szétválasztani a korcsoportokat, hiszen a testvérpárok általában együtt szeretnek lenni), illetve indítottunk „szakmai” táborokat is (egyfajta kistudós képzőt, kimondottan felső tagozatosoknak), de tapasztalataink szerint a kisebbeknél, értelemszerűen nagyobb a táboroztatási igény a szülők részéről, az alsós turnusok hamarabb beteltek, a várólistán is inkább kisiskolások voltak. Bár látszólag nagy a különbség a két korosztály között a táborgerincét adó váz megegyezett, a napok sorrendjében volt igazából

eltérés. Mivel kevesen vagyunk legtöbbször mi, múzeumpedagógusok ingáztunk egy-egy turnus csoportjai között, de minden csapatnak volt egy állandó vezetője illetve kettő vagy három Iskolai Közösségi Szolgálatot (IKSZ) teljesítő kísérője. Tekintsük át, mi is történt a Mátra Múzeum nyári táboraiban!

Hétfő

A Zöld jeles napok sorát a *Beporzók napja* nyitja (március 10.). Ez az egyik legfiatalabb természetvédelmi ünnepünk, 2019 óta tartjuk. Ez nem egyfajta „méhek napja”, hiszen nemcsak rájuk koncentrálunk, hanem más beporzó szervezetekre is, Magyarországon főleg rovarokra. Természetesen nem vágunk bele egyből a tudományba, hétfő lévén először bemutatkoztunk, megismerkedtünk. Névtáblát vagy kitűzőt készítettünk, ezzel is megkönnyítve egymás megszólítását (persze sok visszatérő táborozót régi kedves ismerősként köszöntöttünk, de minden csoportban akadtak új arcok is). A múzeumkert bebarangolásával hangolódunk rá a napra. Virágzó növényeket, a parkban élő a zsongó-bongó vadméheket és egyéb rovarokat figyeltünk meg, végül pedig a darázsgaráznál zártuk a sétát (ez tulajdonképpen magányos méhek szállása, csak sem a méhhotel, sem

4. kép

a méhgarázs kifejezés nem találó rá). A látottakat (hallottakat) kiegészítettük egy előadással (A méhek és egyéb beporzók címmel), melyből kiderült, többek között az, hogy mindennapi ételünk közül mennyi

mindent köszönhetünk hatlábú barátainknak: hártáásszárnyúaknak, lepkéknek, bogaraknak. Sőt! Gondoltuk volna, hogy a csodálatos csokoládéért egy szúnyogfajnak hálálkodhatnánk? A tízórait és a rövid szünetet követően a gyerekek egy, a méhek teljes átalakulását ábrázoló forgót fabrikáltak (4. kép). A kézműves foglalkozás remek kiegészítője a játékos tanulásnak, hiszen különböző technikák alkalmazásával a házi méh jellegzetességeit magukban rögzítették a gyerekek (például a sárga testre barna csíkokat színezték, négy darab szárnyat ragasztottak fel, a fejre csáp és stilizált szemek kerültek). A méhecske teste pedig a teljes átalakulásos fejlődés négy stádiumát rejtette (pete-lárva-báb és a kifejlett rovar). Az ebédet és a kinti szabadprogramot délután egy kis agytorna követte illetve játékos csapatfeladatok a kertben, például pollengyűjtés, ügyességi labdajátékok, kötélhúzás.

5. kép

Kedd

A második, tavaszi Zöld jeles nap a *Víz világnapja* (március 22.), így keddenként folyékony kincsünké volt a főszerep. Először megtudhattuk, hogyan kerül a víz a csapba, majd víztakarékossági tippeket osztottunk meg egymással. A tízórai után egyszerű (vagy egyszerűnek tűnő) vizes kísérletekkel szórakoztattuk a gyerekeket. Ezek egy része otthon is megismételhető volt, pozitív visszajelzéseket is kaptunk: „Apával is megcsináltuk a rakétát!” vagy „Otthon is sikerült a bűvésztűnkkel!” A kísérletek kiválasztásánál fontos szempont volt, hogy a kivitelezések során hétköznapi, a háztartásokban fellelhető anyagokat használjunk fel. Kiindulási alap legtöbbször maga a folyékony víz, vagy szilárd formája, a jég volt. A látványt fokozta a különböző színű ételfestékek használata (5. kép). A kísérleteket néha megfűszereztük némi borssal (a felületi feszültség demonstrálására) vagy mosogatószerrel (felületi feszültség megszüntetésére). Úsztattunk gémkapcsokat (szintén felületi feszültség illusztrálására), illetve saját gyártású tavirozsákat (kapilláris jelenség bemutatására). Délután egy mese segítségével, a vízkörforgásával ismerkedtek meg a gyerekek. Az újonnan szerzett ismereteket ezután egy saját maguk által készített ábra segítségével foglalták össze, melyhez egy egyszerű A/4-es lapot illetve fénymásolt meghatározásokat használtunk fel. Mivel a kisebbek lassan írnak, kevesebb információt tudnak egyszerre rögzíteni, így viszont, ha később előveszik, könnyen fel tudják eleveníteni a látottakat, hallottakat. (6. kép)

Szerda

A hétközepén tartottuk meg a *Föld napját* (április 22.). Idén megszakítottuk a hagyományt, és nem ásványgyűjtésre mentünk, hanem ősmaradvány „vadászatra”. Elbuzogtunk a nógrád megyei Szúpatakra, ahol egy felhagyott külszíni bányában 15 millió éves csigákat, kagylókat, tengerisünöket és mészalagtelepeket gyűjtöttünk. Az egykori tenger lakók bőségesen

6. kép

7. kép

8. kép

hagytak maguk után kőbelek, vázlenyomatokat (7. kép). A rekkenő hőség ellenére mindenki rengeteg kincssel gazdagodott. Az élményt fokozta, hogy minden gyerek saját maga „bányászta” ki az ősmaradványokat. A kalapácsokat és a

védőszemüvegeket a múzeum biztosította. (8. kép)

Csütörtök

A következő jeles nap a *Madarak és Fák napja* (május 10.), mivel mindkét élőlény csoport szép számban képviselteti magát a

9. kép

11. kép

múzeumkertben (több mint ötvenféle madarat figyeltünk meg az évek során), természetesen egy kis kerti sétával kezdtük a napot. Miután kiosztottuk a távcsöveket és elmagyaráztuk azok használatát, végigjártuk a Madárbarát tanösvényünket. Utunk során megnéztük a különböző odú típusokat (A, B, C és D odú, veréblakótelep, kúvikodú), az etetőket és az itatókat. Megbeszéltük, hogy melyik odú melyik madár számára alkalmas, mi kerülhet az etetőbe és mikortól meddig. A madarászashoz is kell némi szerencse, ezért, hogy biztosan lássunk madarat (még ha csak kitömött formában is) közösen bejártuk a Természettudományi Pavilon háromszintes kiállítását is. A tízórai szünet után a kreatívkodásé volt a főszerep. Az újrahasznosítás jegyében Tetra Pak dobozokból és kupakokból madáretetőket készítettünk (a környezet- és a természetvédelem szerencsés találkozása). (9. kép) Az ilyen ötletek miatt is kell időben elkezdni a táborok tervezését, gondoljunk csak bele, mennyi idő alatt gyűlik össze ennyi doboz és kupak... szerencsére segítettek a muzeológus és teremőr kollégák is. Délután hazánk madaraival folytattuk az ismerkedést. A múzeum a Magyar Madártani Egyesülettől vásárolt plüsmadarak, melyek leegyszerűsített, stilizált madarak, valódi hanggal, meg kell nyomni a plüssmadarak hasát és felcsendült az énekük (10. kép).

Így nemcsak az rögzülhetett a gyerekekben, hogy melyik madár állandó vagy költöző, mit eszik, hogy néz ki, hanem hogy milyen, ha dalra fakad. A délután hátralévő részét az elmaradhatatlan nyomozójáték töltötte ki. A feladatok megoldása során jól jött a rengeteg információ mely a kertben illetve a kiállítás megtekintése közben hangzott el. A gyerekek csapatonként (asztalonként) kaptak egy-egy kulcsot, mely a múzeumi ruhatár bizonyos szekrényeit nyitotta, de azt, hogy pontosan melyiket, csak a feladatok megoldása után derült ki. A szekrényekbe rejtett jutalom pedig egy-egy madaras matrica volt.

Péntek

A tavaszi Zöld jeles napok sorát, így a múzeumi nyári tábort is, *A biológiai sokféleség nemzetközi napja = Biodiverzitás napja* (május 22.) zárta le. A sokféleséget hazánkban leginkább az erdőkben lehet tanulmányozni, hiszen ez a legösszetettebb, legváltozatosabb életközösség. Kisvonatra ültünk tehát, és irány a Mátra. Természetesen leszállás után Mátrafüreden először etünk! Éhesen nem lehet kirándulni. Miután kellőképpen feltöltöttük energiataartalékainkat elindultunk a kijelölt turistaösvényen. A kirándulásokban az a legjobb, hogy bármi érdekes lehet, amit útközben látunk. Például egy vakond teteme az útközepén számtalan kérdést vehet fel: miről tudjuk azonosítani? (jellegzetes méret, szín, ásólábak) mitől halt meg? (valószínűleg elütötte egy biciklis), mikor? (nem lehet nagyon régi, hiszen még csak a legyek fedezték fel) mi lesz a további sorsa? (megeszi egy róka, vagy megtalálják dögbogarak, hangyák és ők bontják le). Egy bogár szárnyfedője vagy egyéb „alkatrésze” is beszédes lehet. Persze legjobban annak örültünk, ha élő állatra

bukkantunk. Gyereksapatról lévén szó a nagytestű emlősök szóba se jöhetnek (előbb megéreznek/meghallanak minket, mint mi őket) így be kellett érniük rovarokkal, (11. kép), apró békákkal. Magyarország legmagasabban fekvő tavánál, a Sástónál pedig récéket, szitakötőket és halakat láthattunk (12. kép). Az élményekkel teli túra után már csak a táborzárás és a búcsú percei maradtak.

Tulajdonképpen nem is tél végén kezdjük el tervezni, szervezni a következő nyarat, hiszen amikor lezárunk tábort, megkérdezzük a gyerekeket, mi tetszett legjobban, mi tetszett legkevésbé, illetve, hogy eljönne e legközelebb is. Nekünk az a legjobb reklám, ha gyerek örömmel mesél rólunk osztálytársainak, tanárainak, családjának. Idén a hat turnus alatt rekordot döntött a táborozóink száma, 163 gyermek töltötte velünk vakációja egy részét. 2007-ben, az induláskor még csak 17 fő. Ezalatt a tizennégy év alatt sok gyermek megfordult nálunk, legnagyobb örömünkre és büszkeségünkre ez évben olyan Iskolai Közösségi Szolgáltató diákok

11. kép

is segítettek táboroztatni, akik nemrég még maguk is résztvevők voltak. Kell ennél jobb visszajelzés? Nem hinném.

A fotó dokumentációt Székely Ágnes készítette, kivétel a 2. és a 4. képet, melyek szerzői Földi Péter (MTM Mátra Múzeuma) és Filéné Danyi Szilvia (MTM Mátra Múzeuma).

12. kép

Bálványos Huba, a tanár

1. rész

Bakos Tamás, ELTE Tanító- és Óvóképző Kar

1. kép: Portré. Máté Alice fotója

Hazánk kulturális életének kevés olyan személyisége van, akinek eredményes képzőművészi alkotó tevékenységét országos hírű művészetpedagógiai munka is kíséri. Bálványos Huba (1938-2011) litográfiái, rajzai mögül egy embersorsó-kért aggódó alapvetően humánus szemléletű alkotó személyisége rajzolódik ki. Nem véletlen, hogy alkotó művészete mellett jelentős szerepet kapott életében az oktató- nevelő munka, az emberekkel történő közvetlen személyiségépítő célú foglalatosság. Bálványos Huba életműve több évtizedes tudatos művészeti nevelőmunka tükörképe. Munkássága iskolateremtőnek mondható, megalkotta (országosan is elismert formában) a vizuális nevelés tanítóképzésre érvényes, és az általános iskolai oktatásra is kiható tartalmi modelljét. Megkapó, humánus egyénisége, előadás-módjának közvetlensége, intellektusa maradandó élmény mindazok számára, akik találkozhattak vele. (1. kép)

Mikor Bálványos Hubáról gondolkodunk felmerül, hogy a művész vagy a pedagógus, esetleg a

közművelődés szakembere kerüljön vizsgálat alá. Bármely irányba is indulunk hamar rá kell ébrednünk, hogy mindezek egymástól elválaszthatatlanok, de leginkább arra, hogy a Bálványos életút divatos fogalommal élve, inkább egy nehezen megfejthető jelenség, melyet talán azért is érdemes kutatni mert holdudvarában fiatalok százai váltak Bálványos szemléletű felnőttekké, akik a mai napig mély tisztelettel beszélnek a mesterről. És bár napjainkra elhalványulni látszik személyének emléke, talán mégis van megfejthető titok, ami tanulásként szolgálhat szakmai elhivatottságot érző kezdő tanárok számára. Valamint magyarázatot találunk arra, milyen készetetések vezérelték azokat, akik évtizedekkel ezelőtt Huba utca feliratú táblát csempészték főiskolai irodája folyosójának falára.

2. kép: Bálványos Huba érettségiző portréfotója. Forrás: Máté Alice

Bálványos Huba 1938-ban született Budapesten. Édesapja posta tisztviselő volt. Tehetsége már az általános iskolában megmutatkozott. Egyik riportjában (Tudósportréban, amelyben Gerber Pál kérdéseire válaszol és amelyre gyakran kell hivatkoznom) is beszél képi „utánzó képességéről”, ami elismerést váltott ki a tanárok között. 1952-56-ig a Képzőművészeti Gimnáziumban festő szakon tanult. (2. kép)

Egyik ott készült és a gimnázium archívumában őrzött precíz akt rajzát - amellyel díjat is nyert anno - magam is láthattam, ezzel lepték meg kollégái 70. születésnapján. A gimnáziumi évekről általában keveset beszélt, az említett riport során egyedül Viski Balázs neve került szóba, aki egyszer megjegyezte, hogy „a kép az kép és nem mese” (Maros, Nagy, Nádori és Szabó Sóki, 2010). Viski képi törvényeket hangsúlyozó festészete maradéktalanul meg is felelt a velősen kifejtett szemléleteti tézisnek. Bálványos Huba grafikai képalakító módszere viszont a későbbiekben mindezek ellenére mindig elbeszélő, ahogy ő mondta „mások szerint direkt” maradt.

1956-ban felvételt nyert a Képzőművészeti Főiskolára, ahol Pap Gyula, Szőnyi István, Raszler Károly, Ék Sándor voltak a tanárai. Szőnyivel az életrajzi leírások szerint nem ápolt jó viszonyt (Krunák, 1984.), csupán egy évig járt csoportjába, mégis a tanszéki beszélgetések során gyakran beszélt róla. Különösen a mesternél tett zebegényi látogatást elevenítette fel olykor, említve Szőnyi mogorva, szűkszavú egyéniségét: „Amikor megérkeztünk kihajolt az ablakon

és csak annyit mondott: Hát meggyűttek. De bent már minden meg volt terítve”. Bálványos utolsó önálló kiállításán Zebegényben, a Szőnyi múzeumban kiállított egy még feladatként Szőnyinél festett képet, amelyet a mester halála miatt már nem tudott megmutatni neki. „Befejezve már nem tudtam megmutatni, de most elhoztam, hogy nézze meg...”- írta a kép alá. (Tisztelet a mesternek. Bálványos Huba kiállítása 2011.) Visszakanyarodva a főiskolai évekhez, Huba saját bevallása szerint nem igazán volt tudatában annak, hogy az első években milyen irányba indul el művészi pályája. Egy modellrajzi feladatnál, gitáros modelltől, hölgyről készült munkájára pillantva érezte először, hogy a kép „megszólal”. (Maros, Nagy, Nádori és Szabó Sóki, 2010). Ez lehetett az a pillanat, amikor a vizuális absztrakció kifejező lehetőségével találkozott saját modellrajzi alkotásán. Vagyis, hogy az ábrázolás kifejezést is szolgálhat. Vagy, ahogy Krunák Emese írja „egy beszélgetés során valaki megjegyezte, hogy a kifejezés a lényeg”. (Krunák, 1984. 6. o). Meglehet ez éppen Papp Gyulával történő eszmecsere során hangzott el. E kettőség különös dialektikája - mint ábrázolás és kifejezés - ami a képalkotás célját is jelenti, végig kíséri tanári tevékenységét,

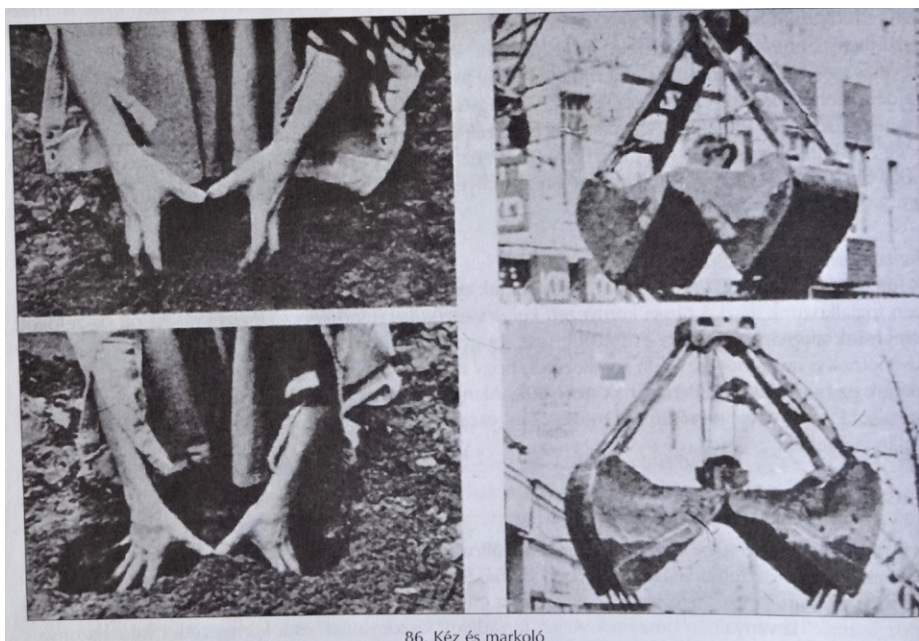

3. kép: Művésztelepen. Csongrád, 1960. Forrás: MTI

vizuális nevelői szemléletét is. Jól emlékszem, hogy a szálkai művésztelepen már hallgatóinak egy diavetítés után, a szabadban történő festői munkát indítva így zárta mondandóját: „Menjenek, fessenek fákat, de kifejező fák legyenek!”

Alapvetően Bálványos Huba realiztikus vizuális művészeti szemlélete nem meglepő az 50-es évek művészeti irányvonalát tekintve. Mindezt a kifejezés szolgálatába

állítani úgy lehet, ha az ember-lényegiséget társadalmi viszonylataiban mutatjuk meg. Vagyis nagy szavakkal élve az igazságot keressük az emberben. A társadalmi jelenségekbe ágyazott emberi sorokra Bálványos Huba pedig mindig érzékenyen reagált. Életrajzokban, kritikákban sokszor tárgyalt, hogy ezt az ember-lényegiségből adódó élményt a munkásság körében kereste, valószínűleg másképp, mint sok kortársa. (3. kép)

86. Kéz és markoló

4. kép: Bálványos Huba. Esztétikai művészeti nevelés című tankönyvének egy képe.

Először főiskolai feladatként Csepelen rajzoltak a dolgozók között, később 1975-ben beköltözött egy munkásszállásra, mert látni akarta „hogy igazán mi van ott”. (Maros, Nagy, Nádori és Szabó Sóki, 2010). Mindezt talán azért is kell említeni, mert a kor képi munkástémái gyakran az ideológiai elvárásoknak való görcsös megfelelések, amelyek olykor formalizmusba torkoltak. „Az élet fő kérdései ott dőlnek el, ahol termelik”. (Krunák, 1987.). A fizikai munkában látott tisztán felismerhető ember-lényegiség példája, mint esztétikum bukkan fel újra tankönyvében is, mint képi analógia a markológép és emberi karok mozdulatának párhuzamában. Valamint szemléletes példaként a művészet ergonómiajáról írt

sorok között találkozhatunk hasonló példázattal: „Mitől a derű az asztalosmester arcán, amikor fény felé tartva végigsíklátja tekintetét a frissen gyalult fenyődeszkán?” mert ő saját keze munkájának eredményét szemlélve, – képességei szemmel látható bizonyítékában – énjét élvezheti, de egyben emberi mivoltát is, mert mindezt nem most, és nem ő találta ki. Vele és általa az emberiség gyalulta a deszkát. (Bálványos, 2003, 18. o) Az egyén kollektív létét példázza. Mert csak a közösségben tudja megfürdetni arcát. Mint, ahogy kedvelt költője József Attila is írja: „Hiába fűröszöd önmagadban, Csak másban moshatód meg arcodat.” Munkás ábrázolásaiban tehát nem a társadalmi osztály apoteózisa válsul meg, hanem sorsokat mutat be. Vagy ennek burkában bírálatot mond, véleményformálásra aktivizál. (4. kép)

A főiskolai évek alatt érte az első olyan pedagógiai vonatkozású élmény is, amelyre úgy emlékszük vissza, hogy későbbi tanári attitűdjére is hatással volt. Krocsák Emil professzor ábrázoló geometria tanár nevét kell itt megemlíteni, aki toleráns magatartásával segítette Huba népköztársasági ösztöndíját. Ugyancsak ő volt, aki állást kínált a tanszéken számára. Bálványos Huba 1962-től tanított fél állásban ábrázoló geometriát a Képzőművészeti főiskolán, mint adjunktus (Maros, Nagy, Nádori és Szabó

5. kép: Bálványos Huba 1971-ben. Forrás: Máté Alice gyűjteménye

Sóki, 2010). Talán meglepő, hogy egy képzőművészeti alkotó személyiségben miképpen találkozhatott az ábrázoló geometria egzaktusa az emberi lényegét kutató gyakran lírai hangvételű művészi kifejezéssel. De ha későbbi írásos munkáinak, tankönyveinek nyelvezetére, elvont logikájára, mondatainak csavarjaira gondolunk, akkor nyilvánvalóvá válik, hogy ez az absztrakt

gondolkodás rokonítható a síkok és terek sokirányú transzpozíciójával, és találkozásával. Ebben az időszakban 1969 és 1971 között Derkovits-ösztöndíjas is volt.

Nem lehet kitérni annak az eseménynek a bemutatása alól sem, amely főiskolai tanári tevékenységének véget vetett. Annál is inkább mert többször is hallottam

6. kép: Bálványos Huba (1970). Versenyzők. Litográfia. Forrás: Máté Alice

7. kép: Bálványos Huba (1973). Csodaszarvas. Litográfia. Forrás: Máté Alice

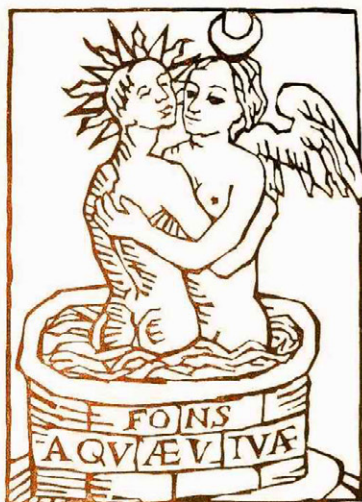
említeni, olykor kollégák közötti beszélgetés során is előkerült. Az említendő eseményeket sosem titkolta, valamint kissé alátámasztja azt, ami saját művészetének élményvilágáról is mond: „*Sűrűn értek olyan élmények, amelyekért nem tapsoltam*” (Maros, Nagy, Nádori és Szabó Sóki, 2010). Huba a főiskolán KISZ vezető tanár volt, és a hallgatói KISZ szervezettel együttműködve tartalmaz fórumokat szervezett külső előadók bevonásával. Művészetközvetítő, szervező tevékenysége is itt kezdett kibontakozni. 1971-ben a BM felől bejelentés érkezett, hogy az Epres kertben maoista öszeesküvés szervezkedik. A konkrétan megnevezett hallgatókat a szakmai értékelés során kibuktatták. A felháborodott hallgatók élére állva Bálványos levelet írt Pozsgay Imrénnek, Aczél Györgynek. Ezek után, rövid idő múlva távoznia kellett a tanszékről. Az indokok között a tanszék átszervezése szerepelt. A néhány évvel később kapott Munkácsy díjat megbékélő gesztusnak vélte a rendszer vezetői felől. (5. kép)

1972-ben elhagyta a főiskolát és szabadúszóként kezdett dolgozni. Talán itt érdemes közbevetőleg néhány szót ejteni egyébként igen jelentős művészi munkájáról is. Bár ez az írásos mű elsősorban Bálványos Huba tanári munkásságát hivatott bemutatni, mégsem lehet el művészi szemlélete mellett, annál is inkább mivel élete, művészete és tanári léte szorosan összeforr. *Bálványos Huba egyszemélyben grafikus, közéleti személy és tanár* (Krunák, 1984).

„*A világon való javítás egy formája a rajzolás*” (Maros, Nagy, Nádori és Szabó Sóki, 2010) vallotta, és ha élményeinek ábrázolására hivatkozva tekintünk munkáira, akkor úgy tűnik, bőven van mit javítani ezen a világon. „*A művészet belső készítés. Rendszerint akkor az tiltakozás.*” (Maros, Nagy, Nádori és Szabó Sóki, 2010). Mint, ahogy előadásain is gyakran hangsúlyozta, a műalkotások témája zömében bírálat, negatív emberi, társadalmi vonások bemutatása, és kevés

„*Látva a rajzot a néma papíron fejtem a rajzolatok fonalát, sorsom a jel noha fáj, ide írom jön feketén a fehérreken át.*”
(Kis Pál István)

8. kép Kiállítás meghívó. Forrás: Máté Alice

a kellemesség érzetet keltő kép, amely könnyen értelmét is veszíti. A műalkotás feladata az aktivizálás és állásfoglalásra készítés. Ezért is szerepeltek hallgatóknak vetített képi anyagában gyakran emberi, társadalmi szituációkat feszegető, megrendítő képek. Elegendő, ha napjainkban valaki végig lapozza esztétika könyvét amelyben Kollwitz, Daumier, Derkovits, Grosz, képei alkotják az eszme-futtatás tengelyét. Ezért is lett grafikus, mert mesélőnek, elbeszélőnek érezte a műfajt, ezen belül a litográfiát,

Meghívó

A Klauzál Ház munkatársai tisztelettel meghívják Önt, családját, barátait és ismerőseit a Klauzál Ház Vén Emil Galériájába, (1222 Budapest, Nagytétényi út 31-33.)

2013. május 24-én, pénteken, 18 órára

Bálványos Huba,

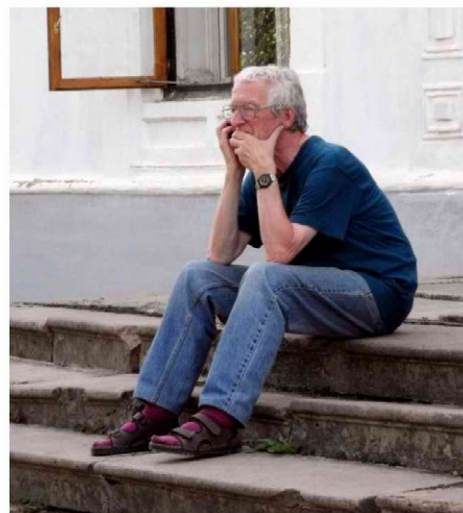
Munkácsy-díjas
grafikusművész emlékkiállításának
ünnepélyes megnyitójára

Köszöntőt mond:
Szabolcs Attila,
Budafok-Tétény polgármestere

Megnyitja:
Bereczky Loránd,
művészettörténész

Visszaemlékezők:
Marton Janka, Kisberez Judit, Fábíán Katalin
volt tanítványok

Közreműködnek:
Géczi Csilla – ének, Nagy Judit – fuvolaművész,
Ernst András – zongoraművész,
Simkó-Várnagy Mihály – csellóművész,
Holánszki Áron – versmondó

MEGKÖZELÍTHETŐ:

A Móricz Zsigmond körtérről a 33, 33E buszokkal,
a Kosztolányi Dezső térről a 114, 213, 214, 150-es buszokkal,
a csepeli Szent Imre térről a 138-as busszal,
a Jókai Mór utcai megállóig.

A tárlat június 16-ig tekinthető meg.

amely irányítható, véletleneket kizáró technika. „*A művészeti alkotásnak a személyi tisztessége azon múlik, amit én elfogadok*” (Maros, Nagy, Nádori és Szabó Sóki, 2010). Vagyis a véletlenszerűség, az anyag önálló játéka nem kaphatott helyet a képi kifejezésben munkáin. (6-7. kép)

Ha honlapjára látogatunk és az 1960-as 70-es litográfiáit nézzük napjainkra is igaz (vagy egyetemesnek is mondható) társadalmi visszasságok képi megfogalmazásával szembesülünk, a realizmus

eszközeivel, de olykor szürreális helyzetekben montázsos képi kapcsolatok formájában. Képelemzésekbe itt most nem bocsátkozunk, de a címek önmagukért beszélnek, mint *vetélkedő*, *vadászlakoma*, *iroda* vagy a több kritikában is emlegetett *csodaszarvas*. Ez idő tájt több díjat is kapott kiállításokon (Firenzei Nemzetközi Grafikai Biennálé, salgótarjáni és miskolci téli és tavaszi tárlatok). 1979-ben Munkácsy díjban részesült. (8. kép)

Bár a munkahelyi kötöttségek nélküli helyzet is biztosította számára a megélhetést, művészetközvetítő szerepe a közművelődésben mindvégig megmaradt. Művészeti ismereteket terjeszt (úgy is, mint TIT tag). Vitavezetés, ankét, zsűrizés, előadások, szaktanácsadás, kiállítás megnyitók sokasága klubokban, művelődési házakban, szakkörökben, nyári táborokban. Előzménye és tapasztalatai a főiskolai vita fórumok vezetésében kevesedő.

1972-77-ig a Budapest XII. kerületi Jókai Klub szakkörének vezetője. Itt rendszeresen, négy alkalommal vezet nyári művésztelepet is és szervez hat kiállítást tanítványainak. A Budapesti Művelődési Központban is Fiók László festőművésszel (volt tanítványával) hosszú ideig szakkört vezet. Közművelődésben betöltött szerepéhez kapcsolódó színhelyeket, eseményeket számissága miatt szinte felsorolni sem lehet. Ez a tevékenysége végig kíséri életét. Előadásainak népszerűsége köztudott volt. (9. kép)

Sikere bizonyára közvetlen előadói stílusából, érzékenységből eredt. Emberközelivé hozta a tárgyalt műalkotásokat, aktualizálta a látvány kifejezését és érzelmi mozzanatokot szőtt előadásaiba. Feszülten figyelte, nagyra értékelte és reflektálta közönségének megnyilvánulásait. Sikeresen vonta be a jelenlévőket képelemző vitákba. A képek sora mellett az irodalmi példákat is kedvtelve használta, mint analógiákat. Moliere, József Attila, Exupery soraival igyekezte

9. kép Bálványos Huba előadást tart Salgótarjában

színesíteni, érzelmileg dúsítani, hevíteni olykor filozofikus fejtegetéseit.

Élmény volt hallgatni előadásait, vagy személyes kapcsolatba kerülni vele. Meglehetősen ösztönösen is inspirálni akart személyiségének élményképességével, hogy környezete ebben az élményhelyzetben saját belső értékeire találjon, ismerjen. Önmagunkra találjunk, hogy otthonosabbá váljunk önmagunk számára. Ez volt a másik gyakori fogalom, amely írásaiban, mondataiban felbukkant. Az otthonosság élménye... a világ, amelyben otthon érezzük magunkat. Tudta, hogy minden humán értéket magáénak valló társadalomnak szenzibilis, sokrétűen gondolkodó és talán elsősorban érző egyedekre van szüksége. A sokrétűen művelt, humán értékekre fogékony személyiség esztétikai élményhelyzetek révén formálódik, vagyis a műalkotás Bálványos Huba számára olyan mediális közeg volt, amely a személyiségformálás eszközeként és nem céljaként jelent meg óráin, előadásain. (10. kép)

Kedvelt technikai módszere volt a párhuzamos vetítés (a két vetítógép ma is a tanszék féltve őrzött relikuma), tudva, hogy az

10. kép: Portré Bálványos Hubáról. Fejér László szakköri rajza a Diana utcai rajzkörben. Forrás: Máté Alice

összehasonlítások révén könnyebben feltárható a képi üzenet. Az amatőr képzőművészet támogatójaként sok alkotó kedvű szakköri tag munkáját irányította, látta el őket tanácsaival. Úgy tűnt, hogy a személyes kifejezés képi lehetőségét látta mindenkinél, ezt erősítette, és távol állt tőle az akadémikus képalkotási tudás iskolás erősítése. (Elég, ha az elérhető video felvételei közül megtekintjük a modellt

utáni portrérajzolás oktatásának pillanatait.) Gyakran találkozott az idősebb generáció amatőr rajzoló, festő megnyilvánulásaival. (11. kép)

Mindezeket jóindulattal és a meglévő kifejezési formákra figyelve fejlesztette, vagy formált véleményét. E sorok írója emlékszik egy mosolygató jelentre, mikor egy idős hölgy egy előadás után a tanár úrhoz lépett. Nyitott tenyerén kavicsokat mutatott, melyek festéssel, rajzzal arcokká voltak alakítva. Ahogy mondta ilyeneket készít és mindenkinek személyre szólóan szokott ajándékozni rá jellemző kavicsarcot. De ez nem olyan, mint a festészet, szeretne igazi művész lenni. Huba egészen komoly arccal fordult felé: *Hiszen te már művész vagy, senki a világon nem csinál ehhez hasonlót. Ezt kell továbbfejlesztened.* Vallotta, hogy az egyéni képi kifejezés és képolvasás lehetőségével természetes módon élhetne mindenki, mert csak így tud mások képi üzeneteivel, kifejezéseivel szemben is elfogadó lenni.

„Feladatunk az, hogy tudatosítsuk és egyidejűleg honoráljuk a különböző értékeket, az értékes egyéni vonásokat, kiben-kiben azt, ami sajátja, hogy adottságai vonalában, azokat vállalva bontakozzék önállósága. Ne készítsük olyan igazodásra, ami elfojtja személyiségvonásait” (Bálványos, 1998. 124. o).

1977-ben Donáth Péter invitálására oktatói állást vállalt a Budai Tanítóképző Főiskola Művészeti Nevelési Tanszékén, ezzel kezdetét veszi életének egyik legjelentősebb és talán legtermékenyebb időszakára.

Hivatkozások

Bálványos Huba honlapja <https://balvanyoshuba.hu/?kategoria=fooldal&oldal=fooldal>
Utolsó letöltés: 2021.02.26.

Bálványos Huba (1998): *Vizuális megismerés, vizuális kommunikáció.* Budapest: Balassi Kiadó, ISBN 963 506 172 2

11. kép: Fiók László és Bálványos Huba felnőtt szakköri munkákat értékeli 2005 körül.
Forrás: Máté Alice

Bálványos Huba (2003). *Esztétikai-művészeti ismeretek, esztétikai-művészeti nevelés.* Budapest: Balassi Kiadó, ISBN 963 506 533 7

Krunák Emese (1984). *Bálványos Huba.* Budapest: Képzőművészeti Alap Kiadó, ISBN: 963 336 344 6

Maros Gábor, Nagy Ernő, Nádori Eszter, Szabó Sóki László (2010). *Tudósportrék: Bálványos Huba.* <https://www.youtube.com/watch?v=-KyvegqVclvI>

Utolsó letöltés: 2021.02.26

„Arány, irány, tónus!”

Egy kinetikus szobrászművész a közoktatásban

Hangyel Orsolya, Dargay Lajos Művészeti Alapítvány

Absztrakt

A múlt század második felére a közoktatásban történő vizuális művészeti nevelés eltávolodott mind a kortárs művészettől, mind pedig a művészképzéstől. Komoly legitimációs feladatokkal és tanárképzési nehézségekkel küzdött a szakma. Éppen ezért izgalmas megismerni egy olyan haladó szellemű kortárs művész elképzeléseit a vizuális nevelésről, aki az 1960-as, 70-es és 80-as években, illetve életének igen aktív alkotói szakaszában választotta a pedagógus pályát, és vállalt el rajztanári feladatot vidéki általános és középiskolákban. Dargay Lajos (1942-2018) elsősorban szobrászművészként és a kalocsai Schöffner Múzeum igazgatójaként ismert, azonban az 1970-es évek közepétől 1983-ig egri középiskolákban is tanított. Ebben az időben hangzott el egy nevelési értekezleten oktatói programjának, és egyben a vizuális-képzőművészeti-esztétikai nevelés céljainak rövid vázolója. Arra a kérdésre fogalmazott meg választ, hogy a „rajztanítás vajon szerves része-e az integráns emberi személyiségnek, szükséges tartozéka-e a korszerű irányított és szervezett társadalomnak, társadalmi tevékenységnek”. Elképzelései igen haladó módon már ekkor *a vizuális szakember kommunikációs eszméihez* illeszkednek. (Kárpáti A. 1993. 19.) Jelen tanulmány célja, hogy az említett előadás alapján bemutassa Dargay művészeti és pedagógiai elképzelései közti kapcsolódási pontokat.

Téridő ugrás

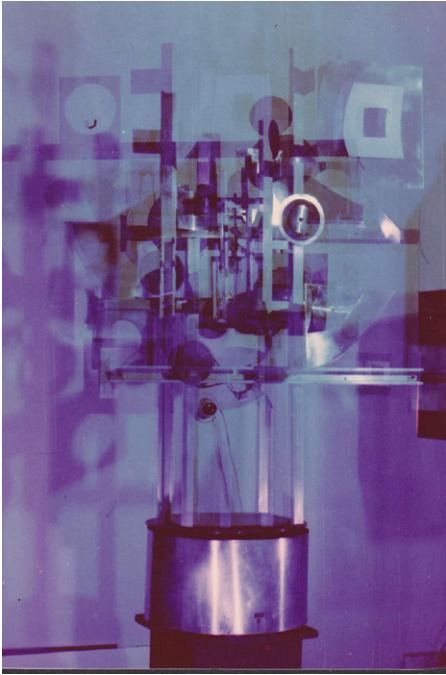
Dargay az 1960-as években Vilt Tibor és Schaár Erzsébet képzőművészek tanítványa volt, illetve rövid ideig az Iparművészeti Főiskolán is

1. kép: Dargay Lajos 1970 körül. Fotó: Dargay Lajos Archívum

tanult. Az egri Tanárképző Főiskolán szerzett rajztanári diplomát 1972-ben. A pedagógiai képzéssel párhuzamos külföldi tanulmányútjai során bontakozott ki művészete. Nyaranként Franciaországban Dallos Miklós szobrászművész szabadiskolájában tevékenykedett, kapcsolatba került Nicolas Schöfferral, hallgatta előadásait, illetve műtermében dolgozott tanítványként, később pedig munkatársaként. Megismerkedett továbbá még Konok Tamással, Csernus Tiborral, valamint Art Brennerrel is, aki Moholy-Nagy László tanítványaként a Chicagóban tanító és működő művész elképzeléseit, alkotásait követtette számára. (Romsics I. 2021., Wehner T. szócikke, illetve szóbeli közlések alapján) Külföldi tartózkodása során a megismert nemzetközi művészet hatására alkotásaiban jelentős változás ment végbe. Az 1970-es évek első felében fokozatosan áttért nyitott, térdinamikus,

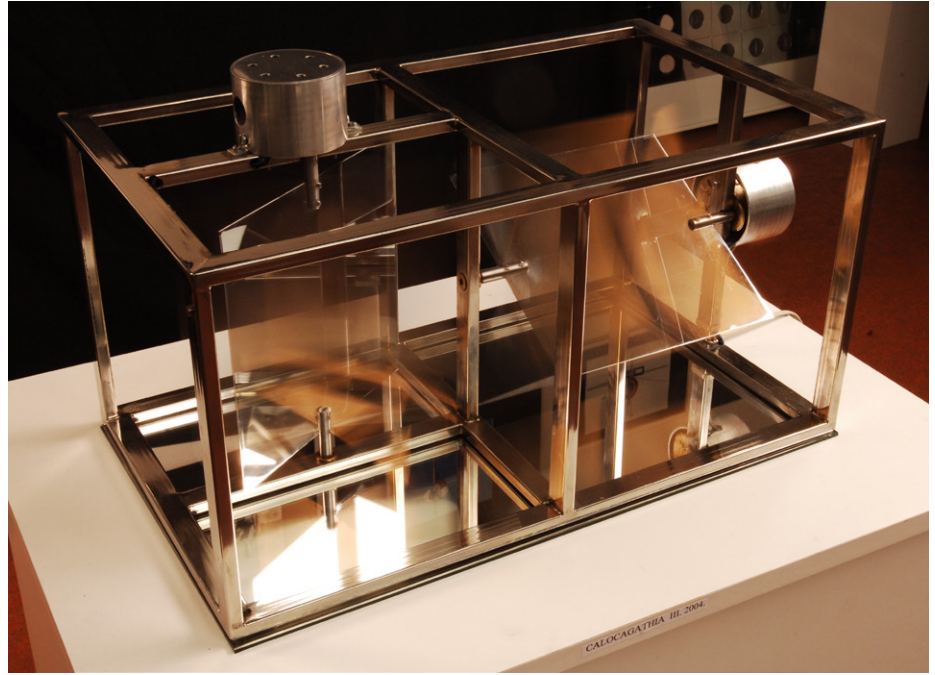
majd a mozgó plasztikára, ahol a konstrukciók magukba olvasztották a teret és az időt, a fényt és a mozgást, elanyagtalánítva a szobrot. A kezdeti bizonytalanság után határozottan felvállalta, és minden nehézség ellenére tudatosan folytatni kívánta a konstruktivista irányvonalat, valamint a kinetizmust, a luminokinetikát (Paksi E. L. 2018-19., Paksi E. L. 2020.) illetve a kibernetikát. (Dargay L. 1971., Dargay L. 1971/II., Dargay L. 1974.) Olyan műveket képzelt el, melyek az élet organikus részeként áthidalják a művészet és a társadalom közti szakadékot, mindazonáltal nem vesztik el tárgyi kvalitásukat, anyagi és kompozicionális minőségüket sem. Konstrukcióival kísérletet tett a szobrászat megújítására, természettudományos meglapozására, felélesztve a hazánkban töredékesen jelenlévő avantgárd térszemléletet.¹ Dinamikus térértelmezését elvont, tiszta szobrászattal, igényes

2. kép: Fénymodulátor I. 1970. Fotó: Dargay Lajos Archívum

anyagmegmunkálással, kifinomult szépséggel kívánta ötvözni. A *Fénymodulátor I.* (1970., 2. kép.) nyugalmi állapotában is térdinamikus alkotás volt, alumínium vázára geometriai idomok, négyzetek, körök és azok negatívjai kapcsolódtak. A vázszerkezet adta a homlokzatok tagozódási rendszerét, amin belül forgó mozgást végző elemek voltak az idomok. A szerkezet egy fém korongon állt, melyet alulról motor forgatott. Teljes esztétikai és szobrászi hatását a fénytorony így mozgásban mesterséges megvilágítással érte el. A mű anyagi mivoltában a mozgás és a fény által feloldódott, elanyagtalanodott, a reflexfények pedig a térbe kiterjesztették.

Dargay művészetére jellemző volt a tudományos szemlélet és a mérnöki jelleg, egyrészt mivel a tudomány és a művészet kapcsolatát vizsgálta. Kereste azokat az utakat, melyek egységbe hozhatják a művészetet a tudománnyal, abból kiindulva, hogy a művészet feladatai a tudományokkal párhuzamosak, egymással kölcsönhatásban vannak, és igaz művészet csak a tudománnyal egybekötve jöhet létre. Másrészt munkamódszere, műveinek alkotóelmei is a modern technikából származtak. Mindemellett

3. kép: Két kocka virtuális tere (1978) a Calocagathia III (2004) alapzatán, műteremrészlet. Fotó: Dargay Lajos Archívum

felhasználta korának tudományos eredményeit, a kibernetikát, az elektronikát, az automatikát, az építészetet. Dargay alkotásai szorosan kötődtek az építészethez, nem csak abban, hogy az ott megszabott alaposság és mérnöki jelleg dominált a szobrász alkotómódszerében, hanem alapvetően abban, hogy konstrukcióit modern építészeti környezetbe is tervezte.

Művészetszemléletének fontos eleme volt a kozmikus szemlélet. A geometria, a művek formai tisztasága, kifinomultsága, építészeti rajz precizitása, dinamikája, mozgása egy univerzális rend és eszmerendszer kivetülései, platonikus idea-megjelenítései voltak. Ezért is használt aranymetszést számításainál, valamint bizonyos művei matematikai és asztrofizikai kutatásokon alapuló ismeretek

4. kép: Fénytorony, Eger, 1978. Fotó: Molnár István Géza, Dargay Lajos Archívum

felhasználásával készültek. (pl. *Két kocka virtuális tere*, 1978., 3. kép) Elementáris célja a művek univerzálissá tétele, olyan szobrok megteremtése, melyek a természet, a világegyetem tükröződései, reagálnak az őket körülvevő világ változásaira. A térdinamikus alkotások képesek formavilágukban szerves részévé, alkotó elemévé válni a természeti és a modern városi környezetnek, „kultikus helykijelölő” funkciójukkal az ember konstruktív alkotó jelenlétére utalnak. Továbbá kibernetikus fény és mozgás apparátusok felhasználásával konkrét interaktív kapcsolatba is léphetnek velük, újra megvalósítva az építészeti és a szobrászati harmonikus egybeolvadását, de immár a napjainkban adott technikai, tudományos keretek között. (Hangyel O. 2006.) Dargay legjelentősebb lumino-kinetikus, kibernetikus alkotása az Eger városának tervezett *Fénytorny* volt, melyet 1978-ban adták át. (4. kép)

Az idő urai

Párhuzamosan művészetének kibontakozásával, Dargay pedagógusként dolgozott Egerszalókon (1962-1975)² és elvégezte a tanárképző főiskolát (1972). Majd 1975 és 1983 között *rajz- és műalkotások elemzése* tantárgyakat, ill. fakultációt tanított az egri Dobó István és Gárdonyi Géza Gimnáziumokban.³ Ekkorra már ismert tanárnak, alkotónak és szervezőnek számított Heves megye határain kívül is. (Romsics I. 2021., Wehner T. szócikke, illetve szóbeli közlések alapján) Dargay előadásának megértéséhez fontos érintőlegesen kitekinteni arra is, hogy ebben az időben milyen volt a vizuális nevelés helyzete a közoktatásban.⁴ Az 1950-es évek propagandisztikus, merev, „lélek nélküli” (Muhi S. 2010.) tantervei után, a rajztanítás elmélete, módszertana és gyakorlata izgalmas fejlődésen ment át a Kádár-korszak következő két évtizedében. A tantárgyat -jellegéből fakadóan- nehezebben lehetett felülről kontrollálni, eleinte kevés volt a taneszköz, a segédanyag, esetenként képzettségi nélküli pedagógusok is

5. kép: Eger, 1982. Kilátás a Líceum teraszáról. Szemben a Ciszterci templom, a Gárdonyi Géza Gimnázium és a Dobó István Gimnázium. Fotó: Fortepan / Magyar Rendőr

tanítottak. Az ebből fakadó alacsony megbecsültség természetesen negatívan hatott vissza a tanítás minőségére és hatékonyságára is. A tehetségesebb, vagy érdeklődőbb tanulók tagozatokon, vagy szakiskolákban kaphattak megfelelő óraszámú és minőségű képzést, mindezzel tovább gyengítve a *rajzóra* értékét. (Csőregh É. 1991., Bodóczky I. 2002., Szávai I. 2001., Fabulya Z. 2021.)

A helyzet javításán sok szakember dolgozott. Elméleti alapjait, módszertanát fokozatosan dolgozták ki a kor, illetve a szocialista ideológia igényei szerint. A szakma a 60-as években a tantárgyat általában úgy tekintette, mint a világ tudományos megismerésének vizuális eszközét, amely szemléletesebb és közérthetőbb más tudományágaknál, és ahol a megismerő folyamat a megfigyelés illetve az alkotótevékenység közben valósul meg. (Kárpáti A. 1993. 30., Fabulya Z. 2021., Szávia I.: *Tantárgytörténet.*) Az esztétikai nevelés tekintetében pedig annak személyiségfejlesztő hatását hangsúlyozták, esetenként építve a fejlődéslélektan és a látápszichológia eredményeire is. (Fabulya Z. 2021., Balogh J. 1964.) A *mesterséget* nézve az elfogadott

6. kép: Eger, 1967. Csiky Sándor utca a Gárdonyi Géza Gimnázium épülete előtt, *Daidalosz* szobor, Segesdi György alkotása 1964. Fotó: Fortepan / Bojár Sándor

festői stílus ekkor a realizmus és a naturalizmus volt impresszionista, ritkábban posztimpresszionista technikákkal vegyítve, ami természetesen a környezet megfigyelésén, elemzésén alapszik. A tankönyvek feladatsorai így általában a természet utáni tanulmányokat helyezték előtérbe, mely feladatsorok geometrikus absztrakcióval záródtak. (Kárpáti A. 1993. 31., példa erre: Balogh J. és Xantus Gy. 1969.,

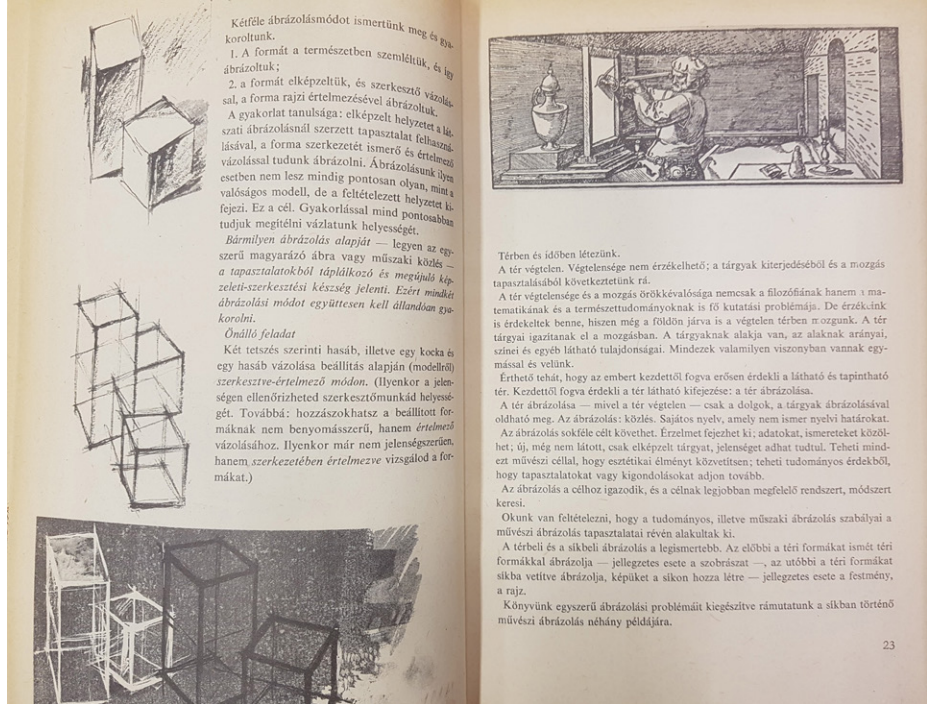

7. kép: Eger, Dobó István Gimnázium tanterme, 1972. Fotó: Fortepan / Urbán Tamás

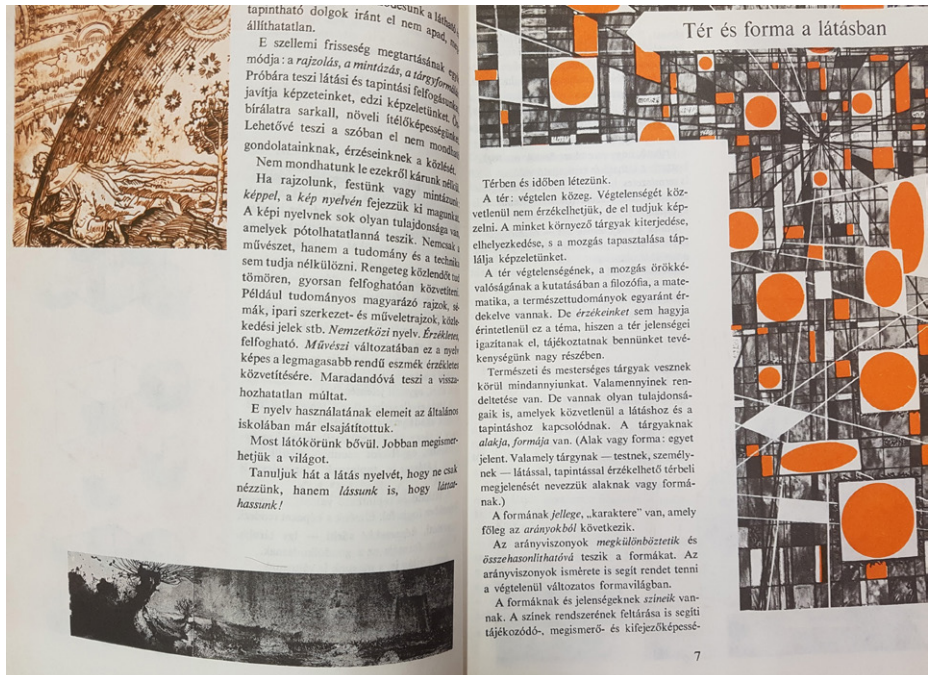
Soltra E. 1982.) A középiskolai képzésben már előremutatóbb, a környezetkultúra felé vezető célok is megfogalmazódtak.⁵

Az elképzelések és célok valószínűleg csak jelentős kihagyásokkal valósultak meg a hétköznapokban. Milyen is lehetett ekkoriban egy rajz, illetve rajz és vizuális nevelés óra? Általánosságban elmondható, hogy a hetvenes évek középiskoláiban a formálisabb képzőművészeti tanulmányok és az ábrázolási konvenciók mellett jelen lehetett (még/már) mind az élmény vezérelt, mind a műszaki jellegű, mind a látvány utáni rajzolás, avagy a díszítő írás, valamint a művészettörténeti alapfogalmak és stílusok tanítása és a népművészeti alkotások szemléltetése is. Mindazonáltal az avantgard hatására egyes pedagógusok foglalkozhattak már elvont formaproblémákkal is óráikon. (Bodóczky I. 2002., Szávai I. 2001., Szávai I.: Tantárgytörténet, 6-12.)

Az 1978-as tanterv mutatja majd a módszertani változást, ahol a rajztanítás, mint a vizuális kommunikáció formáinak oktatása jelenik már meg. Az új tanterv nagyobb szabadságot, keretet és kreatív teret biztosított a pedagógusoknak, továbbá megjelent a szobrászat és az építészet, illetve részben az iparművészet is a tananyagban. Mindez fokozatosan lehetővé tette,

8. kép: Balogh Jenő, Paál Ákos: Rajz és műalkotások elemzése I. A gimnáziumok 1. osztálya számára. Kísérleti tankönyv. Budapest. Tankönyvkiadó Vállalat, 1966. 22-23. old. Fotó: Hangyel Orsolya

9. kép: Balogh Jenő: Rajz a gimnáziumok I-III. osztálya számára. Tankönyvkiadó. Budapest, 1982. 6-7. old. Fotó: Hangyel Orsolya

hogy az órákon gyakorlatiasabb, a mindennapi élethez jobban köthető vizuális nevelés valósuljon meg. (Bodóczky I. 2002., Kárpáti A. 1993. 33., Rajz 1-8. Az általános iskolai nevelés és oktatás terve. 1978., Környeiné Gere Zs. és Reegné Kuntler T. 1978.) A nyolcvanas évektől egyre általánosabbá vált a „vizuális

nyelv”, a „vizuális kommunikáció”, a „tárgy- és környezetkultúra” és majd a későbbiekben a „médianevelés” kifejezése is. (Bodóczky I. 2002.) A tanórákon helyet kapott az információs- és kommunikációelmélet. Elkezdődött az a folyamat, amely során a rajzóra átalakul vizuális neveléssé.

Arány, irány, tónus!

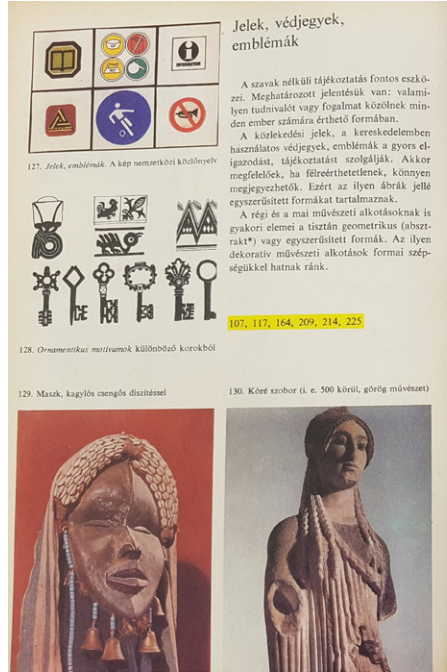
Dargay Lajos előadása⁶ tehát ebben a ideológiai, módszertani, oktatási helyzetben, életének igen aktív és küzdelmes,⁷ művészetének termékeny és már kiforrott periódusában hangzott el valamikor 1975 és 1983 között egy nevelési értekezleten.⁸ Jelen tanulmánynak remek kiindulópontja a Magyar Televízió által pedagógusnapra készített 1981-es portréfilm a szobrászról,⁹ (Magyar Televízió. 1981. Rendező: B. Nagy Tibor) jelenetében nemcsak alkotóként, hanem pedagógusként is láthatjuk, hallhatjuk Dargayt a Gárdonyi Gimnázium faktos *rajztermében*, dákjai körében.

Az előadás kiváló oka feltehetően a szobrászművész-pedagógus által is tapasztalt akkori hiányosságok lehettek a tantárgy általános megítélésében és helyzetében. Dargay a szöveg lezárásában utal arra, hogy a rajz tanítása csupán fakultatív jellegű, a „tetszés-nemtetszés” tárgyát képezi, jelentős kihagyások, törések vannak a tananyagban, illetve, csak bizonyos korosztályok, vagy iskolatípus számára tartják fontosnak.

Az eszmefuttatás kiinduló pontja, hogy a tudomány, a modern

11. kép: Diákok Dargay Lajos óráján. *Velem halad a kor – Dargay Lajos portréfilm, részlet.* Magyar Televízió. 1981. Rendező: B. Nagy Tibor.

10. kép: Környeiné Gere Zsuzsa, Reegné Kuntler Teréz (1978): *Tér-forma-szín.* Tankönyvkiadó, Budapest. 1978. 46-47. old. Fotó: Hangyel Orsolya

társadalom és a technikai civilizáció alapja is egyfajta vizuális-rajzi információs rendszer pl. műszaki rajz, közlekedési jelek, tömegkommunikáció stb., amihez elengedhetetlenül kapcsolódik a „tér-szemlélet, formaérzék, ízlés” is. Tehát a vizuális kultúrát nemcsak a tudományhoz, hanem a modern ember hétköznapijához is kapcsolja, és már egyfajta kommunikációként kezeli, melynek „sajátos

10. kép: Környeiné Gere Zsuzsa, Reegné Kuntler Teréz (1978): *Tér-forma-szín.* Tankönyvkiadó, Budapest. 1978. 46-47. old. Fotó: Hangyel Orsolya

nyelvtanát” el kell sajátítani, azaz meg kell tanulni „látni”. Leszögezi, „hogy a vizualitás, a téri, formai, színbeli és szerkezeti összefüggések teljes felfogása (...) a korszerű élet feltétele.” Mindez szoros kapcsolatban van az ugyancsak vizuális eszközökkel dolgozó művészeti ágakkal. A vizuális nevelés és rajztanítás, meglátása szerint, az információs érzékenység és a hatékony kommunikáció alapja, hatással van az „értelmi erők fejlődésére, az esztétikai nevelésre”, és hozzájárul az erkölcsi, világnézeti neveléshez.

Ezután felsorolja a tantárgy legfontosabb feladatait. A korszerű, tudományos képzéshez, illetve a tanulók ismeretszerzési képességeinek fejlesztéséhez is meg kell ismerniük „a legfőbb ábrázolási rendszereket, konvenciókat, pl. perspektíva, axonometria -vetületi ábrázolás-, azokat a jeleket, jelzéseket, amelyeket az általános és sajátos ábrázolásmódon, pl. műszaki rajz használunk.” Szükséges a tanulókkal megismertetni a képzőművészet, a film, a televízió vizuális eszközeit, „nyelvezetét”, hogy megérthessék a látottakat. Tanítani kell „a tartalom és forma, az anyag-szerkezet-forma, a forma és

funkció kapcsolatát”, érzékeltetni kell a „szép történeti jellegét” Fejlesztetni kell a látást, az analitikus érzékelést, a vizuális memóriát, a tudati kép alkotásának képességét. A látásfejlesztést tovább kell vinni a kognitív képességek, elsősorban az absztraháló képességek erősítésével, hogy a tanulók megtanulják felismerni az összefüggéseket. A tudományos ismeretszerzéssel egyenértékű a vizuális nevelés személyiségfejlesztő hatása, mely a magatartás, a viselkedés terén hoz eredményt.

A felsorolás után az esztétikai nevelésre tér ki részletesebben. A „szép” befogadásáról és megértésének gyakorlati pedagógiai hasznáról beszél, meglátása szerint a világból érkező esztétikai jelek a rajzórán a befogadás-elemzés-alkotás folyamatában fejtenek ki személyiségfejlesztő és nevelő hatást. A művészettörténet ismerete pedig tulajdonképpen az ember ismerete. Elsősorban nem verbális, lexikális tanítási módszerekkel képzelet el, hanem „konkrét emocionális elemzés eszközeivel”.

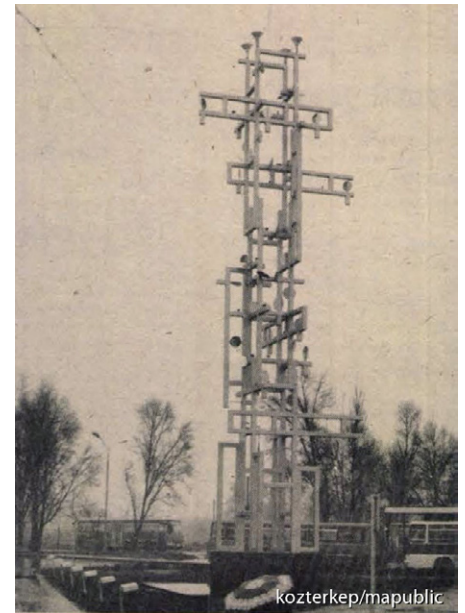
Majd a tömegkommunikációban való eligazodás fontosságáról szól, kiemelve, hogy a vizuális nevelés elősegíti az információk helyes feldolgozását és értelmezését, mely létfontosságú világunk megismeréséhez. Különösen a 21. századi

viszonyokat ismerve találó Dargay mondata: „A látásnevelés, információs érzékenység szerzése, a tájékoztatás helyes, aktív felfogása és értelmezése döntő módon alapozza meg a világ realitásába vetett hitet...”

A vizuális nevelés tehát meglátása szerint tulajdonképpen erkölcsi nevelés is, hiszen „a remekművek olvasása, egyben az erkölcsi-világnézeti nevelésnek is jelentős tényezője.” Olyan értékeket sorol fel, mint a közösség, hazaszeretet, internacionalizmus, munkához való viszony, akarati tényezők, humanizmus, hazafiság, internacionalizmus, osztályharc és béke, melyek részben az adott politikai rendszer kulcsszavai is voltak, de többségükben egyetemes értékeket képviselnek.

Lezárásként felvázolja azokat a kérdéseket, melyek megválaszolásához kívánt érveket felsorakoztatni, majd, a hallgatóságnak is meghagyva válaszadás lehetőségét, a következő gondolattal zárja mondanivalóját: „Úgy érzem, a világnézet formálásnak és az ember társadalmi együttélésének igényei – az elméleti érveken túl – gyakorlatilag egyértelmű választ adnak a problémára.”

Mint ahogy alkotásban is, pedagógiai elképzeléseiben is láthatóan

12. kép: Nicolas Schöffer: Chronos 8. 1980. Fotó: Dunántúli napló, 1982. de. 27 (39 évf. 354 sz.)

dominál a tudományos szemlélet, a tudomány-társadalom-művészet egységének vágya, az egyéni és közösségi életfolyamatok optimális szabályozása. Az elhangzottak egyrészt nyilvánvalóan kapcsolódnak az aktuális tantervekhez és a haladó hazai módszertani elképzelésekhez, igen korszerűen már a vizuális szakember kommunikációs eszméihez illeszkedve. (Kárpáti A. 1993.) Másrészt, Dargay külföldi tanulmányai révén jól ismerte Moholy-Nagy, Kepes, Vasarely és Schöffer munkásságát is. Elméleteik, vízióik a modern tudomány, társadalom, a korszerű technikai civilizáció, valamint a vizuális kultúra és a művészet kapcsolatáról jelentős hatással voltak rá. (Kepes Gy. 1979., Schöffer, N. 1969.) Művészetén keresztül természetesen pedagógiai szemléletmódját is formálta ez a ismeretanyag, így jelenhetett meg beszédében igen előremutatóan a médianevelés gondolata is.

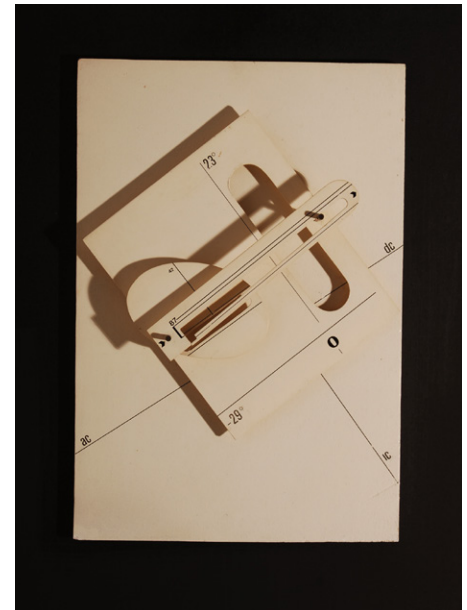
Dargay munkásságának jelentősebb alapköve, hogy a műalkotások környezetkultúránk szerves részeként kommunikáljanak az emberrel a mindennapok szintjén is. Célja a művészeti tevékenység kivetítése az egész társadalomra. Olyan műveket képzel el, melyek az élet organikus részeként

13. kép: Vicor Vasarely: A Győri Nemzeti Színház kerámia oldalhomlokzata, 1978. Fotó: Fortepan / Lechner Nonprofit Kft. Dokumentációs Központ, 1982.

14. kép: Dargay Lajos: *Ephemeridák I.* 1986. (Fa, műanyag, 25 x 12 x 12,5 cm) Fotó: Dargay Lajos Archívum

15. kép: Dargay Lajos: *Ephemeridák Kassáknak.* 1986. (Fa, műanyag, 62 x 54,5 x 7 cm) Fotó: Dargay Lajos Archívum

áthidalják a művészet és a társadalom közti szakadékokat, mindazonáltal nem veszítik el tárgyi kvalitásukat, anyagi és kompozicionális minőségüket sem. Nem használati tárgyakat, hanem hasznos műalkotásokat álmodott meg.¹⁰ Jelen beszéd szintén érinti a környezetkultúra szempontjait. Említi a

technikai civilizációt, az építészetet, az építészetet, az ipari-termelőmunka, a közlekedés vizuális jelrendszerét, fontosnak tartja a műszaki rajz tanítását, azonban inkább az innen érkező jelek befogadásának, értelmezésének és az absztrahálásnak megtanítását, azaz a látástanítást jelöli ki feladatként. A látástanítás eszköze a művészet, célja pedig Dargaynál az erkölcsi magatartás, a nagy emberi eszmék „képszerű” és „emocionális” átadása az ifjúságnak. Az erkölcsi-világnézeti szempontok és célok az előadásban párhuzamba hozhatók szobrászatának tisztaságával, kifinomultságával, a megmunkálás és kivitelezés igényességével.¹¹ Mind művészetét, mind pedagógiáját áthatja a tisztaság, igényesség és kifinomultság. Tanítványai gyakran hallhatták Dargay tanár úrtól a címnek választott ma is érvényes szakmai és életvezetési jótanácsot: „Arány, irány, tónus!” (Szóbeli közlés alapján)

Hivatkozások

Aknai Tamás (1979): *Kinetikusok* Egerben. *Művészet*, 8. 24-27. old.

Balogh Jenő (1964). A személyiség nevelése a rajztanításban. *Magyar Pedagógia* 64. 3-4. 320-342. old. mp_1964_003_004.pdf (u-szeged.hu)

17. kép: Dargay Lajos: *Fénymodulátorok*, 1973. *Műteremrészlet.* Fotó: Dargay Lajos Archívum

Balogh Jenő, Paál Ákos (1966). *Rajz és műalkotások elemzése I. A gimnáziumok 1. osztálya számára.* Kísérleti tankönyv. Budapest. Tankönyvkiadó Vállalat.

Balogh Jenő, Xantus Gyula (1969): *A vizuális nevelés pedagógiája.* Tankönyvkiadó. Budapest.

Balogh Jenő (1982): *Rajz a gimnáziumok I-III. osztálya számára.* Tankönyvkiadó. Budapest.

16. kép: Dargay Lajos: *Három sík a térben*, 1976. (Polírozott vörösréz, 25 x 12 x 12,5 cm) Fotó: Dargay Lajos szobrászművész kiállítás. Kat. Ernst Múzeum, Budapest, Múcsarnok, 1998. 8

Balogh Jenő (1995): Visszapillantó tükrömben: rajztanításunk ötven éve. *Eidos füzetek* 6. Budapest.

Bodóczy István (2002): A rajz, vizuális kultúra tantárgy helyzete és fejlesztési feladatai. A tantárgy helyzete a modernizációs feladatban. *Új pedagógiai szemle*, november. *Új Pedagógiai Szemle 2002 november - EPA - www.epa.hu (oszk.hu)*

Bodri Ferenc (1979): Magyar kinetikusok. *Élet és Irodalom*, január 6. 8. old.

Csőregh Éva (1991): Rajzoktatásunk története. *Eidos füzetek* 5. Budapest.

Dargay Lajos (1971): Egy tv-műsor után, a kortársi képzőművészetről. *Népújság*, Eger, január 17.

Dargay Lajos (1971/II): Szellemi csemege? Vagy szükségszerűség? *Népújság*, Eger, július 14.

Dargay Lajos (1974): A művészet funkciója és a technikai-tudományos forradalom. *Hevesi Szemle*, Eger, 3. 20-23. old.

Dargay Lajos szobrászművész kiállítás. (1998) Kat. Ernst Múzeum, Budapest, Múcsarnok.

Fabulya Zoltánné (2021): Balogh Jenő módszertana a kortárs vizuális nevelés tükrében. I. *VIZUÁLIS KULTÚRA*, 1. 70-76. old. [8_Fabulya Balogh Jenő élete és munkássága_v2.pdf \(vizualiskulturausag.hu\)](#)

Fabulya Zoltánné (2021): Balogh Jenő módszertana a kortárs vizuális nevelés tükrében. II. *VIZUÁLIS KULTÚRA*, 1/2. 71.-79. old. [5.1 Fabulyáné_j2.pdf \(vizualiskulturausag.hu\)](#)

Dargay Lajos Monográfia. (2006): Hangyel - N. Mészáros - Német - Sík - Kaszás - Beke - Wehner: *Dargay Lajos szobrászművész*. Monográfia. szerk.: Zámbo József, Kovács Tamás. Képzőművészeti Kiadó, Budapest.

Hangyel Orsolya (2006): Dargay Lajos szobrászata In: Hangyel - N. Mészáros - Német - Sík - Kaszás - Beke - Wehner: *Dargay Lajos szobrászművész. Monográfia*. szerk.: Zámbo József, Kovács Tamás. Képzőművészeti Kiadó, 2006. 3-5. old.

Hangyel Orsolya (2008): Kinetikus művészet Magyarországon. *Mozgás '08*. Kat. Faur Zsófia - Ráday Galéria. 2008.

Kaposi Levente (1978): Fénytorony a csebokszári lakótelepen. Oldani a mértani rendet. *Népújság*, Eger, nov. 5.

Kárpáti Andrea (1990): Vizuális nevelés a nyolcvanas években: A realizmus kora. *Pedagógiai szemle*, XL/10. 915-92. old.

Kárpáti Andrea (1993): Elvek, eszmények, paradigmák a magyar rajztanításban a kezdetektől a hetvenes évekig. *MAGYAR PEDAGÓGIA*, 1-2. 19-35. old. http://www.magyarpedagogia.hu/document/Karpati_MP9312pdf.pdf

Kepes György (1979): *A látás nyelve*. Budapest. Gondolat kiadó.

Kovalovszky Márta (1972-73): A Magyar szobrászat új útjai. Előadás Régészeti és Művészettörténeti Társulat pécsi vándorgyűlésén. 1971 május. *Janus Pannonius Múzeum Évkönyve XVII-XVIII*. Pécs, 301-307. old.

Környeiné Gere Zsuzsa, Reegné Kuntler Teréz (1978): *Tér-forma-szín*. Tankönyvkiadó, Budapest.

Andrási Gábor, Pataki Gábor, Szücs György, Zwickl András (1999): *Magyar képzőművészet a 20. században*. Szerk.: Turai Hedvig. Budapest, Corvina.

Maksay László (1954): *Művészettörténet és műalkotások elemzése*. Tankönyvkiadó, Budapest.

Mátyássy Gábor (1989): Matyássy Gábor szakdolgozata Dargay

Lajosról, DTKF. *Mátyássy Gábor szakdolgozata - Dargay Lajos*

N. Mészáros Júlia (1998): Dargay Lajos. Kat. Bev. In: *Dargay Lajos szobrászművész kiállítása*. (1998) Kat. Ernst Múzeum, Budapest, Múcsarnok. 2. old.

Muhi Sándor (2010): Rajztanítás a kommunizmus idején. A rajztanítás mérföldkövei. 2. rész. *Magiszer*. Csíkszereda, 8.3. 94-103. old.

Nagy Ildikó (1988): Avantgarde és nemzeti hagyományok a magyar szobrászatban. *Ars Hungarica*, 1. 33-42. old. [epa.hu/01600/01615/00051/pdf/EPA01615_ars_hungarica_1988_01.pdf](http://www.epa.hu/01600/01615/00051/pdf/EPA01615_ars_hungarica_1988_01.pdf)

Nagy Ildikó (1990): Hagyomány és megújulás. A magyar szobrászat fordulata az 1960-as években. *Ars Hungarica*, 2. 241-261. old. *Ars Hungarica, 1990 (18. évf. 2. sz.) (niif.hu)*

Németh Lajos (2002-2003): A kinetikus ember. 1989-es megnyitószöveg. Közölve: *Der Kinetische Mann*. Dargay Lajos 60 éves. *Gyűjtők - Gyűjtemények. Sammler - Sammlungen*. I. 16-19. old.

Paksi Endre Lehel (2015): Fénykörnyezetek. Definíciós kísérletek magyar vonatkozású kulturális-művészeti produktumok alapján. In: *Több fény. Fénykörnyezetek*. kat. szerk.: Andrási Gábor, Török Tamás, Konkoly Ágnes, Paksi Endre Lehel. Új Budapest Galéria.

Paksi Endre Lehel (2018-19): A luminokinetika megjelenése a Magyar Népköztársaságban: A MTESZ-MIE Iparesz-tétika Szakosztály és a KINETEAM mérnök-művész csoport köréhez kapcsolódó kreatív produktumok 1969-1985. I-III. Exindex, Szabad kéz.

<http://exindex.hu/index.php?l=hu&page=3&id=1061>;
<http://exindex.hu/index.php?l=hu&page=3&id=1069>;
<http://exindex.hu/index.php?l=hu&page=3&id=1082>

Paksi Endre Lehet (szerk.) (2020): *Kis magyar luminokinetika. Lumino-kinetikus „mérnök-művész csoportok” a Magyar Népköztársaságban 1974-1985.* kat. Budapest Galéria.

Rajz 1-8. Az általános iskolai nevelés és oktatás terve. Tantervi Útmutató. szerk.: Környei Ferencné. (Országos Pedagógiai Intézet) Budapest. Tankönyvkiadó.

Schöffner, Nicolas (1969): *La Ville cybernétique.* Tchou, Paris. Újrakiad. Naima, Paris, 2018.

Soltra Elemér (1982): *A rajz tanítása.* Tankönyvkiadó, Budapest.

Szávai István (2001): Vizuális kultúra tantárgyunk és környéke. *Új pedagógiai szemle*, november. [Új Pedagógiai Szemle 2001 november - EPA - www.epa.hu \(oszk.hu\)](http://www.epa.hu)

Szávai István: Tantárgytörténet. Szávai István honlapja. [Bevezetés – Kapcsoskönyv \(szavaistvan.hu\)](http://szavaistvan.hu)

Tantervi tervezet rajzból a gimnáziumok számára (1962). Művelődésügyi Minisztérium, Tankönyvkiadó, Budapest.

Technika és művészet. '74-78. MTESZ Magyar Iparjogvédelmi Egyesület Heves Megyei Szervezete Iparestétikai Szakosztálya. 1978. Kat. Szerk.: Balogh László. Eger.

Vinkler László (1954). *Képzőművészeti alkotások.* Budapest. Tankönyvkiadó.

Romsics Imre (2021): Dargay Lajos életrajz. (Dargay Marcell átdolgozsa nyomán) In: *Magyar múzeumi arcképcsarnok II.* Pulszky társaság - Magyar Múzeumi Egyesület, Kálcsa-Budapest. Megjelenés alatt.

Wehner Tibor (1999-2001): Dargay Lajos szobrász. Szócikk. In: *Kortárs Magyar Művészeti Lexikon I-III.* Enciklopédia kiadó.

Xantus Gyula (1967): *A rajztanítás módszertana.* Kézirat. Tankönyvkiadó, Budapest, 1967.

Xantus Gyula (1967/II): *Rajz. Kézikönyv az általános iskolák rajzot tanító nevelői számára. 5-6. osztály.* Tankönyvkiadó. Budapest.

Xantus Gyula (1968): *Rajz. Kézikönyv az általános iskolák rajzot tanító nevelői számára. 7-8. osztály.* Tankönyvkiadó. Budapest

¹ Nagy Ildikó a magyar művészet hatvanas, hetvenes években történt megújulásáról írva azt a megállapítást tette, miszerint a magyar szobrászattól kimaradt a tiszta absztrakció. „Hiányzik a tér önfeledt élménye, nincsenek meg azok a plasztikai evidenciák, amelyekkel egy szobor valóban birtokba veszi a teret. Ezáltal a szobrászi gondolkodásból is hiányzik az, hogy a szobor nem tömeg, hanem a tér művészete. Nagy I. 1990. 259. „nincs absztrakt plasztika, töredékes az avantgárd szobrászat.” Nagy I. 1988. 34.

² Szóbeli közlés alapján

³ Dargay 1983 után már nem tanított közoktatásban, hanem Kalocsán műzeumigazgatóként és szobrászként tevékenykedett, de mindig voltak magántanítványai is. Fontos megjegyezni azt is, hogy bár húsz-huszonkét évig dolgozott tanárként, munkásságában és életében elsődlegesen az alkotó művészet és a művészet-szervezés volt hangsúlyos.

⁴ Jelen cikk szerzőjének mindez eddigi szakterületen kívül eső ismeretanyag. Az idő szűkében csak majdan pótolandó hiányosságokkal sikerült megoldani az összevetéshez szükséges áttekintést.

⁵ „fejlessze tovább a tanulók esztétikai befogadó-, elemző-, és ítéletalkotó képességét, ízlését, ennek érdekében a rajzi feladatokhoz kapcsolt műalkotás-elemzésekre építve, konkrét és érzékletes módon láttassa meg az eszmei tartalom és a sajátos kifejezési forma egységét, az ábrázolt ipari

formákkal kapcsolatosan (...) következetesen fedje fel a funkció és forma, a célszerűség és szépség összefüggését, alakítsa ki annak tudatát, hogy a szép társadalmi-történeti termék, a szépet az emberi munka hozza létre, amelyre ugyanakkor visszahat s mint ilyen, a világ megváltoztatásának jelentős eszköze.” Tanterv és utasítás. 1962. 570. old. In: Kárpáti A. 1993.

⁶ Dargay Lajos: Nevelési értekezéslet, kézirat (1975-1983). A kutatás jelen állapotában még nincs adat a pontos keletkezésre, feltehetően inkább a munkakör betöltésének első szakaszában készülhetett. Remélhetően az intézmények jegyzőkönyveiben megtalálható majd a pontos dátum.

⁷ Ebben az időben rendszeresen publikál Heves megyei lapokban is. Dargay L. 1971., Dargay L. 1971/II., Dargay L. 1974.), Bővebben erről az időszakról Paksi E. L. 2018/19.

⁸ Jelen írás nem vállalkozhat bemutatni sem az egri főiskola rajztanári képzését, sem pedig az adott közoktatási intézményekben a rajzoktatás helyzetét, sem pedig Dargay tanár úr megvalósult óráit, csupán a lejegyzett beszéd bemutatására korlátozódik.

⁹ (298) VELEM HALAD A KOR - részletek a Dargay Lajosról készült portréfilmből (MTV, 1981) - YouTube

¹⁰ Dargay többek között egy balatoni jelzőállomást is megálmodott, mely térdinamikus szerkezet (Viharjelző: Pneu I) teljes szinkronban lett volna az időjárással, a természettel és a környezet egyéb hatásaival.

¹¹ Magától értetődően merül fel a kérdés, hogy mindez hogy valósult meg az órákon. Remélhető, hogy a kutatás során kaphatunk majd ebbe egy kis bepillantást korábbi tanítványok emlékein keresztül, illetve a művész hagyatékában lévő kéziratok, dokumentumok segítségével.

InSEA Hírmondó

2021. ősztél

Klima Gábor, ELTE Neveléstudományi Doktori Iskola, Eötvös József Gimnázium, Budapest

Nézzük, mi újság az InSEA háztáján! Annyi bizonyos, hogy nehéz, de izgalmas éven vagyunk túl, a művészetpedagógia és a távoktatás pedig, ha nem is önként, de "barátságot" kötött egymással...

1. InSEA World Congress

Az InSEA World Congress, az eddig háromévente rendezett legjelentősebb konferencia a szervezet életében, melyet legközelebb Kínában rendeznek meg, az eredeti tervekhez képest átalakul és fizikai jelenléttel számolva, 2022 nyaráról átkerül 2025 nyarára. Az *InSEA Világtanácsa* (World Council, az InSEA vezetősége) hosszas egyeztetéseket követően hozta meg ezt a nehéz döntést. A 2023-as Világkonferencia Törökországban egyenlőre a tervezetteknek megfelelően alakul). Erről itt olvashattok bővebben. Ha megjelenik a felhívás előadások és kiállítási anyagok beküldésére, erről időben beszámolunk a Facebookon, a Vizuális Mesterpedagógus Műhely nevű szakmai csoportunkban.

A 2022-re tervezett találkozó sem marad el, hanem a kínai kollégák szervezésében, online formában kerül megrendezésre és nem "World Congress" lesz, hanem "World Forum", azaz világtalálkozó lesz, amely a Világtanács tagjainak szervezésében, webináriumok sorozatából áll majd. A jelenlegi tervek szerint a téma marad, vagyis a hívószó továbbra is a *Mapping in art education*. Az eseményt az InSEA Asia, vagyis az InSEA ázsiai országait tömörítő tagszervezet koordinálja majd.

Mivel a fórummal kapcsolatos helyzet még változhat a világméretű járvány függvényében, ezért érdemes lesz követni az ezzel kapcsolatos híreket. A virtuális kongresszusnak vitathatatlan előnye, hogy nem kell repülőjegyet és szállást fizetni, de értelemszerűen az élmény sem ugyanaz. E sorok írója idén nyáron részt vett az *InSEA Baeza - European Congress*-en nyaralójának nappalijából. Sajnos az élmény nem volt összehasonlítható egy spanyolországi egyhetes nemzetközi kongresszussal... Itt olvashatjátok a programot és az előadások összefoglalóit.

2. InSEA Latin America

Az InSEA dél-amerikai regionális kongresszusa november végén került megrendezésre. A fókuszban a művészetpedagógia radikális karaktere áll. A konferencia címe is erre utal: *Cracks and provocations in the teaching and learning of the arts* - Törések és provokációk a művészetoktatásban. A konferencia nyelve angol, spanyol és portugál

volt. Rengeteg izgalmas előadás található a *programban*, a konferencia kötet rövidesen elérhető lesz!

3. The InSEA Oscars

2022 februárjáig lehet leadni a pályázati anyagokat az InSEA díjaira. A három különböző kategória művészetpedagógusokat díjaz, akik kiemelkedő szakmai, művészeti tevékenységükkel járulnak hozzá a nemzetközi művészetpedagógiai közösség munkájához.

A kategóriák:

- The Sir Herbert Read Award: Életműdíj
- The El-Bassiouny Award: Kivételesen értékes, különleges gyakorlatot díjaz

- The Edwin Ziegfeld Award: kimagasló kutatási eredményekért díjaz (ezt Kárpáti Andrea is elnyerte, a kamaszok vizuális nyelvvel kapcsolatos kutatásaiért jelölték).

A díjra jelölés módjáról bővebb információt itt találhatunk: <https://www.insea.org/InSEA-awards>

4. Világtanács tagok megválasztása

A 2022-23-as elnökség megválasztása rövidesen aktuális lesz. Az ezzel kapcsolatos információk hamarosan publikusak lesznek.

5. Webinárok

A 2022-es webinárok a következő témák köré rendeződnek:

Inclusion - Befogadás

Sustainability - Fenntarthatóság

Internationalisation or Globalisation

- Nemzetköziség vagy globalizmus.

A webinárok továbbra is ingyenesek, a résztvevőknek csak regisztrálniuk kell. A pandémia teremtette sajátos helyzet miatt a webinárok tulajdonképpen az InSEA legsikeresebb programjai az utóbbi időben. Népszerűségük töretlen és nem várt eredményükként új tagokkal is bővült az InSEA szervezete. Sajnos, csak a szervezet tagjait értesítik egy-egy webináriumról - tehát, ha érdekelnek a témák, legyél tagja az InSEA-nak! [Itt jelentkezhetsz](#) tagnak.

6. IMAG - InSEA Art Education Visual Journal

Az IMAG új száma (*Stories of transformation, Az átalakulás történetei*) november 15-én jelent meg. Többek között egy erdei galéria, online tanítási gyakorlatok valamint egy multimédia projekt leírása olvasható benne.

Az IMAG következő száma a globális felmelegedéshez, vagyis az éghajlatváltozáshoz kapcsolódó kérdéseket tematizál. A lehetséges publikációval kapcsolatos információk rövidesen elérhetőek lesznek az IMAG oldalán, ahol a régi számokat is megtalálod!

You are invited to **Stories of Transformation**, IMAG's issue #12 which will be published November 15th. Be inspired by your global colleagues; Imagine charmed pedagogy, fashion meeting global citizenship, a forest gallery, generalist teachers making art, innovative on-line teaching, cardography, and a fascinating multimedia approach using photography, sculpture, and painting.

IMAG's next issue will focus on **Climate Literacy**. The principal co-editors encourage you to share your visual stories on how you address this critical issue. Information on the theme and submission guidelines will be available on the website.

7. International Journal of Education through Art 17.3

Az IJETA új száma szintén elérhető már, a korábbi számokhoz hasonlóan, InSEA tagok számára ingyenesen. Egy újabb ok, hogy tagja legyél a szervezetnek! Innovatív vizuális nevelési módszerek, kutatási

eredmények leírásai, rajzpedagógiai programok, múzeumpedagógia és sok egyéb hasznos tartalom olvasható az újságban. A tartalomjegyzéket lentebb láthatod. [Itt van](#) az újság weboldala, ahová angol nyelvű cikkek is beküldhetők.

International Journal of Education through Art

Volume 17 Number 3

Editorial		Visual Essay	
339-344	Re-turning education through art NADINE M. KALIN, MIRA KALLIO-TAVIN, SHERI KLEIN AND ALEXANDRA LASCZIK	407-413	Working manifesto/a for rovers JODI A. PATTERSON
Article		Article	
345-360	Remembering Seonjeong Yi Lebrun: Mourning with narratives of care HYUNJI KWON	415-431	Remixing real and imaginary in art education with fully immersive virtual reality MARTINA PAATELA-NIEMINEN
Visual Essay		Book Review	
361-371	Reconciling with others, within oneself, and the circle(s) of time SEIJA ULKUNIEMI	433-435	Education, Arts and Sustainability: Emerging Practice for a Changing World, Mary Ann Hunter, Arnold April, Allen Hill and Sherridan Emery (eds) (2018) KUDRAT-E-KHUDA BABU
Articles		Video Review	
373-388	Bridging art viewing and making. Constructivist museum tour and workshop programmes JUYOUNG YOO	437-439	'The cultural underpinnings of creativity', Natascha Radclyffe-Thomas (2018) NICHOLAS HOUGHTON
389-406	The perception of students' pre-sketching by architecture educators LEYLA ALIPOUR	445	Index

Megjelenik évente 5 alkalommal
(január, március, május, szeptember, november)

Főszerkesztő: Kárpáti Andrea

Szerkesztő bizottság / rovatvezetők:

Biró Ildikó,
Eplényi Anna,
Fabulya Zoltánné,
Gaul Emil,
Klima Gábor,
Kiss Virág,
Mészáros Zsuzska,
Nagy Imre,
Póczos Valéria,
Simon Tünde,
Somody Beáta,
Somogyi-Rohonczy Zsófia,
Tóth Tibor

Olvasószerkesztő:

Kele-Szabó Ágnes

Tördelőszerkesztő:

Biró Ildikó

Web design:

Rétvári Márton

Kiadó:

Magyar Rajztanárok Országos Egyesülete

Cím:

1114 Budapest, Villányi út 27.

Szerkesztőségi e-mail:

vizualiskultura.ujsag@gmail.com

Terjesztési forma:

online

Honlap:

<http://vizualiskulturaujsag.hu/>

ISSN:

ISSN 2732-2971

A honlap a WordPress blogmotort használja.